

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Magdalena Tušar

**Kultura divjakov, pijancev in lenuhov:
evropocentrični pogled na kulturo avstralskih staroselcev**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Magdalena Tušar

Mentorica: izr. prof. dr. Karmen Šterk

**Kultura divjakov, pijancev in lenuhov:
evropocentrični pogled na kulturo avstralskih staroselcev**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Kultura divjakov, pijancev in lenuhov: evropocentrični pogled na kulturo avstralskih staroselcev

Diplomska naloga obravnava odnos evropskih priseljencev do avstralskih staroselcev, njihovih izročil in kulture. Medtem ko so bile avstralske staroselske kulturne prakse predmet socialnih, jezikovnih, etnografskih in zgodnjih antropoloških raziskav že v 19. stoletju, je bila (vse od predstav o plemenitem divjaku v 17. in 18. stoletju) njihova interpretacija obremenjena z rasno ideologijo in občutkom večvrednosti, ki sta se sredi 19. stoletja oprla na evolucijsko teorijo in se kasneje navkljub prevladujoči znanstveni kritiki rasnih teorij obdržala tudi v prvi polovici 20. stoletja. V tem je teorija bolj ali manj sovpadala z družbeno prakso kolonizatorjev in jo je, četudi nehote, podpirala. Ob podpori spremenjenega kulturološkega diskurza, ki si je utrl pot v postmoderne zakonodajne in sodne institucije, je avtorizirano diskriminacijo in segregacijo, ki sta dosegli svoj višek v ponavljajočih se poskusih izkoreninjenja in nasilne asimilacije, zamenjala določena mera družbene tolerance in integrativnega političnega pragmatizma. Vendar pa je na področjih stika med kulturama dolgotrajna praksa izključevanja pustila med pripadniki ene najstarejših in nekdanj najbolj izoliranih kultur trajne in specifične posledice, ki v globalizirani multikulturni družbi zadevajo tudi kulture večinskega prebivalstva in kasnejših priseljencev.

Ključne besede: Aborigini, terra nullius, kolonizatorji.

The culture of savages, drunkards, and layabouts: eurocentric view of Australian Aboriginal culture

My diploma work examines the comportment of the European settlers towards Australian Aborigines and their traditions and cultures. While, in the 19th century, the cultural practices of the Aborigines were the subject of social, linguistic, ethnographic and early anthropological research, their interpretations (beginning with the concept of a noble savage of the 17th and 18th centuries) were more often than not fraught with racial ideology and a sense of superiority which found their corroboration in the evolutionist theories of the day and were, despite their prevailing scientific criticism, upheld all through the first part of the 20th century. In this, the theory corresponded with and, inadvertently, kept up the social practices of the colonizers. Partly owing to a remodelled culturological discourse, which found its way into the legislative and judiciary institutions of the post-colonial era, the authorised discrimination and segregation culminating in campaigns of eradication and forced assimilation gave way to a certain measure of social tolerance and integrating political pragmatism. But in the zones of contact between the two cultures the longstanding practices of exclusion left the members of one of the oldest and at one time most isolated cultures marked with specific and lasting after-effects which in the globalized multicultural society also afflict the majority population and the later day arrivals to the continent.

Key words: Aborigines, terra nullius, colonizers.

KAZALO

1 UVOD	5
1.1 Struktura naloge	6
1.2 Metodološki pristop	7
2 SANJSKA DOBA PREDKOLONIZACIJE.....	8
2.1 Kdo so Aborigini.....	8
2.2 Izvor prednikov	10
2.3 Od kod so prišli prvi Avstralci	10
2.3.1 <i>Koncept sanjskega časa in stvarjenje današnjega sveta</i>	11
2.3.2 <i>Totemistični svet avstralskih lovcev in zemlja</i>	13
2.4 Neznana južna dežela.....	14
2.5 Civilizirani ostanki primitivnih družb in prvi Angleži na avstralskih tleh	15
2.6 Prazna dežela in terra nullius.....	17
3 KOLONIZACIJA.....	19
3.1 James Cook	19
3.2 Industrijska revolucija v Angliji.....	19
3.3 Prve kazenske kolonije.....	20
3.4 Naselbina v zalivu Sydney Cove in Arthur Phillip	20
3.5 Prvi stiki.....	21
3.5.1 <i>Prvi konflikti, spopadi in sobivanje</i>	22
3.6 Poenostavljeni teoretični pogledi na staroselce	23
3.7 Razbitje prvotne skupnosti.....	28
3.8 Vzporedno trpljenje belih obsojencev.....	33
3.9 Segregacija.....	34
4 20. STOLETJE	44
4.1 Avstralska antropologija 20. stoletja.....	44
4.1.1 <i>Alfred Radcliffe-Brown</i>	44
4.1.2 <i>Daisy Bates o umiranju Aboriginov</i>	47
4.1.3 <i>Claude Lévi-Strauss o sorodstvu</i>	50
4.1.4 <i>Marksistične in ekološke študije</i>	51
4.2 Politika asimilacije.....	52
4.3 Antropološka dejavnost v sredini stoletja	61
4.4 Boji Aboriginov	64
4.5 Dvesto let Avstralije	75
4.6 Multikulturalizem in migracije v globalnem svetu	83
5 VEČKULTURNA AVSTRALIJA	87
5.1 Kratek pregled obdobja multikulturalizma v Avstraliji.....	87
5.2 Kje in kako živijo Aborigini	94
6 SKLEP	100
7 LITERATURA	103

1 UVOD

Avstralija je najmanjša celina, nekdanja tudi mitološka, neznana, južna dežela, ki so jo morjeplovci in raziskovalci kolonialnih evropskih dežel kar nekajkrat obpluli, se na njej za kratek čas ustavili, preden so ozemlje, ki se je zdelo suho in puščavsko, z malo rastlinja, ne preveč rodovitno, izbrali za prostorno ječo kriminalcev iz prenatrpanih angleških zaporov. Ko je kapitan James Cook v drugi polovici 18. stoletja priplul v zatišen zaliv, še ni bilo mogoče verjeti, da bo ta celina s kar prijetno klimo z malo padavinami kdaj postala obljubljena dežela za številne svobodne irske, škotske in angleške priseljence in pomemben del imperija. S pionirskim osvajanjem zadnje celine in počasnim odvzemanjem življenjskega prostora staroselcem, za katere je bila to prva celina, ki so jo poselili pred najmanj 40.000 leti, je v tradicionalnih plemenskih skupnostih z zapleteno, do tedaj tisočletja skoraj nespremenjeno kulturo prišlo do iztrebljanja vsega, kar se je v okvirih imperialistične ideologije zdelo zaostalo, divje in preblizu naravi. Med staroselce pustinje in grmičastega rastja, s poslušom za življenjski utrip okolja, je nenadoma treščila civilizacija kompleksov o anglosaški moralni in intelektualni večvrednosti. Vsiljena tuja kultura jim je porušila preteklost in sedanost prej, kot se zdi, večnega sanjskega sveta. Znanstveniki so ob ognjišču tega človeka, njegovem telesu in duhu, v njegovih puščavah, votlinah, požaganih gozdovih, grmovju in skalni pokrajini iskali točko nič, začetek razvoja človeka. Posestnike in lovce na zlato je zanimalo, kaj vse skriva in lahko da zemlja staroselca. Misijonarje pa, kako krivoverca in pogana spremeniti v kreaturo po meri enega boga. Pogledi raziskovalcev so velikokrat podali roko zdravorazumskim načelom. Opravičilo za brutalno nasilje in zavojevalske strategije v času evropskega kolonialnega širjenja so evropski imperialisti, ki so prihajali iz zibelke humanizma, razsvetljenske miselnosti in demokracije, našli v najnovejših znanstvenih izsledkih, ki so potrjevali dobrohotne zakone narave; ti so narekovali, da morajo močni požreti šibke. Slabi želodci občutljivcev in nasprotovanja zakonom, ki so odredili popolno izumrtje avstralskih staroselcev in pobeljenje črne rase, tedaj niso bili odraz moralnosti in človečnosti, pač pa neizobraženosti in pomanjkanja vizije. Temni človek prvobitne kulture se je moral tako umakniti razvitejšemu svetu, da bi ta upravičil višji smisel civilizacije, ki pomeni napredek v naravni in družbeni zgodovini. To je tudi

zgodovina lakomnosti, pomnožitve kapitala in brezkrajnega služenja ideologiji ekonomskega determinizma. Kontinuiran proces brezvestne diskriminacije in trpinčenja, ki so ga poleg staroselcev v prvih desetletjih doživljali tudi obsojeni zaporniki, dandanes pa nelegalni priseljenci, nebeli in nekristjani, s katerimi vladne strukture ravnaajo podobno, kot so s staroselci, torej so ekonomsko, družbeno in politično podrejeni, v zadnjem času dobiva še več zagona. Kljub vsemu imajo staroselci Avstralije tisto, česar drugi nimajo, tj. svojo posebno, zelo staro, novo, spremenjeno in nespremenjeno kulturo. Avstralija pa vztraja kot najbolj osamljena celina, obljubljen dežela, v kateri marsikdo lahko še vedno razširi krila svobodneje kot kje drugje.

1.1 Struktura naloge

Naloga sledi historični perspektivi Avstralije pred in med kolonizacijo ter po njej. Posebej je izpostavljeno 20. stoletje, ko po poskusih segregacije, črnih vojnah, znanstveno podprtih zamislih o čiščenju rase, asimilaciji, iskanju identitete, avstralski staroselci s svojo prvobitno kulturo postanejo predmet zanimanja predvsem družboslovno-humanistične znanosti, sami pa se upirajo, zahtevajo enake pravice, kot jih imajo drugi, poskušajo definirati svojo kulturo v spremenjenih okoliščinah, samodoločati in predvsem z različnimi sodbami sebi v prid nazaj pridobiti vsaj del izgubljene zemlje in moralno zadoščenje ob opravičilih za storjene krivice in izgubljene generacije otrok. Zgodovinska perspektiva je mestoma prekinjena z osvetlitvijo določenih fenomenov, kot sta denimo sanjski čas in totem, sledijo poglavja o prostituciji, misijonarski dejavnosti, iztrebljanju Tasmancev, predstavitev delovanja antropologov in drugih raziskovalcev, prikaz obdobja kraje otrok, primer sodbe Mabo, pravni dokazi genocida, razmere v avstralskih centrih za pridržanje, pojav rasističnih idej in osmišljanje aboriginske kulture znotraj multikuturne avstralske družbe. Naloga prikaže odnose med prvotnimi naseljenci in kolonizatorji, vzroke za konfliktno odnose med njimi, obravnava posledice kulturnega stika ter zadnje obdobje, ko gre za prepoznanje storjenih krivic, ki so jih pripadniki dominantne belske kulture storili staroselcem, ali zavrnilo kakršno koli soočenje s preteklostjo. Nazadnje ostajajo odprta in zaskrbljujoča vprašanja novih priseljevanj ter

konfliktov v večkulturni avstralski družbi ter vprašanja o ohranitvi ostankov staroselske dediščine in o naporih za oblikovanje staroselske identitete v sodobnih okvirih.

1.2 Metodološki pristop

Diplomska naloga je teoretičnega značaja. Temelji na zgodovinski primerjalni analizi sekundarnih virov, tj. zgodovinskih, socioloških, antropoloških, kulturoloških in politoloških raziskav in teorij. Viri, iz katerih diplomska naloga črpa snov, so znanstvene objave v knjižni obliki ali na medmrežju in neznanstvena besedila, kot so dnevniki, potopisi in pričevanja ter časopisni članki. Nekateri viri, predvsem antropološke raziskave, so nastali na podlagi terenskega dela, drugi so zgolj teoretične razprave, povzetki, kritični premisleki posameznikov, intervjuji, vtisi s potovanj, reportažni zapisi in feljtoni. Časopisni in spletni članki bolj kot dnevniški zapiski prikazujejo podobo sodobnega časa, dnevniki in zapisana ustna izročila so namreč pogosteje nastali ob prvih srečanjih s staroselci.

2 SANJSKA DOBA PREDKOLONIZACIJE

2.1 Kdo so Aborigini

Aborigini so avstralska staroselska ljudstva. Že termin aborigin izhaja iz latinske besede *ab origine*, kar pomeni 'od nekdanj bivač na nekem kraju'; tj. 'domač, izviren, prvoten' (Verbinc 1982). Aborigini izraza ne marajo, saj je to termin, s katerim so Angleži poimenovali avtohtono prebivalstvo, na katerega so naleteli ob odkritju Avstralije.¹ Tudi prvo besedo evropskemu človeku nerazumljivega in neznanega avstralskega jezika je zapisal Anglež, kapitan Cook. To je bila beseda *kang-ooroo*, ki jo je slišal pri plemenu Guugu-Yimithirr z zahodnega predela Queenslanda, predstavljala pa je velikega črnega kenguruja (Wilton 2008, 195).

Zunanost ljudstva temne polti, nadvse primitivnega, umazanega in nagega, se je zahodnemu človeku navadno zdela nepriljubljena. Prvi pomorščaki, ki so prispeli na obale staroselcev Avstralije, so opazili njihovo čokoladno rjavo kožo in valovite, rahlo nakodrane, dolge črne lase. Poročali so, da so nekateri po obrazu in telesu močno poraščeni, vendar drugi kar visoki in pokončne drže. Čelo se jim je zdelo nizko in z nenavadno izrazitimi očesnimi loki, globoko vsajenimi očmi; od belcev, denimo, so se razlikovali tudi po širšem nosu in močnejših ustnicah (Ferfila 1995).

Zanimivo je, da se od teh prvotnih prebivalcev Avstralije, o katerih bo govora v diplomskem delu, etnično in kulturno razlikuje skupina staroselcev z otočja Torresovega preliva, ki nikoli niso zasedali širokega avstralskega prostora, Tasmanije ali priobalnih otokov Avstralije, ampak so se ustalili na severnih območjih. Od nekdanj naj bi poseljevali konico Yorkovortskega polotoka v Queenslandu in Papuo Novo Gvinejo, saj jih s tamkajšnjimi prebivalci in prebivalci Pacifika nasploh družijo precej kulturnih podobnosti (Ogrizek 1978, 290). Slaven psihoanalitik Sigmund Freud je denimo menil, da imamo lahko avstralske Aborigine za »posebno raso, ki ne kaže nobenih fizičnih ali jezikovnih podobnosti ter drugačnih vezi z najbližjimi sosedi iz Polinezije ali Melanezije« (Freud 2007, 54). Tudi sicer je v preteklosti nekako veljalo, da spadajo v posebno skupino

¹ V Novem Južnem Walesu in Viktoriji staroselci sebe imenujejo Kooriji ali Koorieji, kar pomeni 'oseba' ali 'ljudje', v Queenslandu so Murri. Tasmanci poznajo skupno ime Palawa, Nyungar so ljudstvo Zahodne Avstralije, staroselci Arnhemske dežele in Severnega teritorija pa so Yolngu (Cowlshaw 1988, 60).

avstraloidov, torej tipološko izvorno prebivalstvo Avstralije (Muecke in Shoemaker 2004).

Skoraj sto let stara rasna delitev² Sigmunda Freuda še zdaleč ni bil prvi, edini in zadnji poskus v zgodovini, ki je Aborigine štel za samostojno evolucijsko skupino ali jih uspešno ali neuspešno razvrstil med rasno podobne brate in sestre. Številni so jih ločevali od negroidov in poskusili uvrstiti celo med evropoide, kot nekakšno stransko raso, pojavljale pa so se tudi domneve, da gre za potomce drugje izumrlih neandertalcev (Ogrizek 1978).

Čeprav se zdi, da so si aboriginski ljudje podobni in imajo isti slog življenja, podobna verovanja, navade, običaje in sistem vrednot, v resnici pripadajo različnim skupinam, ki se med seboj razlikujejo predvsem zaradi različnih jezikov, ki jih govorijo; poleg tega vsaka skupina pripada določenemu območju, kraju, s katerim so povezani legende in različna obredja ter praznovanja. Do nedavna je veljalo, da so jim pripadali tudi že skoraj izginuli Tasmanci. Novejše antropološke raziskave pa so pokazale, da so bili temnopolti Tasmanci po vsej verjetnosti sorodniki prebivalcev Nove Kaledonije in pripadniki posebne, izumrle veje človeštva (Ferfila 1995).

² Zaradi vzpona antropologije kot samostojne discipline v 19. stoletju, je bilo tudi vse več teženj po sistematizaciji ljudi v skupine. Prvi je pojem rasa leta 1684 uporabil Francoz François Bernier, ki je ljudi razporedil v štiri skupine: Evropejce in zahodne Azijce, vzhodne Azijce in severnjake, črnci so bili zanj posebna skupina (Wikipedia 20016b).

2.2 Izvor prednikov

Resnica je takšna, moje ljudstvo, Riratjungi, so potomci velikega Djankawe, ki je prišel od daleč, po morju z oddaljenega otoka Baralku. Naš duh se bo tja vrnil, ko bomo umrli. Djankawa je s svojima sestrama sem prišel v svojem kanuju. Sledili so jutranji zvezdi, ki jih je vodila do obale Yelangabare, na vzhodno stran Arnheemske dežele. Deželo so prehodili tako, da so sledili deževnim oblakom. Ko so postali žejni, so svoje palice zakopali globoko v zemljo, in pritekla je voda. Od njih smo se naučili imen vseh bitij v tej deželi, naučili pa so nas tudi vse o našem zakonu (Macintyre 2004, 9).

Zgodba o Djankawi v pripovedi Wandjuka Marike je le ena izmed aboriginskih zgodb o izvoru prednikov, ki so navadno prišli z neba ali iz zemlje, vendar je ta zanimivejša, ker je ena redkih, ki se začne s pripotovanjem prednikov od nekod drugod. Nadaljuje se, kar je že bolj običajno, z označitvijo krajev, kjer bodo živeli njihovi potomci, in se konča z določitvijo vsebine zakonov (Macintyre 2004, 9–10).

2.3 Od kod so prišli prvi Avstralci

Domnev, od kod so prišli avstralski staroselci, ki verjamejo, da so bili prvi Avstralci rojeni na začetku časov in da tu živijo od pradavnine, je več. Ena pravi, da so po nekdanji kopenski povezavi prišli z jugovzhoda Azije. Morda je obstajala kopenska zveza med Novo Gvinejo in Yorkovortskim polotokom ter Severno Avstralijo. Gladina morja je bila nižja, današnji sosednji otoki pa so bili bliže skupaj. Od treh možnih vstopnih predelov se na temelju raziskav številnih aboriginskih jezikov zdijo najbolj možni Arnheemska dežela, Yorkovortski polotok in polotok Kimberley. Drugi arheologi menijo, da so se s severa naseljevali v več zaporednih valovih tako, da so prepluli odprto morje. V tako nestanovitnih razmerah, ki so v Avstraliji vladale v pradavnini, ne bi preživeli, če ne bi imeli zelo dodelanih strategij in posebnih načinov prilagoditve (Macintyre 2004, 9–10; Muecke in Shoemaker 2004, 11).

Vsekakor so relativno hitro poselili celino, razširili so se povsod, od sočno tropskega območja do ledeno mrzlega juga, z vodami bogatega obalnega predela do suhe, divje notranjosti. To najstarejše znano potovanje je velik migracijski dosežek homo sapiensa, ki je iz nekdanjih afriško-evropsko-azijskih predelov prišel v nov svet. Predniki staroselcev so to celino, ki velja za zadnjo osvojeno deželo kolonistov in prvo, ki so jo osvojili Aborigini, najverjetneje naselili pred 40.000 leti. O tem govori leta 1968 najdeno ognjišče, staro najmanj 38.000 let, in nekaj tisočletij mlajše okostje moškega, pokopanega v plitev grob, čigar kosti je pokrivala rdeča okra. Gre za enega prvih znanih pogrebov v človeški zgodovini; ženski ostanki, ki so bili tako kot moški najdeni v okolici jezera Mungo, pa dokazujejo, da so tamkajšnji prebivalci že poznali ritualno sežiganje umrlih (Cstl-cla.semo.edu 2005; Muecke in Shoemaker 2004). Poleg tega na tem območju ni bilo okre, kar pomeni, da so jo morali prinesiti od drugod, z namenom uporabe za ritualne dejavnosti, tudi pogrebne. Kot vemo, so ritualni obredi temeljni pojav kulture pri človeku, ta primer izbora barve pa nesporno predstavlja najzgodnejši pojav pigmentacije v Južnem Pacifiku. Odkritja v zvezi z uporabo okre so vezana na Severni teritorij, in sicer na območje nacionalnega parka Kakadu. Delci okre naj bi bili stari več kot 50.000 let (Muecke in Shoemaker 2004, 21).

2.3.1 Koncept sanjskega časa in stvarjenje današnjega sveta

Izraz »sanjski čas« sta prva uporabila Spencer in Gillen, zdaj pa je v uporabi tako pri belcih kot avtohtonih prebivalcih. Če povzamemo številne teoretike, označuje čas stvarjenja današnjega sveta. V sanjah ni prostorskih meja in ni meja, ki bi ločile sedanjost, preteklost in prihodnost. Na začetku tega davnega sanjskega časa je svet že obstajal, vendar je bil popolnoma raven, enoličen in prazen. To velja tako za svet, v katerem živimo, kot za druge svetove, ki jih različna ljudstva poznajo različno število (Ogrizek 1978, 295–296). Nimamo pravih ključev do tega, kar so Aborigini iznašli v različnih obredih, katerih globine so pokazali v umetnosti in so skrivnost tabujev, vsa abstrakcija in fizični svet obenem. Ne moremo si predstavljati, kako so v sanjskem času iz zemlje vstala bajeslovna bitja, napol ljudje in napol živali ali rastline, naravne sile s

človeškimi lastnostmi, vendar lahko razumemo, da je sanjskost izraz, ki je označeval ves svetovni red od izvora veselja do časa pred spominom.³

Svet, ki so ga ta ljudstva našla, ni bil posebej gostoljuben, prej trd in surov, obeti za življenje v njem niso bili drugačni od tistih, kakršna imajo ljudstva v tem, vsakdanjem svetu. Bitja, ki so ga naseljevala, so se ukvarjala s podobnimi opravili kot avtohtoni prebivalci danes, povezanimi torej z lovom, nabiranjem hrane, iskanjem vode, dogodki v družini in širši skupnosti. Ko so se ta, junaška bitja zemlje in neba tako prebijala iz dneva v dan kot začetniki vsega, kar je danes v naravi, so določila vse zakone bivanja in delovanja tako ljudem kot živalim, rastlinam, naravnim silam in mrtvim rečem. Nebesna telesa in zvezde, gore, vodne kotanje, reke, celo posamezna drevesa, kamnita groblja in osamljene skale so sledovi stopinj prednikov in njihovih dejanj na tem svetu. Različna je samo oblika, v kateri so živeli takrat in v kateri živijo danes. Prej ljudje ali napol ljudje so sedaj življenjska sila, iz katere se tako ali drugače pretaka v življenje vse, kar pripada njihovemu totemu (Ogrizek 1978, 294–300; Muecke in Shoemaker 2004, 70–72).

Gre za drugačno dožemanje minevanja časa in sprememb v njem. Sanjski čas oziroma *dreamtime* ne pomeni le časa, ampak vrsto stalnih dogodkov. Za majhno skupino ljudi, ki zvesto stopa po stopinjah predhodnikov, so spremembe lahko samo postopne. V zahodni misli zavzema osrednje mesto linearni čas. Za Evropejce, ki so zavzeli zemljo staroselcev, zgodovina prinaša gibanje konstantnih sprememb in izboljšav (Macintyre 2004, 14).⁴

³ Sodobni nizozemski pisatelj Cees Nooteboom v romanu z naslovom *Raj izgubljeni* o tem piše: »Strelonosci, mavrična kača in vsa ostala bitja v človeških in nečloveških podobah, ki so potovala skozi kaos še neizoblikovanega sveta, so ustvarila vse na tisti zemlji in ljudi naučila, kako ravnati z vesoljem, vse to in še več. V tistem sanjskem času so mitski predniki prek sveta vrgli mrežo sanjskosti. Ta je včasih pripadala samo ljudem, ki so živeli na določenem koncu dežele, nato pa so se odpravili naprej prek širne puščave, da so se s to mrežo povezali z ljudmi na drugih koncih, četudi so govorili druge jezike. In vse to je zaznamovalo pokrajino, povsod so duhovi in predniki pustili svoje sledi v obliki kamenja, tolmunov, skalnih sestavov, iz katerih so nadaljnje generacije brale zgodbe in tako potovale v svojo preteklost. Pa to ni bilo vse. Ne le, da so bile še vedno delujoče sile tistih predniških bitij zaradi sanjskosti vidne v pokrajini, tudi sami ljudje so imeli svoje sanjskosti in so bili tako povezani s predniki. Vse te skrivnosti so bile upodobljene v umetnosti, z njo si izrazil svojo duhovno identiteto, svoj totem, ki je bil povezan z živaljo ali naravnim pojavom, s pesmimi, ki jih ni smel peti nihče drug, s plesi, s skrivnostnimi znamenji – kozmogonija, ki se ni ravnala po nobenih napisanih pravilih, zato pa je v njej, dobesedno, imelo svoje mesto vse, k čemur sta se ti in tvoja skupina neprestano vračala, svet nepisanih pravil, nikdar končana enciklopedija znamenj, ki pa si jo lahko prebiral še deset tisoč let pozneje in s katero si vedno našel svoje mesto« (Nooteboom 2016, 36).

⁴ Pred 40.000 leti, ko so Avstralijo poseljevali lovci in nabiralci, so tak način življenja prakticirale vse človeške družbe v vseh delih sveta. Pozneje je v Evropi, Afriki in obeh Amerikah te navade zamenjalo kmetijstvo. Omogočilo je večjo produktivnost, vzdrževalo večjo gostoto prebivalstva, spodbudilo nastanek

2.3.2 Totemistični svet avstralskih lovcev in zemlja

Ves aboriginski duhovni svet pravil, ritualov, znanja in umetnosti temelji na najrazličnejših zgodbah, ki so plod mitov sanjskega časa. Središče aboriginskih mitov in zgodb pa je osebna povezanost z zemljo. Zemljo, ki so jo zasedali, so ustvarili predniki, prvotna bitja, ki so določila, kdo bo na njej živel, kdaj in kje bodo lovili. Sveti kraji pa so materializacija prvotnih bitij, katerih dejanja so opisovali v obredih, ki naj bi zagotavljali ponavljanje vseh vrst. Vsako pleme je poznalo svoj teritorij, saj so v mejah tega ozemlja ponavljali iste mite, miti pa so izrisovali zemljevide krajev in plemen, ki so ta območja naseljevala. Gostota poselitve je bila odvisna od rodovitnosti ozemlja. Ko se je neka skupina povečala in zanjo v oklju ni bilo več dovolj hrane za preživetje, se je nekaj članov lahko premaknilo na bližnje neposeljeno območje, vendar so obdržali sorodstvene, ekonomske in obredne stike s starševsko skupino. Tako so se razselili po ozemlju kontinenta (Ferfila 1995). Aborigini so poznali tudi ozemlja drugih, sosednjih plemen, vendar če so prestopili mejo, ki jo je določal njihov mit, so morali vprašati za dovoljenje. Tujih ozemelj si niso prisvajali, saj so tam bivali duhovi neke druge skupine. Preden so prečkali tuje ozemlje, so ponavljali magične besede in izvajali magične obrede, da bi pregnali zle duhove, ki jih sami niso poznali (Elkin 1974, 213–215). Spencer in Gillen sta ugotovila, da je duhovni del prednikov še vedno tukaj in nedoločno vpliva na prepričanje, da imajo brez kakršnega koli dvoma pravico do nasledstva te dežele; nihče drug si je ne sme lastiti. Niti duh enega samega posameznika naj ne bi nikoli zapustil svojega starega doma; kjer so, morajo tudi ostati. Totemistični predniki današnjih rodov ali veliki očetje vsega in začetniki današnjih človeških plemen so za sabo namreč pustili nenapisane, a stroge zakone, ki urejajo vse pomembne trenutke v življenju teh ljudi, vsa njihova vsakdanja opravila in odnose z drugimi ljudmi, živalmi in rastlinami (Ogrizek, 1978; Muecke in Shoemaker 2004, 98–99). Zemlja pa je bila osnova za vse osebne interakcije in družbene stike ter je oblikovala odnose s fizičnim okoljem. Definirala je klan, njegovo kulturo, način življenja, pravice, verske obrede in njegovo identiteto, torej elemente

mest in prineslo dobrine urbanega načina življenja. Ko je bilo mogoče proizvesti več kot za golo preživetje, je to omogočilo akumulacijo kapitala in delitev dela. Takšna specializacija je rodila tehnološki napredek, trgovino in industrijo, podpirala je vojsko, vladarje in birokrate, ki so lahko nadzorovali velike politične enote z ustrezno povečano kapaciteto (Macintyre 2004, 11).

zgodovine, religije, prava in umetnosti (Ferfila 1995, 81–82; Mudrooroo 1995, 209). Gre za poosebljenje narave, ki jo Aborigini vključujejo v svoj družbeni sistem, v svoje sorodstvo, v skupnost svojega totema. Človek, ki pripada kengurujevemu totemu, je denimo potomec istega prednika kot kenguru, ki je njegov »duhovni brat«. Oba sta namreč utelešenje iste življenjske sile, ki jo je sprožil začetnik njunega totema. Vsaka skupina znotraj plemenske skupnosti namreč ne vključuje le žensk in moških, temveč tudi rastline in živali ter svete predmete. Nekaj izmed tega izberejo za svoj totem in nosijo njegovo ime (Ferfila 1995). Totemizem je tudi v neposredni povezavi z zapletenim sistemom sorodstva in podlaga za prepovedi tabujev, ki ureja sklepanje zakonskih zvez, izbiro zakonskega partnerja in predvsem preprečuje poroke med sorodniki (Ogrizek 1978, 298; Muecke in Shoemaker 2004).

2.4 Neznana južna dežela

Evropejci so se za veliko, predvsem pa »neznano južno deželo ali Terro Australis Incognita« zanimali že, preden so jo kolonizirali.⁵ Na zadnjo neodkrito celino je že leta 1606 naletel nizozemski morjeplovec Willem Janszoon, ki je preplul Torresov preliv in po naključju tudi severovzhodni krak Avstralije. Prepričan je bil, da je to dežela, ki buri domišljijo Evropejcev, vendar ni imel nobenih materialnih dokazov, s katerimi bi lahko potrdil svoje odkritje. Je pa deset let po tem, leta 1616, na zahodni obali Avstralije kositrni krožnik pustil Dirk Hartog, kar imamo za prvi dokaz, da se je na tej celini ustavil beli človek. Leta 1642 je Abel Tasman vodil odpravo, ki je kartirala južni del otoka, ki se imenuje po njem, in vzhodni del Nove Zelandije (Muecke in Shoemaker 2004, 12–13).

Tudi pozneje je Portugalce, Nizozemce in Špance še kdaj zaneslo s trgovskih poti, ki so jih vodile do vzhoda Indije. Njihove oči so iskale otoško celino, bogato z rastlinjem, z najrazličnejšim sadjem in naravnimi bogastvi. Predstavljali so si mitično podobo raja bajnih bogastev. Zgodnji kartografi so jo porisali z bogato in bujno vegetacijo. Ko je Tasman prvi dosegel obalo, v pričakovanju, da bodo Nizozemci tako razširili in razvili donosno trgovanje s tujim svetom, je ugotovil, da tam ni ničesar, kar bi lahko bilo

⁵ Leta 1567 so Španci poslali odpravo na Salomonove otoke, da bi tam našli zlato, kar se je končalo s pokolom in povračilnim masakrom. Pozneje so odpravo ponovili na bližnji otok Vanuatu, ki ga je Španec Pedro de Queros poimenoval La Australia del Espiritu Santo (Macintyre 2004, 21).

dobičkonosno, le nekaj »ubogih, betežnih ljudi se je sprehajalo ob obali, na kateri pa ni bilo videti polj z rižem ali vsaj nekaj sadja« (Muecke in Shoemaker 2004, 12–14).

Čeprav je morjeplovcem in trgovcem uplahnil začetni optimizem, se niso pustili kar takoj odgnati. V naslednjih tridesetih letih so raziskali zahodno, severno in južno obalo dežele, ki so jo preprosto poimenovali Nova Holandija. Britanski pomorščak in hidrograf Matthew Flinders je leta 1814 objavil poročilo *Potovanje v Terro Australis* in namesto imena Nova Holandija predlagal novo ime, Avstralija (lat. *australis*, 'južen') (Harenberg in drugi 1997, 627).

Francoski in angleški interes je znova oživel šele v sredini 18. stoletja, ko sta državi na pot poslali ladje. Njihov namen razodevajo imena: Le Géographe, La Naturaliste, Endeavour, Discovery, Investigation. Vladi sta odprave pošiljali skupaj z opremo in znanstveniki. Testirali so nove plovne pripomočke in v kartografijo uvedli nove standarde, prevažali botanike, astronome, slikarje, krajinarje, botanične risarje; merili, opisovali, zbirali in klasificirali so vse, kar je bilo del favne in flore. Bili so na preži za novimi rastlinami in vrstami, ki bi jih bilo mogoče razmnožiti in koristno uporabiti. Iskali so otočane in si prizadevali, da bi od njih kar koli izvedeli. To so bili ljudje, ki so bili morda bolj željni znanja kot zlata (Macintyre 2004, 25).

2.5 Civilizirani ostanki primitivnih družb in prvi Angleži na avstralskih tleh

Aborigini so v Avstraliji torej že tisoče let, vendar so zaradi odsotnosti pisnih virov, kronologije in politične moči postali predmet zgodovine brez lastne zgodovine (Macintyre 2004, 5). Zaradi načina življenja in zunanjih obeležij so se jih prizadevali zložiti v sestavljanko predzgodovine, v čas kamenodobnih lovcev, imeli so jih za primitivne in necivilizirane ostanke že izumrlih družb.

Ko je v Zahodni Evropi kameno dobo nasledil neolitik, se je kultura lovcev, nomadov in nabiralcev spremenila.⁶ Ljudje so postavljali stalna bivališča in izkoriščali zemljo ter

⁶ Ljudje so prišli v Avstralijo, ko je bila še združena z Novo Gvinejo, kar je bilo v ozkem pasu pri Yorkovorskem polotoku še pred 8000 leti. Takrat so v bližnji gorati Novi Gvineji že redili prašiče in najbrž vzgajali eno izmed vrst krompirja. Aborigini na Yorkovorskem polotoku pa so še naprej lovili svojo hrano in nabirali rastline. Ker so sicer posedovali nekatere druge predmete z Nove Gvineje, med njimi bobne, bambusne pipe in kanuje z obojestransko oporo, je razliko mogoče pojasniti le z različno kakovostjo zemlje in regionalno klimo. Zaradi okoljskih razlogov je bila investicija v kmetovanje in hrambo pridelkov

začeli izdelovali glineno posodo, medtem ko je aboriginska kultura temeljila na izdelovanju kamnitega in lesenega orodja. Prvi Anglež, ki je stopil na pozneje avstralska tla, je bil William Dampier. Leta 1688 se je na zahodni obali izkrcal, da bi našel pitno vodo. Svoj prvi stik z domačini je opisal kot srečanje z najubožnejšimi ljudmi na svetu, ki predstavljajo najnižjo točko v razvoju človeštva. »So najbednejše ljudstvo na svetu; če pustimo ob strani njihovo človeško obliko, se le malo razlikujejo od živali, režijo se kot opice« (Mitchell 1990; Muecke in Shoemaker 2004).

Raziskovalec in kapitan James Cook pozneje ni izražal odklonilnega stališča, njegovo mnenje je soglašalo z razsvetljenskim, ki je ljudi 18. in 19. stoletja klicalo nazaj k naravi in idealiziralo neciviliziranega človeka v t. i. primitivnih družbah. Filozofsko-antopološka misel tistega časa je v ljudeh, ki živijo na prvobiten način, ugledala t. i. plemenitega divjaka.⁷ Cook je tako zapisal, da se ljudje Nove Holandije, oboroženi s kopjem, zdijo najbolj ubogi in zavrženi od vseh ljudi na svetu, vendar veliko srečnejši kot Evropejci. »Ker ničesar ne vedo o nujnih in odvečnih dobrinah, ki so tako zelo iskane v Evropi, tudi niso seznanjeni z njihovo uporabo. Živijo v miru, ki ga ne kali neenakost človeškega stanu. Morje in zemlja pa jih dobrovoljno oskrbujeta z vsem potrebnim za življenje« (Muecke in Shoemaker 2004, 13). Angleški učenjak Joseph Banks, mlad gosposki znanstvenik, ki je iz svojega podjetja v Londonu naredil osrednjo zbirno točko botaničnega imperija, je v Avstralijo prispel s kolonialno oblastjo, skupaj s Cookom, da bi tam zbral nove rastlinske in živalske vrste.⁸ Domačine je imel le »za eno stopnjo oddaljene od živali« (Muecke in Shoemaker 2004, 14). Bil je eden prvih priznanih znanstvenikov svojega časa, ki je staroselce naslikal kot divjake in polljudi. Avstralijo je imel za kraj, primeren za študij začetkov človeštva. Britanski zgodovinar James Bonwick, ki je obširno pisal o Aboriginih, je poudarjal plemenite naravne vrline njihovega načina življenja, a vendar tudi, da se bodo morali ukloniti evropskemu načinu življenja.

negospodarna; čakanje na padavine in s tem odvisnost od žetve in pridelka sta predstavljala preveliko tveganje za prebivalstvo (Macintyre 2004, 16).

⁷ Ko je leta 1773 v Port Jackson prispel španski kapitan Alejandro Malaspina, je Aborigine občudoval kot »narod brez kmetijstva in industrije« (Muecke in Shoemaker 2004).

⁸ Predel z lepimi travniki, kjer se je ustavila Endeavour, da bi znanstvenika Banks in Solander zbrala primerke rastlinskih vrst, so poimenovali Zaliv Botany (Macintyre 2004).

Aborigini so predstavljali primitivno starožitnost, ki ji manjka sposobnosti za življenje, ljudi, ki niso poznali preteklosti in niso hoteli prihodnosti (Macintyre 2004, 11).⁹

2.6 Prazna dežela in *terra nullius*

Aborigini, tako se zdi, so živeli v sožitju z okoljem, z drugimi ljudmi in drugimi bitji. Prilagajanje naravnim danostim in silam je bil njihov temeljni življenjski princip, katerega ravnovesje se je porušilo s prihodom Evropejcev. Tako kot voda in hrana je bila zanje tudi zemlja zaupanja vredna dediščina.

Izvorno se je izraz *terra nullius* nanašal na zemljo, ki ni pripadala rimskemu imperiju. V srednjem veku je šlo za zemljo, ki ni pripadala nobenemu krščanskemu vladarju, pozneje je to pomenilo zemljo, ki si je ne lasti še nobena evropska država. Gre za zemljo, ki ne pripada nikomur ali, v vsakem primeru, ne komu, ki bi mu ta zemlja kaj pomenila. To je zemlja, do katere je upravičena prva evropska država, ki jo zasede. *Terra nullius* je pravni pojem, ki so ga v 19. stoletju uporabljali za opravičevanje evropske okupacije t. i. praznih, nenaseljenih delov zemeljskega površja (Soban 2013a). Ko so zagovarjali britansko invazijo v Avstralijo, so izpostavljali, da je bila tamkajšnja manjvredna rasa po zakonih narave tako ali tako obsojena na izumrtje; kmalu bodo prebivalci postali tako maloštevilni, da bo njihovo število zanemarljivo (Lindqvist 2008, 7).

Novi naseljenci, ki so se težko prilagajali težkim razmeram, so prišli do sklepa, da lastninske terjatve lahko izhajajo le iz naslova *terra nullius*, saj za prevzem zemlje niso potrebovali nobenih pogodb ali aktov o prisvojitvi, ki bi jih bilo treba pridobiti od domorodcev z nikogaršnje zemlje. Tako ni bilo nobenega razloga, da bi omahovali v nameri in ne dvignili britanske državne zastave Union Jack ter razlastili prvotnih lastnikov območja Sydney Cove, ki to več niso bili vse do leta 1992, ko so spet pridobili prvotne lastniške pravice.¹⁰ Britanske oblasti so Novi Južni Wales zasedle v skladu z

⁹ Frederik Farrar je leta 1866 v nekem predavanju dejal, da so divje rase, »neobnovljivi divjaki«, brez preteklosti in brez prihodnosti, saj so vedno živeli v nevednosti in bedi (Lindqvist 2009, 138).

¹⁰ Takrat je vrhovno sodišče Avstralije presodilo, da imajo Aborigini kot avtohtoni naseljenci Avstralije naravno pravico do zemlje. V znamenitem primeru Mabo je bilo potrjeno, da so bili Aborigini pred prihodom Angležev suvereni lastniki zemlje. Do takrat je veljalo, da je bila Avstralija vse do »evropskega odkritja« nikogaršnja zemlja. Naravna pravica do zemlje je postala del naravnega prava (Macintyre 2004).

ново doktrino, čeprav je Cook leta 1698 odplul iskat južna ozemlja z navodilom, naj z domorodci poišče sporazum o zavzetju (Macintyre 2004, 33–34).

Aboriginska zemlja je pred tem pripadala vsem, zato ni bila nikogaršnja last. In ni bila nenaseljena pustinja, saj je tam po različnih ocenah živel od 300.000 do milijon prebivalcev. Belcem se je zdelo, da jim pred nogami leži malodane gola, na široko odprta dežela, ki komaj čaka, da se kdo zmeni zanj in začne izkoriščati njena bogastva in tiste, ki so prej menili, da je njena širokogrudnost namenjena vsem. Pohlep po zlatu in plodni zemlji na neodkriti celini tako pomeni začetek kolonialnega odkrivanja in osvajanja te dežele ter začetek najtemnejšega obdobja v zgodovini ljudi z najstarejšo »neokrnjeno kulturo« na svetu.

Ironija je, da so si beli priseljenci z lahkoto postlali prav s pomočjo domačinov, ki zaradi svojega »nematerialističnega odnosa do zemlje« niso kazali takega posebnega odpora. Med tema, diametralno nasprotnima človeškima skupnostma, ki sta imeli vsaka svojo kompleksno urejeno družbo, je prišlo do sodelovanja; sicer bolj enosmernega, saj gostitelji, večkrat tudi zelo indiferentni, niso potrebovali »nasvetov« za preživetje, priseljenci, izgubljeni v tujem svetu, pa so seveda morali iskati stik z njimi in opazovati navade »primitivcev«. Britanski priseljenci, razen kaznjencev, so prispeli v svobodno deželo – *terro nullius*, nikogaršnjo zemljo, kot so jo poimenovali –, medtem ko so miroljubni staroselci v miroljubni deželi to svobodo izgubili, postali so tragične žrtve železnega zakona napredka in pristali na dnu hierarhične lestvice (Macintyre 2004).

3 KOLONIZACIJA

3.1 James Cook

Napoved katastrofe, ki se je širila iz prostorne ječe za kriminalce in je Aborigini niso mogli zaznati, se je začela leta 1768, ko se je britanski raziskovalec James Cook s predelano premogovno ladjo Endeavour odpravil na plovbo okoli sveta in dokazal, da novozelandska otoka nista dela večje celine, se obrnil proti zahodu in 19. aprila 1770 uzrl Avstralijo. Jadral je ob njenem vzhodnem delu, se ustavil v zalivu Botany nedaleč stran od današnjega Sydneyja in Avstralijo razglasil za posest angleške krone.

Šele osemnajst let pozneje se je začelo obdobje okupacije za nekaj sto tisoč temnopoltih ljudi, ki so širom celine živeli v petsto plemenskih skupnostih, od katerih je vsaka govorila svoj jezik ali vsaj narečje (Muecke in Shoemaker 2004).

3.2 Industrijska revolucija v Angliji

Na drugi strani sveta, v Angliji, so imeli nemalo težav s prenatrpanimi zapori, hoteli so se rešiti »plevela družbe«. V letih med 1750 in 1770 se je londonsko prebivalstvo podvojilo, mestna revščina je bila vse hujša, prekrškov in zločinov pa vse več. Kaznjence so denimo pošiljali na odslužene ladje, ki so jih uporabljali kot zapore in so bile vsepovsod po londonski reki Temzi. Kazni za prekrške so bile zelo stroge, zato so nekatere omilili na deportacijo.¹¹ K odkrivanju neizkoriščenih predelov sveta so Britance torej silile naraščajoče potrebe industrijske revolucije, v zadnjih nekaj letih je namreč prišlo do številnih pomembnih odkritij in tehničnih izboljšav.¹² Z novimi ozemeljskimi pridobitvami so Angleži lahko prehiteli tako francoski industrijski napredek kot francoske ozemeljske zahteve po Avstraliji (Wachtowerjeva spletna knjižnica 2002).

¹¹ Na začetku 19. stoletja je bilo na smrt obsojenih približno dvesto prestopnikov. »Najmanjša kraja,« je pričal neki popotnik, »je bila kaznovana s smrtjo.« Nekega enajstletnika so obesili, ker je ukradel robec (Wachtowerjeva spletna knjižnica 2002).

¹² V Veliki Britaniji je leta 1779 tkalec na domu Samuel Crompton iznašel predilni stroj, na katerem je mogoče presti vse vrste niti; leta 1783 je James Watt izboljšal parni stroj; leta 1784 je bil britanskemu podjetniku Henryju Cortu priznan patent za postopek pudljanja pri izdelavi jekla (Harenberg in drugi 1997, 593, 596, 598).

3.3 Prve kazenske kolonije

Angleške kolonije so si leta 1776 priborile neodvisnost od Britanije. Tako je kapitan James Cook Novo Holandijo, sedaj Avstralijo, razglasil za britansko posest. Kmalu zatem, leta 1786, so avstralsko vzhodno obalo določili za kazensko kolonijo. Naslednje leto je Anglijo zapustilo »prvo ladjevje«, da bi ustanovili kolonijo Novega Južnega Walesa (Macintyre 2004).

Port Jackson je kraj, kjer se je izkrcal prvi val naseljencev in kjer so po sedemmesečni plovbi, med katero je marsikdo zbolel ali umrl, 26. januarja 1788 pod vodstvom viceadmirala in prvega guvernerja Arthurja Phillipa ustanovili prvo kazensko kolonijo Novega Južnega Walesa za obsojence, prepeljane iz prenatrpanih angleških zaporov.¹³ Flota enajstih ladij je štela 290 pomorščakov, vojakov in častnikov, nekaj svobodnih civilistov ter 736 kaznjencev obeh spolov. Prvi floti so sledila druga ladjevja in v Avstraliji je število kazenskih kolonij kmalu naraslo, saj je v naslednjih letih tja prišlo še najmanj 160.000 kaznjencev moškega spola. Ena od kolonij je bila na otoku Norfolk 1500 kilometrov severovzhodno od Sydneyja. Gre za dobo, ki je polna nasprotij. Za nekatere kaznjence, med katerimi je bil tudi sedemletni otrok, do konca življenja obsojen na Avstralijo, pregnanstvo ni vedno pomenilo le surovosti in brezupa, pač pa tudi upanje v novo življenje (Wachtowerjeva spletna knjižnica 2002; Macintyre 2004).

3.4 Naselbina v zalivu Sydney Cove in Arthur Phillip

Phillip in njegovi častniki so bili presenečeni, da poselitev ni tako redka, kot so pričakovali. Takoj so se začeli ukvarjati s tem, kakšna je družbena organizacija, kolikšna je gostota poselitve posameznih območij in ali imajo domorodci morda svoje običaje, zakone, lastninske pravice ter suverenost. Menil je, da je prebivalstvo prej nomadskega kot posestniškega značaja.

¹³ Prva potovanja v kazenske kolonije so bila za kaznjence nočna mora, saj so bili natrpani v vlažnih in zaudarjajočih podpalubjih. Med potovanjem jih je stotine umrlo, drugi kmalu po prihodu. Visok davek je zahteval skorbut. Končno so na jadrnice kaznjencev dodelili zdravnike, še posebej na tiste s kaznjenkami. Tako se je stopnja preživetja zelo dvignila. Sčasoma so s hitrejšimi jadrnicami skrajšali čas potovanja s sedmih mesecev na štiri in preživelo je še več potnikov (Wachtowerjeva spletna knjižnica 2002).

Med svojim raziskovanjem vzhodne obale je ugotovil, da je zemlja rodovitna in omogoča pridelavo hrane, kar bi lahko ustavilo pomanjkanje že tako skromnih zalog hrane v Port Jacksonu. Tam so razmere postajale vedno hujše tudi zaradi novih zapornikov, zagotoviti jim niso mogli niti dovolj obleke in obutve (Macintyre 2004, 31–33). Druga flota, med potovanjem katere je umrla četrtna kriminalcev, je z novimi zalogami hrane namreč prispela šele v sredini leta 1790¹⁴ (Macintyre 2004).

3.5 Prvi stiki

Staroselci niso kazali kake posebne naklonjenosti do graditeljev nove civilizacije na njihovih tleh, raje so se zadrževali na varni razdalji ali se jim izognili. Staroselci in pripadniki bele družbe so se zato sprva velikokrat srečevali bolj po naključju, občevanje prišlekov ni bilo ne prisrčno in ne pogosto.¹⁵

Artur Phillip se v stikih z domačini ni izkazal. Naročeno mu je namreč bilo, da mora z njimi vzpostaviti komunikacijo, pomiriti njihova čustva, da bi vsi podložniki živeli z njimi v prijateljstvu in dobroti. Jezen, ker ni mogel vzpostaviti dobrih odnosov s staroselci, ki jim je kot dokaz dobre volje ponujal darila in kaznoval vsakogar v koloniji, ki se je izživljal nad njimi, jih je dal nekaj poloviti. Prvi med ujetniki, Arabanoo, je umrl za kozami; drugi, Bennelong, je sprva pobegnil, po napadu na Phillipa, v katerem je bil ranjen, pa se je odločil, da se vrne in zglati odnose.¹⁶ Tako je decembra 1792 guverner vzel na krov živalske in rastlinske primerke, risbe in dva Aborigina, Bennelonga in Yemmerrawanija, ter odplul domov (Macintyre 2004).¹⁷

Bennelonga, prvega avstralskega staroselca, ki je navezal neposrednejši stik z Evropejci, so tako leta 1793 pripeljali v Anglijo in ga skupaj z dingom, kengurjem in

¹⁴ Nevarnost je predstavljal tudi brodolom. Britansko kaznjenko jadrnico *Amphitrite*, ki so jo videli s francoske obale, je zaradi burje pet dni premetavalo na morju, potem pa se je 31. avgusta 1883 razpadajoča jadrnica potopila z vsem človeškim tovorom. Reševali jih niso, ker so menili, da bi kaznjenci (120 žensk in otrok) lahko pobegnili! Poleg njih je umrla tudi večina posadke. Med trupli, ki jih je naplavilo na kopno, je bilo tudi truplo žene, ki je svojega otroka trdno držala v naročju (Wachtowerjeva spletna knjižnica 2002).

¹⁵ V nekaterih aboriginskih jezikih izraz zavojevalec še danes pomeni 'duh smrti' ali 'truplo' (Muecke in Shoemaker 2004, 31).

¹⁶ Pričevanj prvih Aboriginov, ki so srečali Evropejce, nimamo, vemo pa, da se je Bennelong zgražal ob ekscesih, kot je bilo bičanje. Bili so prestrašeni, ko so slišali streljanje iz mušket, muzali so se ob evropskih manirah in oblikah hierarhije (Macintyre 2004, 34).

¹⁷ Artur Phillip sprva ni bil maščevalen, šele ko so prebodli njegovega lovca, se je zatekel k brezobzirnemu maščevanju. Vojakom je naročil, naj mu prinesejo šest glav ubitih staroselcev (Macintyre 2004).

govorečo papigo pokazali kralju Juriju III. Bennelong, ki se je vrnil v Avstralijo, ni doživel lepega konca življenja. Ko se je družil s svojimi ljudmi, so vanj dvomili belci, če se je bratil z njimi, pa njegova skupnost. Na koncu je podlegel alkoholu in z njim opil svoje ljudstvo (Wikipedia 20016a).¹⁸

3.5.1 Prvi konflikti, spopadi in sobivanje

Prvotne namere in pogodbe o prijateljstvu in dobrohotnosti so bile kmalu pozabljene. Eorski bojevnik Pemulwuy, ki je leta 1790 s sulico prebil Johna MacIntyra, se je s svojo skupino nenehno upiral kolonialni invaziji.¹⁹ Ko je bil leta 1802 ustreljen, so njegovo glavo shranili v alkoholu in jo poslali Johnu Banksu. Leta 1795 je bila v Sydney poslana odprava z nalogo, naj pobije domorodce in jih pobesi na vešalih. Že v prvih spopadih do leta 1800 je bilo ubitih veliko staroselcev in nekaj več kot dvajset belcev (Macintyre 2004).

Odpor je bil seveda vsakdanji pojav, vendar to ni bil edini odgovor na invazijo. Aborigini so namreč, kljub jezikovnim razlikam in drugačnim percepcijam, belcem posredovali tudi svoje znanje o deželi. Menjali so hrano in material za britanske dobrine, svoje orodje in orožje so izmenjevali za mačete, ogledala in obleke ter se na pašni meji navajali na prišleke. Pomagali so jim pri ribolovu. Evropejci pa so negovali za kozami obolele staroselce, ko so se ti k njim zatekli po pomoč. Do večjega gospodarskega sodelovanja pa seveda ni prišlo. Britanci so prihajali v Pacifik kot prinašalci krščanskega razodetja, civilizacijskega napredka, ki so ga podpirali z znanstvenimi spoznanji o evoluciji (Macintyre 2004, 39).

¹⁸ Bennelong je bil znan po tem, da je mojster mimikrije, občudovali so ga tudi zaradi drugih spretnosti in njegove pameti. Hitro se je naučil jezika in navad prišlekov, znal je tudi pisati, pripovedoval jim je o navadah in običajih svoje dežele. Leta 1790 so mu na vzhodni strani Sydneyja, kjer zdaj stoji slovita opera – območje je znano kot Bennelong Point –, na njegovo željo zgradili opečnato kočo (Muecke in Shoemaker, 2004).

¹⁹ Pemulwuy je postal romaneskni junak, ima status mavričnega bojevnika, leta 1991 so po njem poimenovali šolo v Sydneyju. Velja za prvega voditelja odpora proti britanski invaziji in začetnika vstaje (Macintyre 2004).

3.6 Poenostavljeni teoretični pogledi na staroselce

Vzporedno s tistimi, ki so se ukvarjali z razvojem in značilnostmi aborignske družbe, so delovali fizični antropologi. Fizične lastnosti Aboriginov so raziskovali anatomi in kraniologi, njihove družbene značilnosti pa cela vrsta strokovnjakov, od zemljemercev in sodnikov do zdravstvenih uradnikov in zoologov, katerih miselni koncept ni presegel okvirov evolucijske teorije, ki je že vnaprej določila vsa pomembna dejstva, povezana z raso. Tako so bili v polemikah evolucijskih preprirov 19. stoletja, ko je človek sebe določil za opico in angela, staroselski Avstralci brez kakršnega koli dvoma uvrščeni med opice. Antropologi so temu preprosto verjeli in po letu 1880 poskušali tudi dokazati, da Avstralci predstavljajo razvojno stopnjo med človekom in opico. Howitt je bil prepričan, da je »avstralsko gradivo potrdilo resničnost evolucijske teorije« (Cowlshaw 1988). Tako so bili Aborigini v temeljnih značilnostih antropološke prakse spoznani kot »rasa«, njihove značilnosti pa je odkrivalo merjenje teles in kosti.

Charles Darwin, takratna najvišja avtoriteta na področju naravoslovja, ki je do leta 1880 dobil že vsa priznanja in nagrade Avstralske kraljeve družbe in bil vključen v izpitno gradivo na avstralskih univerzah, je v antropološkem mišljenju tistega časa užival popolno prevlado (Cowlshaw 1988, 60–62). Avstralsko žensko je uporabil kot dokaz, da je razlika med človekom in opico v stopnji razvoja, in ne v vrsti kot taki. S svojo teorijo evolucije, s sledenjem zakonom naravnega izbora, predstavlja temelj sočasnim in poznejšim znanstvenim zasnovam rasnega razlikovanja. V knjigi *Zaton človeka* (*The Descent of Man*, 1871) je izkoreninjanje staroselskih ljudstev predstavil kot normalen pojav v procesu evolucije. »Kadar civilizirana ljudstva pridejo v stik z barbari, je boj kratek, razen tam, kjer je neprijazna klima na strani domorodne rase. V prihodnosti, v stoletjih, ki niso več tako oddaljena, bodo civilizirane rase zagotovo izkoreninile in nadomestile divje rase povsod po svetu« (Darwin v Lindqvist 2008, 37).²⁰ Pozneje mu je sledil irski avtor knjig o evoluciji George Chatterton Hill, ki je v svojem delu *Heredity and Selection* (1907) tudi jasno zapisal, da morajo Britanci »zaradi svoje posebne

²⁰ Darwin, ki je bil prepričan, da je nekaterim človeškim rasam usojeno iztrebljenje, je bil tudi sam priča nekaterim dogodkom, ki so bili osnova za njegova predvidevanja. Leta 1832 je videl, kako so v Argentini vojaki generala Rosasa krvavo in zverinsko obračunali s tamkajšnjimi Indijanci (Lindqvist 2009).

nadarjenosti za ekspanzijo nujno eliminirati podrejene rase, ki so jim napoti. Vsaka nadrejena rasa v zgodovini je storila enako« (Soban 2013a). George H. L. Pitt-Rivers v knjigi *The Clash of Cultures* (1927) meni, da problem nastane, ko »blagoslov civilizacije« domorodcev ne izkorenini, ampak s svojimi mešanimi potomci preživijo. Dodal je, da na Tasmaniji »nimajo problema z domorodci, domorodci v Avstraliji pa jim sledijo in so na tem, da izumrejo« (Lindqvist 2008, 38). Po njegovem je šlo za zakon, po katerem so, ko pridejo v stik s civilizacijo, uničenju zapisane vse divje rase, kajti divjak je moralno in duševno neprimerno orodje za širjenje civilizacije (Zalokar 1991, 57; Soban 2013a).

Še preden sta teoriji poligeneze in degeneracionizma odstopili mesto unilinearni evoluciji, je že obstajalo univerzalno soglasje o relativnem položaju evropskih in avstralskih tipov človeštva. Prvi so bili na najvišji, zadnji pa na najnižji stopnji razvoja. Preostalo je le še dokazati, na kakšen način in do kakšne mere so Aborigini zaostajali za drugimi rasami. Pozneje so v imenu znanosti potekale meritve lobanj in inteligence, kar naj bi prineslo globlje predpostavke o rasnih raznolikostih. Znanost se je namreč ukvarjala z zvezami med biološko raso in fizično, družbeno in intelektualno inferiornostjo (Cowlshaw 1988, 60–62).

3.6.1 Avstralska antropologija 19. stoletja

Avstralska antropologija se je institucionalizirala z ustanovitvijo Avstralskega združenja za napredek leta 1888. Čeprav ni dvoma, da je antropologija cvetela že pred prvo svetovno vojno, je bilo za njeno priznanje odločilno srečanje z antropologi iz Britanskega združenja za napredek znanosti, ki je strokovno in laično javnost v Avstraliji prepričalo v priznanje te znanstvene discipline. Tedanje avstralske raziskave so namreč usmerjali dominantni tokovi britanske misli (Cowlshaw 1988, 61).²¹

Značilno za skoraj vsa teoretska razpravljanja o avstralski družbeni organiziranosti je, da so se omejevala na hipotetične rekonstrukcije njene zgodovine, pomembnejša naloga, odkriti, kakšna je ta organiziranost v resnici, pa je bila zanemarjena (Cowlshaw 1988,

²¹ Knjiga *Kamilaroi and Kurnai* (Fison in Howitt, 1880) je predstavljala primer »najnižje stopnje« Morganovih tipov sorodstva (Cowlshaw 1988, 61).

64). Celovite kritike zgodnjih avstralskih antropologov ni bilo. Številni med njimi, ki so se imeli za objektivne opisovalce, so bili že predhodno prepričani, da so »črnci manj vredni« (Cowlshaw 1988, 63). Manjkalo je tudi ovrednotenje evolucijske zapuščine socialne antropologije (ibid.).²²

3.6.2 Baldwin Spencer

Tudi zelo znani angleško-avstralski antropolog Baldwin Spencer, ki je v sodelovanju s Frankom Gillenom izdal knjigo *The Native Tribes of Central Australia* (1899),²³ je menil, da na Aborigine lahko gledamo kot na »ostanek človeškega zgodnjega otroštva, ki je obtičalo na nizki stopnji divjaštva«. Pozneje je spoznanje popravil in staroselce predstavil kot »nenavadno mešanico, duševno nekako na stopnji otroka, ki ima le malo oblasti nad svojimi čustvi, [...] nima čuta odgovornosti in, razen v redkih primerih, nobene iniciativnosti« (Zalokar 1991, 56–57).

Spencer²⁴ je bil tudi udeleženec odprave Horn leta 1894, ki je podala kolektivno poročilo o staroselcih iz osrednje Avstralije, v katerem najdemo zelo prikladno izmišljeno analogijo s predsodki do evropskih Judov. Ugotovili so, da se norme zunanjega videza divjaka ne ujemajo z običajnimi, saj je gol in poraščen, se pa na trenutke zdi, da ima judovske obrazne poteze. Čeprav menda nima tradicije, pa vseeno nadaljuje svoje grozljive običaje, vendar ga bodo s pomočjo misijonarjev in živinorejcev naglo »civilizirali s površja zemlje«. Čez sto let bo grobo obdelano kamenje edini dokaz, da je v Avstraliji živel divjak (Lindqvist 2008, 41).

²² Vanjo je sicer podvomil antropolog Bronislaw Malinowski, ki med Aborigini ni iskal prastopnje, saj ljudje v svojem razvoju ne prehajajo enakih faz. Menil je, da je to družbo vredno proučevati zaradi nje same. Vse, kar so leta 1913 vedeli o njej, je bila navezanost med otroki in materami (Lindqvist 2008, 66).

²³ Pred izdajo sta knjigo prebrala in uredila tudi takrat vodilna etnologa Edward Taylor in James Frazer.

²⁴ Baldwin Spencer je pri iskanju »najbolj primitivne oblike religije« v osrednji Avstraliji lahko računal na Frazerjev patronat (Cowlshaw 1988, 61). Frazer je v uvodu h knjigi Spencerja in Gillena napisal, da se je Spencer srečal s kamenodobnimi plemeni, ki niso poznala kovin, poljedelstva in fiziologije reprodukcije, ter jim iztrgal skrivnosti, preden se je začel njihov dokončni propad (Cowlshaw 1988, 61).

3.6.3 Zgodba Alice Springsa

Evropejci so torej dolgo časa mislili, da gre pri Aboriginih le za odsev enostavne in primitivne duševnosti. Poslikave telesa, risbe v pesku, miti, pesmi in plesi so bili v očeh znanosti mučne, odvečne ceremonije, ki jih prvotni naseljenci niti sami ne razumejo. Tujci na njihovi zemlji so jim prerokovali kolektivno smrtno obsodbo, zato je bilo treba prebiti zid belega nerazumevanja in pridobiti mednarodno občinstvo (Lindqvist 2008).

Konec 19. stoletja so si zavojevalci prilastili že večino ozemlja okoli Alice Springsa. Njihovo govedo je temnopolte izrinilo iz kotanj z vodo, zato se je vnel spor zaradi pitne vode in kraje živine. Prišleki so nedaleč stran s strelnim orožjem pobili več kot 150 domačinov. Tedaj je bilo belih žensk tam le nekaj, zato so beli moški pogosto prekršili pravila prastarih vzorcev sklepanja zakonov in brisali meje med kupovanjem nevest, prostitucijo in posilstvom. Pobijanja in posilstva so bila že povsem rutinska dejanja, s katerimi so se hvalili tudi glavni policisti. Tedaj je posredoval upravitelj telegrafske postaje Frank Gillen, ki je postal mirovni sodnik in varuh temnopolnih ter dosegel aretacijo odgovornih belcev, kar se je zgodilo sila redko. Gillen se je zanimal tudi za kulturo staroselskega ljudstva, poznal je okolico in tamkajšnje ljudi in se povezal z Baldwinom Spencerjem, ki je v Alice Springs prišel z odpravo Horn. Vodilni moške plemena Arunta so jima tako v letih 1886 in 1887 za telegrafsko postajo v Alice Springsu v sedemtedenskem ciklu ceremonij po bližnjicah prikazali nekaj skrivnosti, ki so povzročile nemalo nesporazumov, predvsem zaradi neznanja jezika. A zadostovalo je za terenske zapiske, ki jih je Spencer tudi posebej objavil. Čeprav so pozneje ugotovili, da člani plemena Arunta niso sodelovali v ceremonijah, pa Aborigini tega dela sveta niso doživeli usode popolnega izkoreninjenja, v kar je bil Spencer, čigar vloga pri ohranjanju staroselske kulture je bila vseskozi dvojna, prepričan do konca življenja (Lindqvist 2008, 41–43).

V Severnem teritoriju je Spencer pozneje postal eden izmed varuhov Aboriginov. Leta 1911 je namreč po eni izmed uredb o Aboriginih imel vsak belec, imenovan na to funkcijo, v domorodnem taboru pravico vzeti mešanega otroka aboriginski materi, za kar se je zavzemal tudi Spencer (Lindqvist 2008, 62). Da je treba domorodce z nadzorovanjem izkoreniniti ali njihovo število vsaj zmanjšati, je menil tudi Henry C.

Morris, avtor dela *History of Colonization* (1900), ki je bil zagovornik dobička, do katerega je upravičena domovina. Ustvarila naj bi ga disciplinirana staroselska delovna sila, kar je očitno bil edini smisel njenega obstoja (Lindqvist 2008, 37–39).

3.6.4 Sigmund Freud

Najbolj znana interpreta Spencerja in Gillena, ki sta dokumentirala sorodstveno terminologijo osrednje Avstralije in ugotovila, da so totemi razvrščeni po lokalnem, in ne krvnem načelu, sta postala Emile Durkheim in Sigmund Freud. Oba sta imela Aborigine za kukalo v izvor človeške kulture, torej je bilo njuno izhodišče pri Darwinu. Freud, na katerega sta vplivali tako dediščina evolucionizma kot funkcionalistična misel, je v podatkih Gillena in Spencerja videl dejanje, ki je privedlo do nastanka civilizacije. Ko sta proučevala totemske obrede plemena Arunta, sta namreč ugotovila, da je bil odnos do različnih totemov osnova za družbeno življenje plemena (Lindqvist 2008, 48–53).

Totem, kot ga je v smislu psihoanalitičnih in spiritualističnih značilnosti zaznal Freud, je žival, ki je njihovo pravilo. V obredu *intichiuma* plemena Arunta se je osredotočil na to, da se obred zaključi s slavljem, na katerem so udeleženci upravičeni, da pojedjo svojo totemsko žival, ki je sicer strogo prepovedan tabu. Totem je namreč prvi plemenski prednik klana in zaščitniški duh, navezanost nanj pa je osnova vseh družbenih vezi in dolžnosti prvotnih Avstralcev, saj nadomešča krvne vezi. Na tak način, s použitjem svoje totemske živali, so použili očeta in končali očetovo prevlado v hordi. Totemski obed je morda prva pogostitev človeštva, obred pa totemska spominska slovesnost tega zločina, očetomora, s katerim so pot začele družbene organizacije, etika in religija. Kar danes iščemo v družbi, pa je popraviti prvotni zločin (Lindqvist 2008, 50–52). Durkheim je pri Gillenu našel dokaze za svojo teorijo o družbenem izvoru religije in je bolj poudarjal družbeni značaj ritualov plodnosti. Kar je Freud imenoval moška združenja, je sam poimenoval klan. Družba, ki jo je videl kot osnovo verske izkušnje, pri podrobnejšem opazovanju razpade na več različnih družb (Lindqvist 2008, 49–53).

3.7 Razbitje prvotne skupnosti

S prihodom belcev so nastale spremembe v tesno povezanem sorodstvenem sistemu; težko je bilo obnoviti znanje in izvajati obrede in plese, kot je bil denimo korobori.²⁵ Zamajala se je notranja skupinska dinamika posameznega plemena, nove pridobitve so vplivale na moralo prvobitne skupnosti, druge na družbeno strukturo in lokalno ekonomijo (Macintyre 2004). Njihov značaj verovanja in družbene kohezije, modrosti o sanjskem času, kozmologije, ki je predpisovala najnujnejša znanja in vsemu dajala duhovni pomen, predstavlja primer posebno ranljive kulture. Ta politično in socialno egalitarna družba, ki je globoko spoštovala izročilo, je bila skoraj neodporna na posledice tuje invazije. Aborigini niso imeli nikogar, ki bi jih vodil ali branil.

»Kraljev in poglavarjev pri njih ne poznajo, o skupnih zadevah odloča zbor zrelih moških« (Freud 2007, 54).

Namesto piramide smo imeli drevesno strukturo. Zaukazali so spremembo naše ureditve, ki je spremenila tudi sorodstveno strukturo. Na naši zemlji, na kateri smo pazili drug na drugega tako, da nihče nikomur ni nikoli ukazoval, so postavili svojo piramido. Naenkrat nismo več pripadali drug drugemu in nismo mogli več slediti potem, ki so nam jih začrtali naši predniki. Drevesa so podrla, zgradili so piramido, na vrhu katere je zdaj tuj gospodar, vendar naši prostori in kraji niso njegovo domovanje, naše misli in poti niso njegove misli in poti, mi pa smo se zato, ker nam je vsilil svoj vzorec, morali vsem našim mislim in potem odpovedati (Mudrooroo 1995, 21–22).

Staroselska ureditev torej ni temeljila na razredni strukturi, saj noben Aborigin ni imel posebne ekonomske ali politične moči, zato tudi ni prišlo do lateralne aristokratske asimilacije (Macintyre 2004).²⁶ Staroselska Avstralija ni osamljen primer lovsko-

²⁵ Fonetično zapisan izraz korobori običajno pomeni nočno slavlje s pesmimi in simboličnimi plesi, s katerimi avstralski domorodci proslavljajo pomembne dogodke (Ogrizek 1978, 278).

²⁶ Ekonomisti so ugotovili, da so ohranili ravnovesje med prebivalstvom in viri, proizvajali so viške, trgovali, tehnološko napredovali, z manj truda kot agrarne skupnosti. Lingvisti so osupli nad raznolikostjo jezikov, antropologi nad kompleksnostjo religije, ki je ohranjala ekološko modrost, zagotavljala gensko raznolikost in ohranjala družbeno kohezijo (Macintyre 2004, 12).

nabiralske družbe, ki je hitro podlegla evropskemu osvajanju; pod kolonialno oblast so padle tudi nekatere poljedelske civilizacije z razvitimi trgovskimi institucijami. Tudi posebna geografska izoliranost je dala več možnosti za uspeh zunanji agresiji. Vendar tudi prej aboriginske skupnosti, čeprav zelo izolirane, niso bile odporne na spremembe, povzročali so jih že ljudje z medsebojnimi interakcijami in z interakcijami z okoljem, ko so se selili in iskali rodovitno zemljo.²⁷

»Ne gradijo ne hiš ne drugih trdnih bivališč, ne obdelujejo zemlje, razen psov ne vzrejajo domačih živali, ne poznajo niti lončarske umetnosti. Prehranjujejo se izključno z mesom vseh mogočih živali, ki jih uplenijo, ter s koreninami, ki jih izgrebejo« (Freud 2007, 54). Prej so lovili žival in nabirali rastline, zdaj pa so bili sladkor, moka in čaj obogatitev, za katero je bilo nemogoče predvideti, da bo uničujoče doprinesla k razbitju prvobitne skupnosti, kot se je pozneje izkazalo. Tako je bilo skoraj z vsemi dobrinami in tehničnimi izboljšavami belega sveta, med ketere pa ne gre šteti alkohola, ki so ga bili priseljenci vajeni zlorabljati, k navadam pijančevanja pa so pritegnili tudi staroselce (Ogrizek 1978; Macintyre 2004).

3.7.1 Alkohol

Beli kaznjenci, ki jim je bil rum v težkem in krutem življenju edino razvedrilo – tudi častniki v regimentu so radi pijančevali in prekupčevali z alkoholom, dokler jim to ni bilo prepovedano in so izvedli t. i. upor za rum –, so k pitju alkohola pritegnili tudi domačine, ki so jih običajno imeli za manjvredne. Pod vplivom alkohola so Aborigini začeli kazati ne le nasprotovanje do priseljencev, ampak tudi drug do drugega. Plemeni Eora in Gadigal, ki sta bili izgnani prav iz krajev, kjer je nastala nova kolonija, sta na pobudo in v razvedrilo belih gledalcev pokazali znake medsebojnega nasilja ter se med seboj stopili.

²⁷ Aborigini niso bili povsem izolirani od zunanjih stikov. Pred 4000 leti je v Avstralijo prišel pes dingo in ostal edina domača žival domorodcev. Trgovci iz jugovzhodne Azije so že pred evropsko naselitvijo obiskovali severne obale in prinašali lončevino, blago in kovinska orodja. Vendar so bili ti vplivi manjši od njihovih lastnih, notranjih sprememb. Uporaba ognja in požiganje podrastja, novi pašniki za vrečarje in gojenje rastlin za prehrano so spremenili pokrajino. Tehnološke inovacije so bile, denimo, palica za kopanje, lopatica, gorjača, ribiška mreža, past za jegulje, kanu, bumerang in *woomera*, lučalno kopje, mreža in harpuna, nasajena sekira in posebej izdelana kamnita orožja. Predmete so si med seboj izmenjevali. Iskali so nova naselitvena območja, populacija se je pred približno 3000 leti začela večati (Macintyre 2004, 13).

Beli mestni stanovalci so tudi nergali nad hrupnim in razbrzdanim življenjem pijanih aboriginskih umazancev, kot so jim rekli. Belci so risali karikature napol nagih teles, ki po vsej družbi razširjajo tobak in alkohol v spremstvu psov in nagih otrok, brezsravno sprijeni in nezmožni sprejemanja civiliziranih družbenih vrednot. Tak prikaz aboriginske manjvrednosti je resnične žrtve določil odgovorne za svojo usodo (Macintyre 2004).

Alkohol je, tako kot tobak, zaradi katerega so hodili kilometre daleč, da bi ga dobili, postal del ekonomije in eden izmed razlogov za počasno propadanje avtohtonih ljudstev. V vseh poglavjih aboriginske zgodovine po začetku kolonizacije je postal, vse do današnjih dni, tako prisoten kot prostitucija. Oboje je namreč prešlo v gospodarsko integracijo, znotraj katere so beli možje postali odjemalci in stranke (Macintyre 2004, 67–69).

3.7.2 Prostitucija pred kolonizacijo in po njej

V Avstraliji v času pred kolonizacijo prostitucije kot menjave seksualnih storitev v zameno za materialne dobrine ni bilo. Znale so sicer različne spolne prakse, vendar ne ritualno menjavanje žensk. Tradicionalne aboriginske družbe so uvajale tudi poligamijo, vendar te ne gre šteti za prostitucijo. Za sploh prvo komercializacijo seksualnosti bi lahko šteli srečevanja aboriginskih žensk in indonezijskih ribičev, ki so lovili ob obalah Avstralije. Časovno lahko to obliko prostitucije, ki je imela značaj sezonskega dela, umestimo v sredino 17. stoletja. Po ustnem izročilu naj bi lokalne dobrine menjali za riž, alkohol in ribiško opremo, v nekaterih primerih pa tudi ženske za kanuje. Koliko časa je živela takšna praksa in kako na široko je bila razširjena ter ali se je nadaljevala tudi po začetnih obdobjih evropskega imperializma, ko je bila aboriginska družba pod ekonomskimi in družbenimi pritiski, ne vemo natančno (Frances 1994).

Sprva je bil Artur Phillip prepričan, da bodo Aborigini dovolili svojim ženskam, da se poročijo in živijo s kaznjenci. Pomanjkanje žensk med kaznjenkami in številčnejša premoč moških prebivalcev – v letu 1820 je bilo razmerje še vedno 4 : 1 – bi med kaznjenci, člani posadke in častniki lahko povzročilo resne ekonomske probleme in družbene nemire kršenja reda in miru in neupoštevanja zakonov. Ženske je Avstralija potrebovala preprosto zato, da ne bi prihajalo do seksualnih deviacij, homoseksualnosti,

do ugrabitev in posilstev žensk iz višjih stanov in do neizogibnih uporov.²⁸ Partnerstva naj bi namreč pripomogla k bolj civiliziranemu vplivu in družinskemu življenju. Toda, kakor hitro so se oči kolonizatorjev obrnile k domorodkam, so v njih zagledali suženjsko lastnino. Aristokrati in izobraženci so se sicer navadno zgražali nad tem, da bi aboriginski moški ponudili svoje ženske, poudarjali so predanost domačink svojim moškim tovarišem, medtem ko so bile spolne izmenjave med zaporniki, vojaki in staroselci pogoste. Trajne zveze so bile redek pojav in nesporazumi pri spolnih transakcijah pogosti (Macintyre 2004, 40).

Zgodovinarji velikokrat ne pišejo z gotovostjo o razširjenosti prostitucije v začetnih fazah kolonializma, vendar so feministične študije vseeno pokazale, da je bila prostitucija sestavni del ekonomskega in družbenega sistema kolonialističnega obdobja. Medtem ko so pričakovali prihod belih kaznjenk, so se nekaj časa poigraivali z idejo, da bi v Avstralijo privabili polinezijske ženske, vendar do tega ni prišlo. Vmes so bili zelo naklonjeni japonskim prostitutkam, ki so slovele po svoji molčečnosti in mirnosti, poleg tega pa se iz teh seksualnih partnerstev niso rojevali polkastni otroci – to je bil namreč izraz za otroke belih in črnih staršev, ki so jih v poznejših obdobjih želeli povsem asimilirati. A niti načrt z evropskimi kaznjenkami ni bil najuspešnejši, saj je bila med prispelimi le četrtnina žensk, čeprav jih je bilo med njimi 12 odstotkov obsojenih prostitucije že v Veliki Britaniji. Zato so pričakovali, da bodo s to dejavnostjo po odsluženi kazni nadaljevale tudi v Avstraliji. Belopolte ženske, ki so ravno tako kot aboriginske velikokrat trpele nasilje belih kolonistov, so zato, da bi se mu izognile, ponujale seksualne usluge v zameno za zaščito enega moškega. V naslednjih desetletjih so se omejile predvsem na povpraševanje v kazenski koloniji (Frances 1994, 27–29).

S prodiranjem na tradicionalna aboriginska območja je zelo kmalu prišlo do spolnih stikov med belimi priseljenci in aboriginskimi ženskami, velikokrat zelo krutimi in nasilnimi. Tu so bili še aboriginski moški in frustracije, povezane s prilaščanjem njihovih žensk. Do seksualne ekonomije je prišlo zato, ker je bil onemogočen dostop do lovskih območij, zaloge hrane pa so bile hitro izčrpane. Pomanjkanje hrane je tudi pomenilo, da

²⁸ Kot rečeno, prvi guverner je najprej upal, da bodo aboriginski moški dopustili možnost srečevanja njihovih žensk z belimi naseljenci, v mislih je imel celo poroke med njimi. A tega ni bilo mogoče na hitro urediti, saj so dogodki, ki so sledili tem prizadevanjem, pokazali, da je zaradi seksualnih srečevanj med temnopoltimi ženskami in belimi moškimi prihajalo do rasnih napetosti (Macintyre 2004, 40–41).

so se morale ženske ponujati za dobrine in za denar. Aborigini so bili tako za svoje lastno preživetje prisiljeni vstopiti v ekonomijo belcev, ženska seksualnost pa je bila tudi edino, kar so lahko prodali. Poleg tega tovrstni stiki avtohtonih prebivalk s prišleki niso pomenili integracije belih prebivalcev v aboriginski sorodstveni sistem in skupno lastništvo nad zemljo (Frances 1994, 29–31).

Na severu, kjer je vladala skoraj popolna odsotnost belih žensk in so živinorejci povpraševali po beli delovni sili, odpirale pa so se tudi možnosti za rudarjenje, so bele moške velikokrat privabljali prav s ponudbo aboriginskih žensk. Staroselske ženske so imele srečo, če so v zameno dobile obrok hrane, ki so ga razdelile med sorodstvo; veliko slabše se je godilo tistim, ki so jih imeli za spolne sužnje, zaprte in na razpolago gospodarjem in delavcem na posestvih. Na severu so sicer v nastajajočih rudarskih središčih in pristaniščih proti koncu 19. stoletja v bordelih delovale tudi Japonke, Evropejke in Avstralke, vendar je bilo teh veliko več na jugu Avstralije (Frances 1994).

Aboriginske ženske so v prostitucijo zašle tudi v obmorskih predelih, kjer pa niso bile le spolne sužnje, izkoriščali so jih tudi kot potapljačice v trgovini z biseri.²⁹ Vsaj nekoliko je prostitucijo omejila zakonodaja iz leta 1871, ki jo je prepovedala, vendar je niso ustavili, le bolj prikrita je postala. Tudi na podeželju, kjer je bila prostitucija legalna v smislu, česar ne vidim, tega ni (Frances 1994).

Skoraj za vse 20. stoletje velja, da so aboriginske ženske nadzorovali z različnimi državnimi akti o zaščiti, z upoštevanjem civilnega in kazenskega prava, ki ga je policija izvajala strože kot takrat, ko je preganjala neaboriginsko prostitucijo. Tako so bile obravnavane ločeno od drugih prostitutk. V nekem smislu je imelo to zanje negativne posledice, saj so bili ukrepi zoper njih precej strožji kot tisti, ki so doleteli druge delavke v spolni ekonomiji. Po drugi plati pa je njihova izoliranost pripomogla k temu, da so se

²⁹ Eno takih, najhujših izkoriščanj se je dogajalo v biseru zahodne obale, v mestu Broome, kjer so se potapljali in iskali školjke staroselski dečki. Ustanovili so celo podjetja, v katerih so jih zaposlili za vrečo moke in tobak. Agenti so dečke z lasom ulovili daleč v notranjosti puščave in jih odvlekli s konji. Čeprav številni še niso videli morja, so jih silili, da se vsakodnevno na dah potapljajo do globine osemnajstih metrov. Mnogo se jih je tako utopilo, drugi so zaradi potapljaške bolezni postali neuporabni, hromi in invalidi. Beli lastniki so jih pustili na obali, od koder so nekateri našli pot domov, drugi pa so umrli. Vladala je stroga disciplina; če so se upirali, je bilo to zanje zaradi strašnih kazni pogubno. Bili so tudi primeri, ko so jim ob ograjah zdrobili roke, ker je med dvema potopoma minilo preveč časa, in jih pretepali (Lindqvist 2008, 95–96).

izognile ulicam urbanih naselij, kjer bi jih neprestano lovila policija in jih našel kriminal. S prostitucijo so se širile tudi spolne bolezni (Frances 1994, 27–36).

3.8 Vzporedno trpljenje belih obsojencev

Obsojenci, ki so prispeli v prvih letih, so bili predvsem Angleži, petina je bila Škotov in Ircev. Po letu 1800 sta bili dve tretjini kolonistov v Novem Južnem Walesu svobodni, vendar pa dejstva, da so bili obsojeni in kaznovani, ni bilo tako lahko izbrisati, čeprav so jih imeli za podložnike krone z legalnimi pravicami (Macintyre 2004).

V zgodnjih letih kolonije so položili tudi temelje ravnanja z obsojenci. Tisti, ki so opravljali javna dela in prejeli obroke, so delali do zgodnjega popoldneva. Ko so bili prosti, so lahko delali zase in tako poravnali stroške bivanja, saj jim vlada ni priskrbel bivališč, ali pa so denar hranili za tobak in pijačo. Tisti, ki so bili dodeljeni gospodarju, so bili preskrbljeni. V obeh primerih pa so kaznjensko disciplino vzdrževali z bičanjem; včasih se je zgodilo, da so si nekateri, ki so bili pregnani in pretepeni, želeli umreti. Veliko je bilo odvisno tudi od guvernerja, ki je izvajal tiranijo nad njimi. Najhuje je bilo na otoku Norfolk (Macintyre 2004, 40–41).

Guverner Novega Južnega Walesa, sir Thomas Brisbane, je namreč razglasil, da morajo najhujše kaznjence poslati na otok Norfolk. »Hudodelec, ki ga pošljemo tja,« je dejal, »nima nikakršne možnosti vrnitve.« Najbolj surovo ravnanje z zaporniki je znano iz časov, ko je guverner postal John Price. Za prestopke, kot so bili denimo petje, prepočasna hoja ali pa ne dovolj močno potiskanje vozov kamenja, je izrekel kazen najmanj petdesetih udarcev z bičem ali pa desetih dni v ječi, v kateri je bilo še do trinajst drugih zapornikov, in so lahko samo stali (Wachtowerjeva spletna knjižnica 2002).³⁰

Ta zloglasni zapor so ukinili leta 1854. Podoben zapor je bil v Port Arthurju na Tasmaniji, vendar ne tako surov. Iz nekaterih zaporov je kaznjencem uspelo tudi pobegniti. Navadno so se z lahkimi in primitivnimi plovili brezupno napotili po morju ali

³⁰ Duhovnik, ki je poročal o uporabi enaintridesetih kaznjencev, od katerih so jih trinajst usmrtili, osemnajst pa pomilostili, je napisal: »Čista resnica je, da se je tisti, ki je slišal za svojo pomilostitev, bridko zjokal, tisti pa, ki je slišal za usmrnitev, je padel na kolena in se brez solz v očeh zahvalil Bogu.« Duhovnik je dodal: »Ko so jim odstranili okove in jim prebrali smrtno obsodbo, so pokleknili in vse sprejeli kot Božjo voljo. Potem so spontano in ponižno poljubili noge tistega, ki jim je prinesel mir« (Wachtowerjeva spletna knjižnica 2002).

odšli v grmovje med Aborigine, kjer so nekateri celo dolgo živeli, preden so jih našli, od nekaterih pa so ostale samo kosti.³¹ Nekatere so vseeno čakali boljši obeti kot v domovini. Predčasno izpuščeni kaznjenci kakor tudi tisti, ki so odslužili svojo kazen, so ugotovili, da so se njim in njihovim družinam odprle številne možnosti. Zato so se, potem ko so postali svobodni, v Anglijo vrnili le redki. Nekaterim izpuščenim kaznjencem so dali zemljišča, zaporniki pa so imeli nalogo pomagati izpuščenim tako, da so obdelovali njihovo zemljo in v njihovih domovih opravljali različne dolžnosti.³² Po osemdesetih letih se je pregon v Avstralijo leta 1868 navsezadnje končal. Ostanki kazenskih kolonij, zgodnjih let Avstralije, so sedaj samo turistične znamenitosti. Vendar podrobnejši ogled odkriva številne manj boleče spomenike dobe kaznjencev: mostove, stare stavbe in cerkve, ki so jih postavili kaznjenci (Wachtowerjeva spletna knjižnica 2002).

3.9 Segregacija

Kmalu po letu 1820, ko je beli človek začel sekati drevesa, je le malo staroselcev ostalo na zemlji, kjer so se rodili in na katero so jih vezali njihovi predniki. Novi naseljenci so jih počasi začeli zlorabljati kot delovno silo, vključevati v pašno delovno silo kot pastirje, strigli so ovce, bili so domači služabniki in, kot je bilo že poudarjeno, nehote večkrat tudi spolni partnerji (Macintyre 2004).

Odnos priseljeniške Avstralije do staroselcev – delež osvajalcev je kmalu presegel delež aborignskega prebivalstva – je bil od 19. stoletja vse do sredine 20. stoletja zelo izključujoč, uničujoč in dominanten. Aborigini so bili obravnavani ločeno od družbe večinske bele populacije Avstralije, kar je pomenilo, da se je začela politika segregacije. V zvezi z Aborigini se je začel uveljavljati termin *invisible people*, nevidni ljudje. Izraza

³¹ Tudi prve evropske raziskovalce, ki bi v divjini gotovo zašli, saj so se znašli v nerešljivih in nezavidljivih razmerah, so denimo skozi grmičevje vodili izkušeni aborignski sledniki in vodniki. Tako so po velikih raziskovalnih naporih lahko slavili herojstvo. Od Aborignov, ki so obvladali tradicionalne oblike nabiranja hrane, lova in požiganja rastja in se zato z lahkoto premikali, so izvedeli, kje je voda in kako jo je mogoče shranjevati. Beli naseljenci so bili nemočni tudi v puščavskih predelih, zato so včasih nasilno vklenili domačine, da bi jim pokazali poti, ki so vodile do vode. Te poti so bile razpredene povsod po deželi, tako da so novi naseljenci do najboljših predelov za naselitev prišli prav po dobro uhojenih sledih Aborignov (Muecke in Shoemaker 2004, 55–58).

³² Ščasoma so številni delavni in podjetni nekdanji kaznjenci pridobili bogastvo, ugled in nekateri celo slavo. Samuel Lightfoot je denimo igral vodilno vlogo pri ustanovitvi prvih bolnišnic v Sydneyju in Hobartu. William Redfern je postal priznan zdravnik, Francis Greenway pa je dal pečat Sydneyju in njegovi okolici s svojo značilno arhitekturo (Wachtowerjeva spletna knjižnica 2002).

so se oklenili vsi, ki so se želeli izogniti problemom z »divjaki« in doseči svoje cilje, ne da bi upoštevali njihovo prisotnost. Po letu 1870 so pod pretvezo, da jih želijo zaščititi, začeli zanje ustanavljati misijone in rezervate, v resnici pa so jih želeli le umakniti v slabše, za aboriginsko tradicionalno življenje neprimerne razmere; prostor so želeli izprazniti za bele priseljence. Prvotna ljudstva so bila zaradi sovražne tuje sile prisiljena oditi iz svojih tradicionalnih domov v opustošene predele, kjer je bilo manj rastlinja in živalstva, namenjenega lovu. Do zaostritev namer o izkoreninjenju in izbrisu prvotnih naseljencev je sicer prišlo postopoma, vendar so beli naseljenci s politično podprtimi deportacijami domačinov tako globoko posegli v celotno aboriginsko kulturo, da nihče ni mogel pričakovati mirnega sobivanja.³³ Tako se je neprostovoljni izgon staroselcev z območij, namenjenih kateri koli kmetijsko-proizvodni dejavnosti, v avstralski divjini spremenil v začetno intenzivno obdobje genocida.³⁴ Poznamo namreč primere, ko so jih že tako skrajno marginalizirane zastrupljali in nad njimi izvajali prave pokole. Splošno sprejeto prepričanje o neizbežnem umiranju staroselcev se je razširilo že kmalu po letu 1850 in je prevladovalo sto let, vse do leta 1950 (Pintarič 2006). V prevladujočem duhu večvrednosti in civilizacijske izbranosti, pod okriljem božje previdnosti in naravnih zakonov, je bilo mogoče predvideti končno zmagoslavje t. i. boljše rase (Macintyre 2004; Lindqvist 2008).

3.9.1 Misijonarska dejavnost

Aborigine so z zemlje preganjali tako lastniki zemlje kot misijonarji, le da se je za slednje zdelo, da so pred izpolnitvijo usode predlagali malo več človečnosti, kajti le redki takšnega pogubljenja za napredek civilizacije niso šteli za blagoslov in so obžalovali

³³ Med razlogi, zakaj ni takoj prišlo do načrtov asimilacijske ali genocidne politike, je tudi zelo preprost vzrok: v prvih desetletjih so oborožene ljudi potrebovali za vzpostavitev miru v kazenski koloniji, ne zunaj nje (Muecke in Shoemaker 2004, 58).

³⁴ *Manners and Customs of the Aborigines of Australia and the State of their Relations to the Europeans* (1845) Edwarda Johna Eyra je ena prvih znanstvenih raziskav o prebivalcih Avstralije. V bližini Adelajde je leta 1839 kupil zemljo in postal veleposestnik v paradižu pri Moorundieju. Dve leti za tem, ko so tam potekali najhujši boji med belimi priseljenci in staroselci in so vojaki po njegovem pričevanju v pokolu pobili vsakega temnopoltega, ki so ga videli, ne glede na starost in spol, je postal okrajni načelnik, čigar naloga je bila spoznati staroselce in končati boje. Odločil se je za mesečni režim razdeljevanja moke in sladkorja, a čeprav je zaježil nasilje belcev, je pod njegovim pokroviteljskim režimom aboriginska skupnost vseeno propadala v nemoči in (samo)zaničevanju (Lindqvist 2008, 11).

preganjanje, uničevalne pohode ter izkoreninjanje staroselcev. V krogih cerkvene duhovščine so bili nekateri misijonarji celo naklonjeni preživetju Aboriginov. Misijoni so bili določeni, da staroselcem delijo zaloge moke, sladkorja, čaja in tobaka. Zahtevali so ureditev pogojev za delo, državne subvencije, ki so jih namenjali obstanku aboriginskih skupnosti, vendar le, če bi se ti odpovedali svoji kulturi in se v različnih civilizacijskih poskusih pustili versko spreobrniti. Pomagali so lomiti aboriginsko tradicionalno kulturo, ki v njihovih očeh ni bila drugo kot poganstvo in praznoverje. Še najpomembneje je bilo uničiti avtoriteto klanskega sistema (Lindqvist 2008; Soban 2013a).

Misijonarji so se imeli za odrešitelje pred barbarsko kulturno dediščino. Fante so spodbujali, naj se poročijo, še preden so se svojemu ljudstvu zdeli dovolj zreli za takšno odgovornost, dekleta pa, naj prelomijo zakone svojega ljudstva in se poročijo s kakšnim odrešenim fantom po svoji izbiri, da ne bi postala tretje žene ostarelemu moškemu (Lindqvist 2008, 145).

Misijonar Macquaire je, da bi udomačil in civiliziral divje in neomikane ljudi, jih obvaroval pred konflikti kolonialnega ekspanzionizma in jih izvzel iz družbe, ustanovil posebno farmo za učenje kmetijstva, ki je delovala v okviru novo ustanovljene izobraževalne ustanove za učenje staroselcev Native Institution. Že leta 1816 je v Parramatti organiziral letni kongres Aboriginov, kjer so kot darila blagohotne krščanske civilizacije delili pečenko, češpljev puding, tobak, obleke in odeje. Med staroselci so želeli vzpostaviti tudi hierarhijo oblasti, zato so nekaterim razdelili naprsne kovinske tablice (Macintyre 2004, 49).

Zaščita, kakršno so si zamislili misijonarji, je pomenila premišljeno nadaljevanje politike dominacije in segregacije. Rezervati in misijoni, kamor so predvsem po letu 1870 preseljevali Aborigine, so bili način izolacije staroselcev, ki so jih še bolj odlepili od zemlje in jim pretrgali korenine, iz katerih se je hranila tradicionalna aboriginska kultura.

Med evropskimi kolonisti pa je vladala napetost. Šlo je za merjenje moči med naseljenci, misijonarji in britansko vlado. Predvsem posamezne avstralske državne oblasti in zvezna kolonialna uprava so bile naklonjene cikličnim premeščanjem Aboriginov na vseh območjih. Naseljenci, ki so se zavzemali za večjo samoupravo, so se temu uprli, pregon so hoteli nadomestiti z varno institucionalizacijo, ki bi bila pod nadzorom belcev. Na drugi strani sveta je westminstrski parlament pokazal kaj malo

zanimanja za kolonialne zadeve in ni priskrbel dovolj civilnega in vojaškega osebja (Macintyre 2004; Mann 2005).

Ker ni bilo skupne, uradne politike reševanja zadev in zaradi pomanjkanja sredstev in lokalne podpore, opustitve močne avtoritete kolonialne vlade, zatiskanja oči administracije, so nadzor nad lokalnimi območji, posebej v odročnih krajih, prevzeli priseljenci, lastniki rančev in iskalci zlata (Mann 2005, 76–84).

V Queenslandu je bilo uničevanje Aboriginov zelo temeljito, razen na skrajnem severu so do leta 1890 z njimi skoraj povsem počistili. Ulice Brisbana in dele podeželskih mest, kjer so prebivali tako čistokrvni kot mešani Aborigini, so pojmovali kot četrti z neškodljivo nadlogo (Rowley 1980, 170).³⁵ Preživetje lovcev in nabiralcev je bilo mogoče le še v nekaterih predelih notranjosti ali daleč na severu, kjer se belci še niso naselili. Tam je ostanek temnopoltih Aboriginov, ki še niso imeli belih potomcev, ohranjal svojo kulturo še v 20. stoletju, vse več pa jih je živelo na obrobju ozemelj, ki so jih naseljevali belci. Aboriginom, ki so jim odmerili prostor v rezervatih, je bilo namreč z zakonom prepovedano postopati po večjih in manjših mestih, razen če so za to dobili uradno dovoljenje (Mann 2005, 76–84).

3.9.2 Iztrebljanje Tasmancev in njihovo izumrtje

Iztrebljanje Tasmancev predstavlja enega prvih, najbolj krutih primerov množičnega izbrisa prvotnih prebivalcev. Ko so beli priseljenci prvič videli Tasmance in prišli zato, da bi »izboljšali raso«, se jim je zdelo, da so »živi fosili«, preostanki izginulega prezgodovinskega časa, najnižje na časovni lestvici od vseh staroselcev (Lindqvist 2009). Drugi Aborigini so znali izdelati orožja in orodja z brušenjem kamenja, Tasmanci pa ga niso znali tako obdelati (Ogrizek 1978). Prav tako niso znali slikati kot prebivalci najmanjše celine na svetu, ki so zgodbe sanjskega časa priklicali v življenje z obredi,

³⁵ Kmetovalec, podjetnik in politik B. D. Moorehead je leta 1880 v queenslandskem parlamentu govoril, da so črni domorodci Avstralije v bistvu zahrbtni živali, ki nikomur ne prizanašajo. Vodi jih njihov strah, zato je treba z njimi ravnati z močjo, tako da se pokaže, kdo je njihov gospodar. Queensland naj bi bil zgled vsaki državi, saj so kolonisti prišli, da bi izgnali črne ljudi. Niže razvita, slabša rasa se mora umakniti boljši, večvredni rasi. Postopoma je treba začeti akcije, ki bodo onemogočile životarjenje tem ubogim kreaturam. Črnokožci da morajo oditi, aboriginska rasa pa da je pokvarjena konzerva. Ko Aboriginov ne bo več, bo zelo dobro (Markus 1994; Markus v Mann 2005).

običaji in zakoni ter jih izrazili na kamnu, lesu, stenah in v pesku, je pa zato grd pečat v zgodovini pustila njihova zgodba o hiranju in umiranju, katere potek je bil zelo hiter (Dnevnik 2000b, 18). Leta 1859, ko je izšlo Darwinovo delo *O izvoru vrst* (*The Origin of Species*), je na Tasmaniji živelo le še devet staroselk, prestarih, da bi lahko rodile. Zadnji moški je umrl deset let pozneje, njegovo lobanjo so ukradli še pred pogrebom, potem pa izkopali njegovo truplo in pobrali ostanke okostja (Soban 2013a). Zadnja Tasmanka, simbol ljudstva, ki je izginilo, je umrla leta 1876, nekaj let po izidu Darwinovega *Zatona človeka* (Soban 2013a).

Ta zločinska zgodba kolonializma, tudi teoretično podprta, se je začela, ko so na otok, ki je del Avstralije, sto let po njegovem odkritju – odkril ga je Nizozemec Abel Tasman – prišli Francozi. Tam se je leta 1772 z dvema ladjama zasidral Marion du Fresne. Srečanje z domačini se je končalo z nespornostjo in s smrtjo Tasmanca, ki so ga za raziskovalne namene takoj izmerili in temeljito umili ter ugotovili barvo kože. Pozneje med domačini in pomorščaki ni bilo sovražnosti. Katastrofa se je začela, ko so otok zasedli Angleži in ga 14. decembra 1802 razglasili za kraljevo last. V nekaj mesecih so tja pripeljali nekaj sto kaznjencev, vojake in civiliste. Nedolgo zatem je prišlo do pokola, v katerem je bilo ubitih petdeset Tasmancev. Poleg tega je začela groziti še lakota, zato so morali izpustiti precej kaznjencev, ki so se na prostosti združevali v tolpe. Nekdanji prestopniki, ki so prodirali v notranjost in lovili kenguruje, v konfliktih z domačini niso poznali milosti. Ropali so, posiljevali, pohabljali in morili. Po maščevanju staroselcev je bilo tudi nekaj žrtev med nedolžnimi belimi priseljenci. Slutnja nevarnega razvoja dogodkov se je začela uresničevati. Viceguverner v Hobartu, David Collins je leta 1810 sicer določil, da bo vsak, ki bo dokazano storil silo domačinu ali ga hladnokrvno ubil, kaznovan tako, kot bi to storil civilizirani osebi, a je kmalu umrl in odlok je ostal na papirju. Tudi William Sorell, ki je leta 1817 postal tasmanski viceguverner, se je zavedal moči nekdanjih kaznjencev. Hotel jih je razgnati, hrati pa je sprejel tudi pomemben odlok za zaščito domačinov. V njem je krivdo za spopade naprtil belcem in ožigosal grozodejstva (Dnevnik 2000c).

Kolonisti so se pozneje odločili spodbuditi nova priseljevanja tudi s finčnimi obljubami. Tasmanijo so proglasili za območje prostega naseljevanja in tja še naprej vozili kaznjence. Že leta 1820 so bili Tasmanci proti belcem manjšina, čez deset let pa je

bilo na otoku 23.000 belcev, od tega 10.000 kaznjencev. Tudi tu so domačine pregnali v odročne kraje, ker so naseljenci potrebovali zemljo. Novi viceguverner je na vseh območjih, poseljenih z belci, razglasil »izredno kazensko pravo proti črncem«. Pripadnikom tradicionalne lovsko-nabiralske družbe, ki so jih v takratnem časopisju tudi demonizirali, ni ostalo drugega, kot da so začeli pleniti osamljene priseljeniške farme. Kaznjenci so pod vodstvom policistov bili prave lokalne vojne proti domačinom. Tako so uničili dve tretjini prvotnega prebivalstva. Leta 1830 je pleme Big River ubilo dvajset priseljencev in začela se je zloglasna »operacija črna meja« (*Black Line operation*), v kateri je sodelovalo okrog 3000 priseljencev.³⁶ Prek otoka so belci naredili živo verigo, s katero so poskušali staroselce izriniti na en sam polotok, jih na obali prijeti in deportirati. Nekaj tednov trajajoča operacija je propadla, saj so zajeli le dva Tasmanca, so pa zato »očistili« večino ozemlja. Pozneje so se lotili drugačne taktike, bolj prefinjene in miroljubnejše (Dnevnik 2000c).

Med preživele Tasmance so poslali pravovernega metodista, zidarja in kamnoseka Georga A. Robinsona, ki je skoraj šest let hodil po divjini in se učil domačinskih jezikov. Najprej se je z njimi spoprijateljil, potem pa jih je pošiljal v rezervat na majhen otok pred Tasmanijo, Flinders. Tu so živeli pod nadzorom vojske in postajali »civilizirani«. Primerno so se oblačili in začenjali verjeti v enega boga kolonialne oblasti. Iz 6000 miroljubnih lovcev in nabiralcev je leta 1834 nastal geto 200 stalno naseljenih kristjanov. Še te so, zdesetkane zaradi bolezni, prepeljali nazaj v bližino glavnega mesta Hobart in jih internirali na mestu nekdanjega zapora Oyster Cove, kjer je tudi ena izmed postaj v pripovedi o zadnji predstavnici ljudstva, ki je leta 1876 z njo izumrlo ali pa po njeni smrti nihče več ni znal govoriti domačinskega jezika. Nekatera sodobna dognanja namreč nasprotujejo ugotovitvam o popolnem iztrebljenju staroselcev Tasmanije, predvsem zato, ker naj bi še živeli potomci dveh plemen, Palawa in Lia Poota (Dnevnik 2000c; Dnevnik 2000č; Lindqvist 2009, 112–114).³⁷

³⁶ Tudi v lokalnih časopisih so takrat pisali, da je samoobramba prvi zakon narave in zato mora vlada odstraniti domačine (Zalokar 1991, 61).

³⁷ Zadnji Tasmanki je bilo ime Truganini. Že kot najstnico so jo posilili lovci na tjulnje, ki so napadli tabor, prebodli njeno mater in odpeljali sestre. Kmalu po tem so drvarji zelo krvavo opravili tudi z njenim zaročencem. Srečala se je z Robinsonom, mu na »spravnih potovanjih« pomagala poloviti ostale Tasmance, po petih letih pa je tudi sama odšla na otok Flinders. Ko so Robinsona imenovali za zaščitnika prebivalcev Novega Južnega Walesa, jo je s še deset Tasmanci odpeljal v Avstralijo. Od tam je pobegnila in se s štirimi rojaki odpravila na roparske pohode. Spet je bila na otoku Flinders, od tu je odšla v Oyster Cove in se še

3.9.3 Zločini po teritorialni zasedbi

Vladavine terorja, s pokoli in drugimi zločini, ki so sledili osvajanju tradicionalno aboriginskih ozemelj in potiskanju staroselcev na bolj in bolj oddaljena in za življenje zelo borna območja, se je nadaljevala.

Po letu 1828 so beli priseljenci, svobodni ljudje, ki niso bili kaznjenci, v Avstralijo prihajali zaradi hitrega industrijskega razvoja, prenaseljenosti v svoji domovini, ker se v razmerah industrijske revolucije niso najbolje znašli in so zato iskali nove priložnosti. Potrebe industrije so se skladale tudi z naravnimi danostmi Avstralije. Teren je bil primernejši za pašo živali kot za oranje, na številnih in prostranih pašnikih so namreč lahko gojili drobnico, tudi če trava ni bila najboljše kakovosti. Vzredili so lahko več milijonov ovac. Vir preživetja je bilo tudi rudarstvo; odkritje zlata v Viktoriji in Novem Južnem Walesu je po letu 1850 namreč povzročilo mrzlično priseljevanje, čeprav so mnogi v Avstralijo prihajali s povsem nerealnimi pričakovanji o življenju, ki jih čaka (Macintyre 2004, 59; Lindqvist 2008).³⁸

Zadrževali so se na obali, zmrzovali v zimskih nevihtah, poleti so jih nadlegovali komarji, medtem ko je po teritorialni okupaciji dežele razdelitev zemlje potekala napol legalno in zelo počasi. Večina se je po tednih čakanja na lastniško ali najemniško pogodbo naveličala bivanja v šotorih na obali, zato so se preselili v Sydney (Macintyre 2004, Lindqvist 2008).

Eden redkih, ki je ostal, je bil Thomas Peel, ki je v dolini reke Murray pridobil posestvo, veliko 640 kvadratnih kilometrov, in nekaj drugih priseljencev, ki so po letu 1834 začeli prevzemati zemljo. Pleme Nyungar se je pod vodstvom lokalnega vodje uprlo, saj je tako kot drugod tam nastal problem s preskrbo vode. Zaradi posledic

tretjič poročila z Williamom Ianneyem, zadnjim preživelim moškim iz njenega ljudstva. Štiri leta po njegovi smrti se je preselila v Hobart, od koder je še vedno hodila na lov, se potapljala in iskala školjke. Umrla je maja 1876, njena zadnja želja je bila, naj je ne razrežejo. Dan pozneje je Kraljeva tasmanska družba pisala kolonialnemu ministrstvu v Londonu, naj v interesu znanosti dovoli rešiti posmrtno ostanke Truganini za Narodni muzej, a je ta ukazal pokop. Dve leti po pogrebu pa so grob odprli. Njene kosti so želeli ohraniti za prihodnje rodove. Tudi ukaz ministra, da posmrtni ostanki ne smejo biti razstavljeni, ni obveljal. Kmalu po prelomu stoletja so jih razstavili v vitrini Tasmanskega muzeja. Šele ko so se Aborigini v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja začeli boriti za svoje pravice, so se spomnili tudi na skrunitev njenih posmrtnih ostankov. Da se to ne bi več zgodilo, so vztrajali pri kremiranju. Sto let po njeni smrti, maja 1976, so njen pepel stresli v morje blizu njenega rojstnega kraja (Dnevnik 2000c; Dnevnik 2000č; Muecke in Shoemaker 2004, 61).

³⁸ Po letu 1851 se je na teh območjih prebivalstvo potrojilo na milijon dvesto (Macintyre 2004, 60).

uvajanja kmetijstva so se namreč nekatera območja vodnih zajetij začela sušiti, kar je ogrozilo tudi obstoj divjačine. Peel se je zbal, da bo izgubil bogastvo, ki ga je vložil v ogromno posest. Zahteval je vojaško pomoč guvernerja Jamesa Stirlinga, ki je imel Aborigine za podložnike britanske krone z določenimi pravicami, zdaj pa je z vojaki in s policisti v napadu pri Pinjarri presenetil približno sto staroselcev, med njimi veliko žensk in otrok. Po podatkih Aboriginov so v pokolu pri Pinjarri pobili polovico plemena, tako da je bilo njihovega obstoja kot družbene entitete s tem konec, masaker pa je sprožil val nasilja, v katerem je bilo temnopolto prebivalstvo ob reki Murray skoraj izkoreninjeno (Muecke in Shoemaker 2004, 55–58; Lindqvist 2008, 132–134). Demoralizirani in izdani staroselci, ki niso mogli več ubežati stradanju, so bili prisiljeni braniti dediščino prednikov.³⁹ Edina možnost fizičnega preživetja je bilo pobijanje goveda in ovac, kraja moke in sladkorja ter napadi na osamljene kmetije, katerih lastniki so bili belci. Aborigini so postajali tatovi, torej kriminalci, kakršni so bili prej beli naseljenci v državi, ki so jo zapustili, po sili razmer pa tudi ubijalci. Na drugi strani so se belci pred tatvinami zavarovali tako, da so zastrupili vreče z moko, če so jih Aborigini našli. Ukrepali so hitro, zato pripadnikov vojaških vrst skoraj niso več klicali na pomoč (Rowley 1980, 157; Muecke in Shoemaker 2004, 59).⁴⁰

3.9.4 Črna vojna

Aboriginska oborožitev je bila preskromna, organiziranih čet, usposobljenih za bojevanje, niso imeli. Belskemu prodoru v notranjost celine se Aborigini niso mogli resno upirati, zato ne moremo govoriti o vojni med dvema rasama. Če so Aborigini ubili belega človeka, se je na drugi strani odpor do divjakov prevesil v maščevanje velikih razsežnosti, ki so mu beli ljudje rekli tudi »iztrebljanje črnih hudobcev«.⁴¹ Nasilje je v

³⁹ Njihovo število se je samo v letih med 1821 in 1851 skrčilo s 600.000 na 300.000. Razlogi so bili bolezni, podhranjenost, pomanjkanje vode (Macintyre 2004, 60).

⁴⁰ Aborigini iz Queenslanda, kjer so bili belci najokrutnejši, so govorili, da so nanje streljali, jih zastrupljali, odtujevali hčere, sestre in žene. Ukradli so jim zemljo, ki so jo potrebovali, da bi jih nahranila. Ko so postali lačni in vzeli nekaj moke ali ubili bika, da bi se lahko najedli, so jih spet zastrupili ali pa kar pobili. V zameno za to, kar so jim storili, so jim na leto podarili eno odejo (Rowley 1980, 158).

⁴¹ Med temi pregoni je bilo ubitih najmanj več tisoč ali celo več deset tisoč Aboriginov, medtem ko v vseh teh spopadih, razširjenih po vseh mejnih pasovih v vsem 19. stoletju in še globoko v dvajsetih letih 20. stoletja, niso našli več kot 200 ubitih belcev. Ti, začetni spopadi so se velikokrat nadaljevali v premišljeno »pijansko ubijanje«, ki se ga beli moške niso branili (Macintyre 2004).

tridesetih letih 19. stoletja namreč dobilo take razsežnosti, da so beli kolonisti govorili o Črni vojni (Macintyre 2004, 60).⁴²

Ena najbrutalnejših represij, ki so jo vodili kar priseljenci sami, se je zgodila leta 1838 pri Myall Creeku na severu Novega Južnega Wellsa, kjer so zasledovali Aborigine, ki so s kopji pobijali živino. Naleteli so na skupino, večinoma ženske in otroke, ki so jih vigilanti odpeljali v gozd in vse pobili na zelo krute načine. Do pokola je prišlo v času, ko so britanske oblasti opozorile guvernerja, da podobnih ekscesov ne gre tolerirati. Sedem morilcev je bilo spoznanih za krive, kar je številne koloniste osupnilo. Čeprav vsi viri ne potrjujejo, da so nad obsojenci izvršili tudi eksekucije, nekateri vendarle trdijo, da so jih obesili. Gre za izreden primer v takratni sodni praksi, saj so proti zločincem pričali tudi beli priseljenci, Aborigini pa tako ali tako niso mogli priseči pred sodiščem. Do leta 1840 so sodišča Aborigine spoznavala za nesposobne razumevanja zakona. Zato so si v primerih, ko je šlo za prekršek belega človeka nad Aboriginom, sodišča pomagala z belimi pričami dogodkov. Kolonialna uprava je pozneje vztrajala, da je treba upoštevati tudi dokaze Aboriginov, vendar je bilo v praksi tako, da so bile porote zato večkrat nejevoljne (Macintyre 2004).

Med vsemi znanimi primeri 19. stoletja vemo le za deset obsodb belcev. Večina jih je bila izrečena v času kazenske kolonije, večinoma so bile policijske preiskave rutinske; ko je šlo za častnike, pa so bili ti večkrat, kljub nepotrebnim krutostim, razbremenjeni odgovornosti (Macintyre 2004, 62).

Naseljenci so navadno menili, da so se prisiljeni braniti pred nenadnimi staroselskimi vpadi na njihovo pravično pridobljeno zemljo; organizirana maščevanja so bila potemtakem njihova sveta pravica. Naseljenci so oblikovali tudi paravojaške sile, ki so jih sestavljali staroselci, ki niso več pripadali nobenemu klanu ali širši sorodstveni skupini. Silam Native Police Forces so seveda poveljevali belci iz okrožja (Muecke in Shoemaker 2004, 61). Enoto so sestavljali dva bela »častnika« in pet do deset aboriginskih konjenikov, ki so opravili večino umazanega dela. Njihov motiv je bil

⁴² Čeprav je vojaška interpretacija dogodkov nezadostna za razumevanje odpora Aboriginov z njihovega zornega kota, Črna vojna kljub temu govori o določenem obsegu aboriginskega odpora. Na Van Diemnovi zemlji je bilo leta 1828 toliko umorov belcev, da so razglasili izredno stanje. Ustanovili so skupino belih lovcev na glave, in ko ni bilo uspeha, so čez otok formirali še kordon 3000 mož, kar so imenovali Črna vrsta. Pozneje je na kazenskih pohodih proti staroselcem sodelovala tudi redna vojska, čeprav Aborigini, opremljeni s kopji, nikoli niso bili kos nasprotnikovi vojaški tehnologiji (Macintyre 2004, 60).

plačilo in zagotavljanje posebne varnosti, ki je drugače Aborigini niso mogli dobiti. Ta taktika je breme moralne krivde zvalila na aboriginska ramena in potrdila predsodke o »divjakih«, ki najprej zadovoljijo svoje sebične, egoistične potrebe. Native Police Forces so bile v sredini 19. stoletja ustanovljene povsod po deželi, častniki so imeli formacije za zelo koristne, saj jih je odlikovala gorečnost. Imeli so dobro oboroženo konjenico, ki je imela nalogo, da razpodi večjo skupino t. i. nativcev, vendar je ponoči velikokrat obkolila tabor, ga napadla in izvedla pokol nad moškimi pa tudi ženskami in otroki (Rowley 1980, 158–163; Muecke in Shoemaker 2004, 61).⁴³

Še danes ohranjena pričevanja o sojenjih častnikom govorijo, kaj je v resnici pomenila beseda »razgnati«: streljanje žrtev.⁴⁴ Dokazovanja individualne krivde ali nedolžnosti v teh primerih ni bilo, bila je le kolektivna odgovornost (Rowley 1980, 169).

⁴³ Priča, ki je videla enega takšnih napadov na tatove živine, je potrdila, kako so ubijalci prišli in streljali »na slepo srečo«. Nekaterim se je uspelo za kratek čas rešiti tako, da so poskakali v reko, vendar so jih potem postrelili med plavanjem. Njihova trupla je odnesla reka. Šele pozneje so izsledili prave tatove, bili so iz vrst bele delovne sile (Rowley 1980, 112).

⁴⁴ Eden izmed častnikov je povedal, da se temnopolte ljudi, sodrgo, če to je, sme streljati. Ko so ga vprašali, ali je sploh videl kakšne dokaze o pobiti ali ukradeni živini, je dejal, da s tem pa že ni tratil časa. Na vprašanje, ali je še kakšen način, kako ravnati z njimi, da jih ne bi bilo treba postreliti, je dejal, da ga ni, ker pač ne razumejo ničesar drugega kot to, da jih postreliš. Če kaj razumejo, razumejo le takrat, ko so mrtvi. Na puški enega konjeniškega strelca je videl devetindvajset zarez, vsaka od njih je predstavljala eno aboriginsko žrtev (Rowley 1980, 164–165).

4 20. STOLETJE

4.1 Avstralska antropologija 20. stoletja

James G. Frazer, Walter B. Spencer in Emile Durkheim, Sigmund Freud⁴⁵ in drugi antropologi so na prelomu stoletja in prej v Avstraliji iskali začetke civilizacije, zibelko kulture, rojstvo družbe, točko, kjer je človek postal človek, čeprav številni med njimi sploh niso nikoli obiskali te celine in navezali stika s staroselci. Navezovali so se na ideje o aboriginski družbi, ki so prevladovala v mišljenju evropskega 19. stoletja, in sicer da jo njena struktura uvršča v določeno stopnjo unilinearnega razvoja in ne predstavlja prilagoditve danemu okolju. Menili so, da bodo Aborigini izgubili svojo posebno kulturo in izumrli ali pa se bodo asimilirali v dominantni kulturi. Tudi antropologi 20. stoletja so vplivali na to, kako so aboriginsko družbo dojemali avstralski intelektualci, politiki in novinarji ter zemljiška sodišča (Cowlshaw 1988; Lindqvist 2008).

Med koncepti, ki so jih razvijali, pa je premalo naborov teoretičnih tematik, ki bi se posvečale odnosom med staroselci in osvajalci. Čeprav so se antropologi s tem v zvezi srečevali s pomembnimi okoliščinami in delovali znotraj njih, se niso v zadostni meri ukvarjali s spremembami, ki so se dogajale v obeh skupinah. Zgledovali so se po bioloških rasnih idejah. Kadar so antropologi raziskovali ali opisovali netradicionalne skupine, so največkrat operirali s pojmom »kasta« in »kri«, raziskovanje tradicionalnih skupin pa se je v končni analizi usmerilo v prepoznavanje in določanje rase (Cowlshaw 1988, 62–64).

4.1.1 *Alfred Radcliffe-Brown*

V dvajsetih letih prejšnjega stoletja je britanski strukturalni funkcionalizem končno začel pod vprašaj postavljati evolucijske okvire avstralskih antropologov. V tem smislu je prelomno delo prvega profesorja antropologije na sydneyjski univerzi Radcliffe-Browna, ki je tja prispel leta 1926. Primerjalna zgodovinska vprašanja in ukvarjanje z naravo rase

⁴⁵ »Živijo ljudje, za katere verjamemo, da so primitivom še zelo blizu, mnogo bližje, kot mi; v njih vidimo neposredne potomce in zastopnike ljudi preteklih časov. Tako sodimo o tako imenovanih divjakih in napol divjih ljudstvih, katerih duševno življenje za nas dobi poseben interes, če smemo v njem prepoznati dobro ohranjeno predstopnjo našega lastnega razvoja« (Freud 2007, 54).

in rasnimi razlikami so stopila v ozadje, v ospredje je prišlo prizadevanje razmejiti notranjo strukturiranost aboriginskih družbenih skupin (Cowlshaw 1988, 67).

Čeprav je Radcliffe-Brown raziskoval Zahodno Avstralijo, je svoje terenske raziskave opravljal na območju, kjer je bilo aboriginsko življenje mnogo bolj pod pritiskom kolonialnega naseljevanja, kot je bilo to v devetdesetih letih 19. stoletja v osrednji Avstraliji. V omejenem obsegu je identificiral in sistematiziral tipe aboriginske družbe in jih poimenoval po reprezentativnih plemenih: Kareira, Aranda, Mara in Murgin (Cowlshaw 1988).

V Zahodni Avstraliji se je podal na deželo, da bi v bližini manjšega mesta Sandstone med Aborigini raziskoval sorodstvo, vendar se je kmalu odpravil na otoka, kamor je policija odpeljala domnevno obolele. Na začetku 20. stoletja so ju izbrali za kraj, kamor so prisilno naselili in tam prisilno zdravili Aborigine s spolnimi boleznimi, predvsem s sifilisom. Bolezen je bila pred prihodom belcev neznana. Da bi bolezen zajezili in obvarovali belo populacijo, so Aborigine, predvsem ženske, internirali. Tako ne bi bile več »voljni pripomočki poželenja« za vsepovsod prisotne prostovoljne azijske priseljence (Lindqvist 2008).

Tudi Daisy Bates, ki je sodelovala z Radcliffe-Brownom, je menila, da je bila zveza med staroselci in azijskimi priseljenci zelo škodljiva in zla.⁴⁶ Nekega dne je namreč obiskala manilsko četrt v Broomeju in v eni od hiš naletela na ubogo aboriginsko žensko, soprogo Filipinca, na katero je v vrsti čakalo pet njegovih bratov, da bi plačali za spolni odnos. Po njenem posredovanju so misijonarji manilsko-aboriginske poroke prepovedali (Bates 1938).

Predlog za otoško zdravljenje je leta 1903 predložil varuh Aboriginov v Zahodni Avstraliji, ki je za postavljanje diagnoze pooblastila policijo, ki je navadno vdrla v tabor in pregledala spolne organe moških in žensk.⁴⁷ Z njimi so ravnali kot z zločinci, jih okrog

⁴⁶ »Štirje možje iz Manile so bili poročeni z domačinkami. Navada je bila, da so bile že od najzgodnejših let zaročene s svojimi plemenskimi soprogi. Ti so jih Azijcem samo posodili in cerkveni poroki navkljub niso ostale zgolj last njihovih soprogov, ampak tudi vseh njihovih bratov in bratov omenjenih Manilčanov, ki so bili za to pripravljeni odriniti denar« (Bates 1938, 20).

⁴⁷ Leta 1904 je v skladu s politiko varovanja in zaščite Aboriginov avstralska vlada pooblastila dr. Rotha, antropologa iz Queenslanda, da razišče življenjske pogoje staroselcev. Sestavil je nekaj priporočil, med njimi tudi predlog, da bi obolele staroselce s celotnega severozahoda izolirali in jih podvrgli zdravljenju. Vlada je predlog takoj sprejela. Izkazalo se je, da gre za eno najbolj ponesrečenih odločitev, ki jo je kdaj sprejela kaka vladavina v poskusih, da zaustavi napredovanje bolezni med prebivalstvom. Povzročila je le fizično in duševno trpljenje, kakršnih si ni mogla predstavljati (Bates 1938, 92).

vratu vklenili v železne okove, ki so jih Aborigini obdržali na sebi na dolгих pohodih po puščavi. Tam so belci iskali še druge žrtve za uporabo vseh okov, potem pa so jih odpeljali na zloglasna otoka. Aretirane ženske so pogosto posilili drugi ujetniki ali policisti, ki so jih gnali naokrog. Nekatere ujetnike, ki so jih prijeli zaradi bolezni, so priklenili za več let, da bi v tropskem podnebjju opravljali težka fizična dela; uporabo železnih okov so zagovarjali z razlago, da jih staroselci želijo nositi (Bates 1938; Lindqvist 2008).

Prvi Aborigini so na otoka prispeli leta 1908, ko so začeli eksperimentirati z injekcijami in operacijami, med katerimi je veliko ljudi umrlo, zato se večina ni nikoli vrnila na celino. Verjetno je tudi, da je šlo za napačne diagnoze, saj je takrat razsajala tropska kožna bolezen, ki se navadno pojavi med otroki, ki živijo v slabih higienskih razmerah in podhranjenosti. Leta 1914 je zdravnik potrdil, da večina bolnikov nima sifilisa, marveč frambezijo. Val nalezljivih bolezni, zaradi katerih so umirali temnopolti, se je sicer začel širiti že v prvem obdobju kolonizacije. Po aboriginskih taboriščih so pustošile spolne bolezni, zaradi katerih je prihajalo do degeneracij vseh vrst in smrti otrok. Posebej razširjena je bila gobavost, že leto dni po gradnji mesta je staroselce zadela ena izmed smrtnih nadlog, zaporedje epidemij koz, prvobitno lokalno prebivalstvo se je začelo redčiti (Lindqvist 2008, 11, 106).

Na otokih ni Radcliffe-Browna nihče motil in se je lahko lotil eksperimenta z genealoško metodo. Osredotočil se je na sorodstvene termine pri plemenu Kareira, ki je ob prihodu belcev štelo 700 ljudi, leta 1911 pa je imelo le še sto pripadnikov. V raziskavi zapletenega sistema sorodstvenih odnosov je dognal, da pleme sicer loči med bližnjimi in daljnimi sorodniki, vendar ima v sorodstveni mreži položaj daljnih sorodnikov večji pomen. Kot Kareira ne moreš gojiti družbenih odnosov s kom drugim kot s sorodniki, drugih oblik druženja pa ne poznajo, saj sorodstvo določa, kako se je treba obnašati do drugih. Radcliffe-Brown je prišel do zaključka, da družbeno življenje pri plemenu temelji na sorodstvu, čeprav se ni zavedal, kako se ti principi prevajajo v družbeno vedenje. Ni pojasnil, ali gre pri principu bratstva in sestrstva za družbeni sistem, ko se odnosi ožje družine metaforično prenesejo na celotno sorodstvo. Bil je sicer edini teoretik do tedaj, ki je v Avstraliji resnično srečal Aborigine, o njih leta 1913 poročal v rezultatih raziskave in se potem podal po vsej celini popisovat sorodstvena razmerja. Svojo genealoško metodo

je leta 1930 povzel v delu *Social Organization of Australian Tribes*. Ko je obravnaval tradicionalno aboriginsko družino, hordo, ki jo sestavlja več družin ali klan, ki pripada večini hord, je sicer ugotovil, da sorodstvo preseže vse meje in da je vsak Aborigin na neki način v sorodu z drugim. To pomeni, da lahko horda razpolaga z določenim ozemljem in da na svetih krajih klani lahko izvajajo obrede, vendar ni konkretiziral pravic in dolžnosti, ki sledijo iz sorodstva. Sploh se ni posvečal normalnim dnevnim interakcijam. Zato tudi ni nikoli dognal, kako grozljivo in pogubno je moralo biti za ljudstvo, ko so njihove sorodnike izgnali na otoka ali odvzeli otroke in tako pretrgali sorodstveno mrežo (Lindqvist 2008, 110–115).

4.1.2 Daisy Bates o umiranju Aboriginov

Daisy Bates, Angležinja irskega rodu, kontroverzna poročevalka o aboriginskih navadah in življenju, je kot sodelavka antropologa Radcliffe-Browna dobila nekaj vedenja o antropologiji. Na terenu je sicer preživela veliko več časa kot drugi raziskovalci. Med Aborigini je prebila tri desetletja in pol svojega življenja. Prehodila je pot površnih zvez s staroselci, pogledi nanje so bili sprva plod sprotnih vtisov, potem pa se je s študijem aboriginskih verovanj in običajev pri koolarrabulloojskih plemenih v Broomeju temeljiteje zazrla v »čudno in skrito življenje zadnjih preostankov paleolitskega človeka« (Bates 1938, 28).

Vsak trenutek je porabila za to, da bi dobila edinstven vpogled v celotni severnoavstralski aboriginski družbeni sistem. Poudarjala je, da je bil to prostovoljen in fascinanten študij, ki se ga je lotila metodično in taktično. Ugotovila je, da se mora naučiti aboriginskega jezika in misliti po staroselski miselnosti. Začela je sestavljati slovar, *Broome Dictionary*, zapisala je dva tisoč besed, se ukvarjala z narečji in zapisovala mite in legende (Bates 1938, 30).

Zaupnost Aboriginov naj bi si pridobila z očitno vnemo in s pretvarjanjem, da je magična ženska, zato so jo sprejeli kot sorodnega duha in ji pojasnili navidezno zvezo razmerij, poročnih zakonov, plemenskih tabujev, tradicionalnih pesmi in plesov. Dovolili naj bi ji prost dostop do svetih krajev in skrivnih obredov moške iniciacije, ki jih njihove lastne ženske niso smele nikdar videti. Kakor hitro je zaživela med staroselci, naj bi se

srečala s tisočletno nespremenjeno prakso vpeljevanja novincev v moškost, v posvetitev spolnega rituala, obhajilo krvi in črno mašo čarovništva in divjaštva, vse pa naj bi bilo pretkano z instinktom simbolizma čiste poezije, ki po njenih besedah sega v slepe začetke vseh religij in utripa z živim pulzom prдавne prvinskosti (Bates 1938, 30–33).⁴⁸ Brezhibno urejena se je premikala za staroselci vzhodne in osrednje Avstralije, da bi raziskala, koliko je resnice v poročilih o preganjanju domorodcev, o katerih je doma veliko slišala (Zalokar 1978; Bates 1938, 33–34).

Ko je zapustila moža in sina, je živela v šotoru, proč od civilizacije in urbanih naselbin. Prodala je skoraj vse svoje imetje, da bi lahko denar porabila za ljudi, ki jih je hranila in oblačila, vendar se kljub zelo dolgemu bivanju med njimi ni mogla otresti stališč in predsodkov, ki jih je prinesla s stare celine. Olepševala je ravnanje Britancev, se čudila vzdržljivosti in duhovni moči misijonarjev, da preživijo v tako divjih, težkih in spremenljivih okoliščinah.⁴⁹ V splošnem je bila prepričana, da staroselska ljudstva iz kamene dobe izumirajo, ker niso dorasla srečanju s civilizacijo. Zdi se, da je bila popolnoma slepa za preganjanje Aboriginov in za iztrebljanje, ki so ju izvajali Britanci. Govorila in pisala je, kako so pionirji Zahodne Avstralije plemeniti ljudje in si res ne bi smeli očitati, da neprijazno ravnaajo z domačini, saj so dokazali, da so po svojih močeh naredili vse za ohranitev in izboljšanje rase. Če so Aborigini začeli izumirati, je temu kriva le njihova usoda, ker se nista mogli zlit rasi paleolitika in 20. stoletja (Zalokar 1991, 58).

Do današnjih dni tudi še nihče ni tako prepričljivo kot Batesova dokazoval zaostalosti Aboriginov z ljudožerskimi navadami. Trdila je, da so ji ženske brez zadrege priznale, da so pobile in pojedle kar nekaj svojih otrok (Bates 1938, 19). Pričevanj in zapisov, ki bi dokazovali, da Aborigini jedo svoje bližnje človeške sorodnike, ni. Nekatere druge strani v knjigi pa Batesovo in njeno dojemanje ljudi, s katerimi je delila svoje življenje, kažejo v povsem drugi luči. Vsa pretresena piše, kako je gledala trpljenje Aboriginov v otoških bolnišnicah, kamor so jih zapirali s pretvezo, da jih zdravijo. Omenjena otoka Dorre in

⁴⁸ »Zelo natančno so mi razložili, zakaj so metalni bumerangi, ščiti in kopja ukrivljeni na prav tak način, kakšen je namen njihovih orožij in orodij, dovolili so mi gledati procese izdelovanja kamnitih orodij ter mi pripovedovali napol legendarne zgodbe o njihovem izvoru. Razložili so mi plese in pesmi in zaigrali v koroborijih, in tako smo povsem naravno napredovali iz dejanskega v sanjski čas« (Bates 1938, 32).

⁴⁹ Včasih se je rahlo posmehovala sinkretizmom, ki so nastali z mešanjem dveh popolnoma različnih religij. Omenja denimo, kako so Aborigini razumeli krščanski koncept svetega duha – tako, da so človeku pihali v usta in ga s tem skoraj zadušili (Bates 1938).

Bernier pred in po tem, ko je tam delovalo to, posebno koncentracijsko taborišče, nista bila naseljena. Ne glede na pleme, navade in odnose ter kraj, od koder so prihajali, so jih natrpali skupaj kot živino – moške na Bernierju in ženske na Dorreju. Številni prej nikoli niso videli morja in so umirali zaradi strahu pred njim (Bates 1938; Lindqvist 2008).⁵⁰ Umrljivost je bila zelo visoka, včasih so v enem dnevu umrli trije bolniki, ki so jih pokopali v plitke grobove. Vsi so bili v zadnjih stadijih spolne bolezni, še vačkrat tuberkuloze. Batesova je poročala o strahu bolnic, vsakodnevnem previjanju, pregledovanju in zbadanju z injekcijami, kar je bilo zanje eno samo mučenje, o fatalistični, strašljivi vdanosti, prepričanju, da jih je beli človek tja pripeljal umret. Na Dorreju so bile sivolase ženske z razjedami na obrazih in z iznakaženimi okončinami, med njimi negibne in privezane na posteljo. Njihova koža se je luščila, saj ni bila vajena kopeli in mila. Neprestano so strmele v daljavo, proti celini. Svoje preganjavnice in strahu bolniki niso mogli zaupati tistim, ki naj bi jih varovali in niso poznali plemenskih verovanj, marveč so se lahko le bolj ali manj prijazno odzivali. Številni so na otokih zaradi obupa, žalosti in osamljenosti, počasi shirali in umrli ali psihično zboleli.⁵¹ Poleg tega so bili na otokih staroselci podhranjeni in preveč izčrpani za uspešen lov (Lindqvist 2008).

Daisy Bates se je spominjala otokov mrtvih kot nekaj najbolj žalostnega, kar je videla in doživela v letih življenja med aboriginskimi prebivalci. Nikoli ni pozabila strahu in obupa, ki sta se zrcalila na njihovih obrazih (Bates 1938; Lindqvist 2008).

Ta posebna ženska je včasih tudi odkrito napadla belsko politiko do Aboriginov. »Velika napaka pri naših poskusih, da bi pokristjanili avstralske domačine, je poskus nasilnega zloma njihovega tradicionalnega verovanja.« Zato ona sama ni nikoli skušala spremeniti njihovih naravnih običajev in okolja (Zalokar 1991, 60).

⁵⁰ »Ko sem novembra 1910 prispela na Bernier, je bilo tam ob osemindesetih grobovih vsega skupaj še petnajst preživelih. Osebe in pomočniki zdravnikov so stanovali v leseni zgradbi na vzpetini, bolnišnica je bila v šotoru, bolniki pa nameščeni v trikotnih kočah iz platna in s polovičnimi pločevinastimi strehami« (Bates 1938, 93).

⁵¹ »Izjemno navezani na sorodnike, a brez stikov z njimi, so pogosto tiho stali na koncu rta in napenjali oči, v praznem upanju, da bodo zagledali deleč ljubljenega sorodnika nekje tam daleč, na drugi obali« (Lindqvist 2008, 110). »Čez čas se je nekaterim zmešalo in so odtavali proč, vendar se nihče iz tujega plemena ni upal za njimi. Neki starec se je celo peš odpravil čez podivjane vode, polne morskih psov, in nikoli več ga niso videli. Drugi se je skrtil v grmovje in raje tam umrl, kot da bi se pustil operirati« (Bates 1938, 94).

4.1.3 Claude Lévi-Strauss o sorodstvu

Na osnovi Radcliffe-Brownovih genealoških tabel je leta 1949 nastala pomembna razprava tistega časa z naslovom *Elementarne strukture sorodstva* (*Les Structures élémentaires de la parenté*). Claude Lévi-Strauss v njej sledi Radcliffe-Brownovi hipotezi, da različni tipi avstralskega sorodstva ponujajo različne stopnje družbene integracije. A hkrati je prepričan, da največji potencial za širitev družbene mreže zagotavlja sistem Murngin, saj je mogoče verigo zvez, ki izvirajo iz matrilinearne poroke, podaljševati v nedogled, medtem ko obliki Kariera in Aranda težita k zaprtosti sistema. Izhodišče avtorjevega zanimanja so bili predvsem zapleteni, sestavljajoči se vzorci, ko je pojem očetovstva zajel tudi brate stričeve žene in svakove strice. Tudi on v tem ne prepozna dobrega primera »družbenega zavarovanja«, pač pa pravi ustvarjalni presežek. Piše namreč, da so različne civilizacije razvile različna področja človekovega življenja. V grški antiki so popolnost dosegli v dramatiki in kiparstvu, naša civilizacija v tehniki in nadzoru narave, avstralski Aborigini pa so namesto tega razvili sorodstvene odnose in v tem dosegli največji razcvet civilizacije (Lindqvist 2008, 121–122).

Čeprav se jim je poklonil s tem, ko jih je imenoval »intelektualni aristokrati«, in tako spodbudil premislek o stopnjevanju napredka v zgodovini, ga je zanimal tudi izvor človeštva in civilizacije. Ugotovil je, da je pri tem ključna vzajemnost; izmenjava darov je tisto povratno ustvarjalno dejanje, ki iz živali naredi človeka. Vzajemnost je skupni princip za vojno in mir, za trgovanje in zakon in pogojuje vse družbeno življenje. Ta princip se je najbolj izkazal v sorodstvenem sistemu Aboriginov. Lévi-Strauss ni sistematično vztrajno proučeval razmerij med ljudmi in skupinami ljudi, ampak je zagovarjal modele, ki so podobni ekonomskim modelom trga, ter zavračal izkušnje in empirično realnost (Lindqvist 2008, 121–123).

Gradivo obeh raziskovalcev, Lévi-Straussa in Radcliffe-Browna, se je z očišča akademskih debat kot antropološko dokazno gradivo preselilo v sodne postopke. Leta 1971 je bilo predloženo ob prvem aboriginskem poskusu, da bi dosegli priznanje pravice do zemlje. Ko so trije klani Yolngu – poznamo jih iz Strausovega sistema Murngin – pred sodiščem dokazovali svojo pravico do tradicionalnega nabiralskega ozemlja, so jih zavrnilo tudi zaradi napačnih interpretacij antropologov. Zagovarjali so teorijo, da ima

vsak klan v posesti ozemlje in svete kraje na podlagi v totemih predstavljenega ustanovnega akta njihovih totemskih prednikov, ki ga ne smejo predati drugemu. Žal so nekateri klani izumrli, in namesto da bi antropologi govorili v korist legitimne pravice dednega nasledstva, so se sklicevali na okoliščino, da je do prekinitve lastninske pravice prišlo zaradi vojnih spopadov. Sodnik je Aboriginom priznal pravico do uporabe in užitka na tej zemlji, ne pa tudi dveh drugih kriterijev za lastninsko pravico: pravice do izključitve drugih in pravice odtujitve (What-when-how b. l.).

4.1.4 Marksistične in ekološke študije

Aboriginski posestniki zemlje so bili dolgo časa definirani kot člani lokalne nasledstvene skupine, ki ima skupne duhovne vezi z zemljo. Na to, da je bila skupina postavljena na položaj primarnih duhovnih skrbnikov svetih krajev na zemljišču in da se je zvezni avstralski parlament odločil vpisati definicijo o posesti zemlje Aboriginov v avstralski pravni sistem, so vplivale tudi marksistične antropološke študije, ki so se na avstralsko aboriginsko družbo slicevale kot na primer primitivnega komunizma. Študija Marshalla Sahlinsa o domačih načinih proizvodnje obravnava vsako gospodinjstvo kot politično neodvisno proizvodno enoto. To zmanjšuje pomen recipročnih pravic nabiralcev in delitve mesa v taboru, kar sicer pomeni manjša tveganja pri skupih in nepredvidljivih virih. Omembe vredno je, da so bile vse te študije mogoče sto let po tem, ko so prvi raziskovalci predvideli izumrtje aboriginske kulture. Številne skupine so se namreč po desetletjih bivanja na cerkvenih ali vladnih posestvih počasi vračale k bolj tradicionalni, osnovni ekonomiji preživetja. Altman in Meehan sta ugotovila, da je žensko delo zdaj lažje zaradi možnosti dostopa do zmlete moke in sladkorja; dvomila sta v Sahlinsovo sliko premožne skupnosti v predkolonialni družbi. Čeprav je akt doživel uvedbo samo v Severnem teritoriju, je predstavljal novo testno področje antropologije. Najpomembnejši dosežek antropologov je bil priznanje procesa časa v konstituciji družbenih skupin, kar je slednjič pomenilo prelom z modelom kontinuiranega sedanjika v mitičnem času Aboriginov. Tudi aboriginski procesi samoodločbe so imeli velik vpliv na prakso avstralske antropologije, še posebej s priznanjem neuspešnosti politike asimilacije (What-when-how b. l.; Cowlishaw 1988, 64–65).

4.2 Politika asimilacije

Največ, kar so staroselci lahko pričakovali od evropskih priseljencev, je bil ambivalenten odnos vzvišene sentimentalnosti in simpatije do plemenitih divjakov. A staroselski ljudje Avstralije so postajali naraščajoč in zastrašujoč družbeni problem rasistične družbe, ki je še naprej trdno verjela, da so človeške rase urejene po vrsti, od najslabše do najboljše, v popoln sistem civilizacijske hierarhije.⁵² Severozahodna Evropa je bila nad vsemi, Aborigini pa pod vsemi. Čeprav so jih poskusili izolirati, se Aborigini niso izkazali kot začasen problem, ampak kot takšen, ki jim sledi. Bil je tudi problem, ki so si ga staroselci in tujci delili: potomci prvih generacij otrok iz mešanih razmerij. Za dejanski svet avstralskih Aboriginov so bili tako že izrisani zastrašujoči načrti arhitektov čiste bele rase (Richardson 2001).⁵³

4.2.1 Znanstveni zagovori ideje čiste rase – evgenika

V Avstraliji je v začetku 20. stoletja krog antropologov in znanstvenikov s področij medicine in biologije ter publicistov začel zagovarjati odločitev v smeri asimilacije, ki je pomenila vzgojo za razbarvanje polkastnih Aboriginov. Politika se je navezala na antropološke spekulacije, ki so se držala Mendlovih dognanj na področju biologije (Manne 2000).

Anatomi in kraniologi so porabili veliko časa za merjenje lobanj, ker so verjeli, da omejena velikost možganov dokazuje domnevno inferiornost Aboriginov. Čeprav so v osemdesetih letih 19. stoletja raziskave pokazale, da so imeli nekateri nemški profesorji majhne možgane v primerjavi z nekaterimi tamkajšnjimi kriminalci, so se v Avstraliji meritve nadaljevale še dobrih šestdeset let. Tako je določanje rasnih značilnosti ostalo osnovna tema fizične antropologije (Cowlshaw 1988, 62).

⁵² Francoski znanstvenik Georges Cuvier je v delu *Živalsko kraljestvo* (*Régne animal*, 1827–1835) zapisal, da so negroidne rase s svojimi štrlečimi čeljustmi blizu primatom. »Horde, ki pripadajo tej različici človeka, so vedno ostale v popolnem barbarizmu« (Lindqvist 2009, 104).

⁵³ Že po letu 1900 so se okrepile težnje po beli Avstraliji. Priseljeniška politika se je poskušala držati načela o očiščenju rase (*Keep the Race Pure*), zato je poskusila zajeziiti naval drugih ras in nacionalnosti (Macintyre 2004; Lindqvist 2008).

Leta 1910 je v Avstralijo denimo odšla švedska odprava pod vodstvom zoologa Erica Mjöberga. Načrt je bil poskus pretihotapljenja kolikor je mogoče okostij te zanimive, vse bolj izumirajoče avstralske rase. Medtem ko je Mjöbergu uspelo »ugrabljati mrtve« in je v številnih nevarnih poskusih izmaknil »čudovito ohranjeno okostje, ki je ležalo pokopano na postelji iz evkaliptovih palic v krošnji nekega evkalipta«, je z odporom opazoval avstralske staroselce. V knjigi *Med divjimi živalmi in ljudstvi v Avstraliji* je zapisal, da je njihov nos širok, plosk, zoprno grd, nosnice so prav tako široke, koren pa potlačen, oči ležijo globoko in so krvave, pogled pa hinavski in zmeden. Črnuh, je menil, nikoli ne ubija »odkrito ali v neposrednem boju, saj je to proti njegovi sleparsi in zahrbtni naravi, svojo moč ima v zasedi«. V zavesti tega ljudstva, »ki se ni osvobodilo črne teme sumničavosti, praznoverja in primitivizma«, je bila skrunitev grobov sicer nekaj nezaslišanega, vendar je menil, da mu kot znanstveniku in strokovnjaku ni treba upoštevati verskih predstav staroselcev (Lindqvist 2008, 88–90).⁵⁴

V tistem času je v Queenslandu nemški anatom Hermann Klaatsch denimo ugotavljal podobnost staroselskih človeških lobanj z lobanjami predzgodovinskih Evropejcev in sklenil, da jih značilnosti vežejo z neandertalsko skupino (Zalokar 1991, 56; Wikipedia 20016č). Nekateri fizični antropologi so pač šli tako daleč, da so Aborigine začeli prištevati h kavkaški ali k arijski rasi; po njihovem so bili torej Aborigini in najplemenitejši Evropejci zahodnega sveta v daljnem sorodstvu. Eden gorečih zagovornikov, antropolog Herbert Basedow, je to dognanje ubesedil: »Avstralski Aborigini so nekje na dnu lestvice velikega evolucionističnega napredka, po kateri smo se vzpenjali. Oni so popek, mi pa smo slavljena vrtnica človeške kulture« (Wikipedia 20016c; Manne 2000).⁵⁵

Tako so menili, da bo oddaljeno rasno sorodstvo med Aborigini in Evropejci s programiranim nadzorom obnašanja Aboriginov rešeno v treh ali štirih generacijah, saj

⁵⁴ Mjöberg je vedel, da je odnašanje okostij iz Avstralije prepovedano, vendar je vseeno domov zmagoslavno pripeljal šest aboriginskih okostij in nekaj lobanj. Vključili so jih v zbirko etnografskega muzeja, kjer so nedotaknjene ostale devetdeset let; Švedska jih je bila pripravljena vrniti šele po letu 2003 (Lindqvist 2008, 91).

⁵⁵ Že v začetku 18. stoletja se je anatom William Tyson lotil iskanja manjkajočega člena v hierarhiji stvarjenja in za vmesni člen med človekom in opico postavil Pigmejca. Zdravnik Charles White pa je že pred koncem 18. stoletja to, da evropska rasa stoji nad vsemi drugimi, utemeljeval s tem, da ima samo Evropejec plemenito usločeno glavo, ki vsebuje precejšnjo količino možganov, pravokoten obraz, štrleč nos in okroglo izbočeno brado, popolno izraznost, rožnata lica in koralne ustnice (Lindqvist 2009, 105).

naj bi se človeški hibridi obnašali po istih pravilih kot druga živa bitja. To naj bi dosegli s križanjem polkastnih otrok s tistimi, ki so manj obarvani, in infiltrirali precejšnjo količino bele krvi. Ko bi to storili, bi tudi s kože izginila temna barva, kar je bil končni cilj. Program križanja ljudi z vzgojo novih, belih ljudi naj bi v praksi potrdil napore znanstvenikov, zagovornikov evgenike, genetike in družbene filozofije, ki bi s pravo vzgojo za razbarvanje lahko izboljšali naravo izvora nacionalnih in rasnih korenin (Manne 2000).

Evgenika je predstavljala možnost sterilizacije ljudi z duševnimi boleznimi ali ljudi, ki imajo genetsko prenosljive bolezni in zelo nizek inteligenčni kvocient.⁵⁶ Znano je, da so se poskusov na tej osnovi posluževali nacistični genetiki in antropologi, manj znano pa je, da je evgenika imela precej somišljenikov v takrat precej naprednih skandinavskih državah in Združenih državah Amerike. Biologi so šele v sredini 20. stoletja odločno zavrgli rasne kategorije in pokazali, da so razlike znotraj skupine velikokrat večje kot med različnimi skupinami. Opazne so le razlike nepomembnih zunanjih značilnosti. Neprestana migracija je skozi vso človeško zgodovino namreč preprečevala razvoj kakršne koli podvrste. Znanstveno biološko zavračanje rasnih kategorij pa ni zavrglo koncepta rase v tedaj razširjenih antropoloških razpravljanjih. Namesto da bi se oprijeli točnejšega termina »populacija« ali »prebivalstvo«, so vztrajali pri izrazu »rasa«. Znanost o družbi je trdila, da ima termin zdaj nov pomen in predstavlja družbeno in ne več biološke kategorije (Cowlshaw 1988, 62).⁵⁷

⁵⁶ Tudi Darwinov bratranec Francis Galton, ki je že leta 1883 v svoji knjigi *Inquiries into human faculty and its development* prvič predstavil pojem evgenika, je izpostavljala njeno »pozitivno« stran, kot »znanost, ki se ukvarja z vsemi vplivi, ki izboljšujejo prirojene lastnosti rase« (Lindqvist 2009, 140). Ugotovil je, da je veliko število človeških vrst popolnoma izkoreninjenih pod težo zahtev civilizacije. Če ne želimo po poti izumrlih ljudi in živali, se moramo truditi povečati svoje sposobnosti, da preživimo v pogojih, ki jih je ustvarila civilizacija (Lindqvist 2009, 140–141).

⁵⁷ Gillian Cowlshaw trdi, da so socialni antropologi nekritično enačili »tradicionalne Aborigine« z nekdanjo »raso Aboriginov«. To enačenje je študij skupin »netradicionalne« in »južne« ali »mešane rase« napravilo antropološko neveljaven (Cowlshaw 1988, 62).

4.2.2 Celil Cook in Auber Octavius Neville

Program za križanje ljudi je navdušil dva izmed najpomembnejših zaščitnikov Aboriginov in administratorjev za aboriginske zadeve Severnega teritorija in Zahodne Avstralije. Dr. Celil Cook in Auber Octavius Neville sta se načrta prevzgoje lotila, da bi ugotovila, s kakšnimi sredstvi se vladna politika lahko loti asimilacije.

Cook je bil ekstremen, brezkompromisen evgenik, nečloveški znanstveni avtomat, zanimali so ga le termini, kot so rod, vrsta, nacija, kri, gen, rasa ... Predlagal je prisilno sterilizacijo in legalne abortuse, vendar je menil, da jih bodo v Avstraliji sprejeli z zadržkom. Zato se mu je zdelo, da bi bilo politično najbolj produktivno in najučinkovitejše, če bi polaboriginske ženske poročali z belimi moškimi (Manne 2000; Lindqvist 2008).

Nevilla, navdušenega amaterskega antropologa in avtoritarnega birokrata, so s Cookom družili podobni pogledi. Njegov ambiciozen administrativni načrt je vključeval sprejetje novega zakona, s katerim naj bi kaznovali vse nenadzorovane spolne odnose med Aborigini in Evropejci. Aborigini naj bi morali za vsako poroko dobiti dovoljenje Komisije za staroselske zadeve. To bi prepovedovalo tudi poroke med mešanimi, kastnimi in »čistokrvnimi« Aborigini. Belci s svojimi ustanovami za aboriginska vprašanja naj bi imeli tudi vse skrbniške pravice nad Aborigini, mlajšimi od 21 let, kot tudi pravico, da družinam odpeljejo otroke, četudi tega ne dovolijo, imajo otroci starše ali jih nimajo, so zanemarjeni ali pa za njih dobro skrbijo. Na zahodu Avstralije je bila namreč uzakonjena pravica do nasilnega odvzema otrok, ki se jih do dopolnjene starosti lahko kadar koli pošlje v zanje namenjene ustanove. Neville se je zavzemal, da otroke odvzamejo pred dopolnjenim šestim letom, da bi razbarvanje uspelo in ne bi zamudili časa za prevzgojo (Lindqvist 2008, 124–125).

4.2.3 Konferenca *Protectors of Aborigines* – Canberra 1937

Od leta 1937 je veljala politika asimilacije, ki je trajala vse do leta 1972, ko lahko začnemo govoriti o določeni stopnji samoupravljanja. Leta 1937 so se namreč v Canberri srečali najpomembnejši vladni uradniki za aboriginske zadeve na konferenci, na kateri so

želeli oblikovati skupno politiko do polkastnih staroselcev. Zdelo se jim je namreč, da so »čistokrvni« staroselci že na poti izumrtja. Na konferenci *Protectors of Aborigines* je govoril tudi zloglasni A. O. Neville, ki je dejal, da bodo ne glede na vse, kar bodo storili, domorodci zaradi starih plemenskih navad počasi izumrli. Kar država lahko stori zanje, tudi stori. Konferenca je pomenila njegovo zmago, saj so sprejeli zakon, ki je legaliziral vrsto točk njegovega preteklega delovanja, osredotočenega na usodo t. i. polkastnih ljudi, ki naj postanejo del avstralske družbe (Manne 2000). V smeri asimilacije je bilo odločeno, da ne bodo poskušali ohraniti njihove domorodne identitete in se ne bodo ozirali na njihovo kulturo ali pripadnost staroselski skupnosti (Pintarič 2006). Poglavje odvzemanja otrok aboriginskim staršem je dobilo nesluten zamah. Zaščitniški režim, izolacija in diskriminacija so bili z uradnimi cilji asimilacije potrjeni leta 1951, še na eni konferenci, kjer so se zavzemali za »dobrobit« domorodcev (Macintyre 2004, 144–145; Lindqvist 2008, 126).

4.2.4 Stolen generation – ukradena generacija

Ko so se torej Avstralci začeli zavedati kulturnih in družbenih posledic napredovanja rasnega mešanja – resnejših zvez med staroselci in belci niso odobraval, bile so stvar slabega okusa, poroke med njimi pa so prepovedali –, so se začeli posluževati alarmantnih ukrepov. Na obrobju mest in na podeželju so bili na prelomu stoletja spolni stiki med rasami precej očitni, saj je naraslo število otrok, ki so se rojevali aboriginskim materam, njihovi očetje pa so bili Evropejci, Kitajci ali pa moški s Pacifika. Le redki otroci so se rodili v zakonu, večina je bila posledica kratkotrajnih ali občasnih razmerij, tudi posilstev (Manne 2000; Macintyre 2004).

Leta 1927 je *Perth Sunday Times* objavil: »Avstralskega osrednjega problema se je treba lotiti resno in nemudoma. Strokovnjaki se strinjajo, da se največja nevarnost skriva v razvoju kar treh ras, ki so se razvile v Avstraliji: bele, črne in tretje, najbolj zlovesče, ki je nikakršna« (Manne 2000). Čeprav so bili prepričani, da staroselci izumirajo, se je povečevalo število otrok rasnega mešanja, ki jih je bilo na začetku stoletja malo, panika pa je nastala zaradi napovedi, da bo njihovo število čez nekaj desetletij lahko naraslo na več sto tisoč (Manne 2000, Macintyre 2004).

Tako je 20. stoletje predstavljalo čas pomembnih, v strahu sprejetih političnih odločitev in sprejemanja zakonodaje v zvezi z reševanjem nastale situacije, ki je vodila v asimilacijo staroselskega prebivalstva. Na vseh območjih in v vseh avstralskih državah so po taki ali drugačni poti sprejemali zakone, ki so predpisovali skrbništvo za vsakega mladega polkastnega Aborigina do starosti šestnajst oziroma enaindvajset let. V tem obdobju, ki ni zaznamovalo le prvih desetletij 20. stoletja, ampak je trajalo vse do leta 1970, so policisti in drugi agentje aboriginskim staršem in sorodstvenim skupinam odvzeli več kot 100.000 otrok, da bi jih integrirali v belsko kulturo. Podatki o odstotkih odvzetih otrok so zelo različni, nekateri se strinjajo, da je bil od staršev nasilno ločen le en otrok od desetih, drugod pa navajajo podatek, da so na tak način poskušali socializirati kar tretjino aboriginskih otrok, večino tistih, ki niso bili *full blood*, čistokrvni. Vzgoja v belski način življenja, med katero naj bi izgubili aboriginsko identiteto, po več generacijah pa tudi barvo kože, je vključevala pošiljanje otrok v državne šole, posebne internate, navajanje na življenje v hišah in delovno etiko družbe belcev, zdravljenje na klinikah, moralno prevzgajanje in vsiljevanje vzorcev mišljenja in obnašanja (Pintarič 2006). Zanikali so njihov izvor, prednike, korenine in znanje, ki so jim ga vcepili starši. Po vsej belski prevzgoji so lahko smisel svojega življenja uresničili le kot drugorazredni državljani – upali so lahko le, da bodo ostanek življenja preživel v službi služkinj in služabnikov, kmetijskih delavcev ali v službi delavcev na železnicah –, tako da bi Aborigini z lastnim delom prispevali k svoji preskrbi in bi zanje zmanjšali družbene izdatke. Neville je namreč želel poskrbeti za potrebe belcev tako, da jih divji staroselci ne bi motili, še vedno pa bi ohranili dostopno in poceni črno delovno silo. V najboljšem primeru so jih nameravali poslati neznano kam in s poroko integrirati v belsko družbo, da bi ustvarili najnižji sloj evropske družbe (Manne 2000; Macintyre 2004).

V ozadju t.i. reševanja mešancev, ki so jih poskušali civilizirati, je bil skrbno domišljen izgovor.⁵⁸ Vzroki za ukrep, s katerim so legalizirali krajo otrok staroselskim staršem, naj bi torej tičali v skrbi za njihovo družbeno blaginjo, v resnici pa je bil to program, na osnovi katerega so v misijonih in internatih otroke vzgajali v najposlušnejše, najbolj brezpravne in najmanj vredne člane izkoriščevalske belske družbe. Niti kot

⁵⁸ Glavni varuh Aboriginov Octavius Neville je dejal, da morajo domorodci dobiti pomoč, po svoji volji ali proti njej, kajti končni cilj posvečuje sredstva (Lindqvist 2008, 124).

odraslim osebam jim niso priznali osnovnih človekovih in državljskih pravic, kaj šele političnih, volilnih ali pravic do svoje zemlje. Otrokom so po uradni poti dodelili nova imena, kar je staršem otežilo stik z njimi. Rekli so jim, da se starši ne zanimajo več zanje, staršem pa, da jih otroci ne želijo več videti (Lindqvist 2008).

V eni najbolj znanih Nevillovih poljedelskih kolonij pri Moore Riverju se je zbrala kar četrtnina vseh zahodnoavstralskih Aboriginov, ki so želeli ostati v stikih z odvedenimi otroki in vnuki.⁵⁹ Ko se je Neville leta 1940 upokojil, je naposled priznal, da je težava teh otrok, kot vseh drugih po svetu, sprejemanje institucij, staršem pa je obljubil, da jih bodo po nekaj mesecih, ki so jih otroci preživeli v zidanih stavbah, lahko videli. A ustanova pri Moore Riverju je pod vodstvom metodistične cerkve delovala vse do leta 1951; danes se imenuje farma Mogumber in jo upravljajo Aborigini sami (Lindqvist 2008).

Otroci, ki so bili zaprti v prenapolnjena »odlagališča za človeške izmečke« in so jih zaklepali v skupne spalnice, psihično in fizično zlorabljali, potem ko so vse dneve trdo delali, ter jim onemogočali vse stike s starši in sorodniki, pripadajo t. i. *lost generation* ali izgubljeni generaciji oziroma *stolen generation*, ukradeni generaciji. Za najbolj travmatično separacijsko obdobje, obdobje ločevanja aborignskih otrok in njihovih staršev, štejemo čas med obema vojnama, ko so se z evgeniko ukvarjali številni priznani znanstveniki zahodnega sveta (Macintyre 2004, 189, 227, 264, 284; Lindqvist 2008, 123–129).

4.2.5 Ruby

Zgodbe otrok, danes odraslih ljudi, ki so bili še novorojenčki ali v rosnih letih, ko so jih iztrgali iz domačega okolja, potem pa so jih posvojile belske družine ali pa so pristali na ulici, v zaporih ali psihiatričnih ustanovah, je veliko. Ena izmed njih je Rubyjina.

»Bila sem stara sedem let, ko se je pred kočo ustavil velik, črn avtomobil.« Babica, ki jo je izročila tujcem, ji je povedala, da jo peljejo v cirkus, a Ruby ji ni verjela. Upirala se je in grozila, da bo pobegnila. Ostarela ženska je otopelo odkimala: »Ujeli te bodo. Imajo

⁵⁹ Domorodna kolonija je delovala kot sirotišnica, kjer so vztrajno nižali proračun, zniževali plače učiteljem, vzeli so nepotrebno opremo, kot so bile igrače ali glina, urnik se je počasi omejil na prisilno delo; kakovost prehrane se je manjšala, veliko otrok je zbolelo za tuberkulozo; zdravnika so poklicali le v skrajnih primerih, zobozdravnika nikoli. Osebe ni smelo javno razpravljati ali pričati o razmerah (Lindqvist 2008, 124).

pse, ki te bodo izsledili. Moraš z njimi« (7D 1999). Prestrašeno dekletce, ki prej še ni slišalo za elektriko in je mislilo, da je v luči sredi noči ujeto sonce, ni nikoli videlo cirkusa, z bratom in s sestrama so jo odpeljali v sprejemni dom za otroke. Snidenja z babico ni bilo nikoli več, tudi otroška leta pred travmatično ločitvijo od družine so ostala le v meglenem spominu. So ji pa novi starši dovolili stike s sestrama, čeprav so bile deklice nameščene v različnih avstralskih sirotišnicah, preden so zanje našli primerne rejnike. »Ko so prišli tujci, jih nismo razumeli, ker so govorili tuj jezik. Šele babica nam je razložila, da nas bodo odpeljali, ker 'stanovanje' ni primerno za otroke. Vrnili so se šele naslednji dan s polno vrečko prelepih oblek, kakršnih dotlej še nisem videla, saj v divjini, kjer smo živeli, oblačil sploh nismo potrebovali. Razdelili so nam slaščice in nas odpeljali v vozilo« (7D 1999).

Začelo se je novo življenje, romanje od rejnika do rejnika, od internata do internata. V teh ustanovah so jo naučili primerne vedenja in angleščine. Šele ko je bila stara enajst let in se je v šoli učila o kapitanu Cooku, je prvič videla slike temnopoltih ljudi, ki so ji bili podobni, in šele takrat je razumela psovko »umazani Aborigin« (Manne 2000).

Ruby in njen partner sta ena redkih Aboriginov, ki zase pravita, da jima je uspelo, oba sta namreč priznana izvajalca aboriginske glasbe. Tudi njenega moža in njegove brate so odvzeli staršem. V družini je bilo šest otrok, oče jih je poskušal skriti na polju, vendar so vse, razen starejšega brata, ki mu je uspelo pobegniti, našli. Ko so jih odpeljali, so jim rekli, da gredo na piknik. Starše je videl zadnjič, pobegnil pa je tudi od rejnikov in živel na ulici, kjer je spoznal ženo (7D 1999).

Če bi ostala v divjini, se ne bi izšolala in se ne bi spoznala. Poskušata razumeti ravnanje avstralske vlade, ne moreta pa ji odpustiti.⁶⁰ Tudi krušnim staršem ne moreta zameriti, ker so nekateri hoteli le pomagati, saj so bili prepričani, da so ti otroci sirote, hudo pa jima je, ker sta ostala brez sorodnikov (7D 1999; Manne 2000).

⁶⁰ Leta 1998 so v Avstraliji zaradi krivic, ki so jih prizadejali Aboriginom, uvedli dan obžalovanja, izdali pa so tudi *Knjigo obžalovanja*, v katero se je podpisalo milijone Avstralcev (Lindqvist 2008).

4.2.6 Zagovorniki Aboriginov

Birokratska racionalnost in znanstvena zavzetost sta bili v prejšnjem stoletju velikokrat osnova številnih političnih in osebnih tragedij. Med izvrševalce parlamentarnih in administrativnih odločitev so bili vključeni policisti, socialni delavci in šolski učitelji. Zaščitnika Aboriginov iz Severnega teritorija in Zahodne Avstralije nista bila vsem vzor.

Kate Clutterbuck, sestra Kate, je v predmestju Perth delala v ustanovi za Aborigine s svetlejšo poltjo in je bila tesnejša Nevillova sodelavka. Dvomila je v njegove metode, zato mu je leta 1930 poslala pismo, v katerem mu je napisala svoje upanje, da bodo v ustanovo dobili uboge in zanemarjene otroke, in ne tiste z ljubečimi materami, ki jih imajo rade. Sestri Kate se je zazdelo, da bi otroci utegnili biti odtrgani od skrbnih mater, in če to drži, jih ne želi sprejeti (Manne 2000; Lindqvist 2008).

Tudi glas Mary Bennett je bil eden redkih v Nevillovi puščavi. Njegova nasprotnica, feministka in borka za aboriginske pravice, je leta 1933 pred Kraljevo komisijo napadla prakso odvzemanja otrok in vse, kar sta predstavljala Moore River in mogočni mož »domorodne politike«. Govorila je, da otroci pripadajo svojim materam, zato jim otrok z belim očetom ne smejo odvzeti, da bi jih vzgajali v ustanovi; mladih deklet ne smejo pošiljati za neplačane dekle in tvegati, da jih bodo beli delodajalci zlorabili; za skrbnice deklet bi morale biti določene ženske, in ne policisti, ki velikokrat zlorabijo svojo moč in zamižijo, ko to storijo drugi. Institucionalizacija je otrokom, ki so postali sirote, ubila njihova občutja in njihove osebnosti. Poslati jih je treba tja, kjer so se prvič izgubili, na kraj, kjer bi se spet lahko povezali med sabo, saj potrebujejo svoj dom, svojo družino in nihče jim ne sme tega preprečiti. Zaradi tega govora so uvedli državno preiskavo, kritizirali razmere v ustanovi, ki je delovala kot zapor, vendar je bilo končno poročilo kratko. Primer so omilili in ugotovili, da ni dokazov za slabo ravnanje z Aborigini (Manne 2000; Lindqvist 2008).

Avstralske feministke so bile sicer prve, ki so se postavile na stran Aboriginov in podprle organiziran upor proti kraji njihovih otrok. V dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja so staroselci ustanavljali tudi krajevne politične organizacije, vendar zaradi dokajšnje neprizadetosti večinskega, belskega prebivalstva niso imele nobenega vidnega uspeha. Zgodilo se je nasprotno, v petdesetih in šestdesetih letih so mešane

otroke vedno pogosteje ločevali od njihovih družin s pretvezo, da jim bodo omogočili izobrazbo in vzgojo, kakršni imajo belci (Dnevnik 2000a, 29).

4.3 Antropološka dejavnost v sredini stoletja

Poskusi integracije, asimilacije, izbrisa na politični ravni so se v Avstraliji v drugi polovici 20. stoletja zrcalili tudi na področju znanstvenega raziskovanja. Takrat sicer lahko govorimo o razcvetu socialne antropologije, saj se je osamosvojila in oddaljila od fizične antropologije. Vse več je bilo dolgotrajnejših odprav, nadaljevala se je tudi tradicija opazovanj z udeležbo določenih raziskovalnih skupin. Antropologi Avstralije so izsledke objavljali v znanstveni reviji *Oceania*. Zapisi o družbeni organizaciji in verskih obredih so bili v glavnem bolj deskriptivne kot analitične narave. Malo je bilo razpravljanj o pomenu opazovanj v primerjavi z drugimi sociološkimi teorijami. Interpretacija se je navadno omejila na družbeno funkcijo opazovanih praks in verovanj. Pozornost je bila usmerjena na družbeno vedenje avstralskih Aboriginov in na to, kako ga čim točneje opisati (Cowlshaw 1988, 65–66).

Problemi so se pojavljali v zvezi z identifikacijo Aboriginov z določenimi kulturnimi praksami. Obstajale so domneve o načinih njihovega vedenja. Socialni antropologi so se spraševali, ali so Aborigini še vedno Aborigini, če se obnašajo drugače. Ali pa se obnašajo drugače, ker niso več Aborigini? Terminologija v teh študijah razkriva osnovno zmedo, ki sledi iz uporabe rasnih kategorij polkastnih in mešanih Aboriginov, ne da bi pojasnile relevantnost teh terminov v besedilih, ki naj bi bila »kulturne študije«. V njih je implicirano vsebovana zveza med »redčenjem krvi« in izgubo aboriginskih, tradicionalnih kulturnih praks. Adolphus Peter Elkin (1938), Ronald in Catherine Berndt (1964) in Kenneth Maddock (1972) so objavili tri ključne znanstvene knjige o Aboriginih, ki se med seboj sicer opazno razlikujejo, a vse tri mešajo kulturne in rasne kategorije. Vsaka od njih tudi reproducira statično pojmovanje kulture, ki zdaj uporablja enake razmejitve, kot jih je pred tem rasa (Cowlshaw 1988, 65–67).

Gillian Cowlshaw denimo za Elkinovo pojmovanje kulture trdi, da je zanj koristna prtljaga, ki jo je mogoče na različne načine predati naprej, njena izguba pa vodi v neko vrsto »kulturne neeksistence«, čeprav je v poznejših izdajah svojega najpomembnejšega

dela *The Australian Aborigines: How to Understand Them* (1938) svoja stališča sproti popravljaj.

Obsežnejše besedilo sta napisala tudi Catherine in Ronald Berndt, *The World of the First Australians* (1964).⁶¹ Hiter propad družbe in razpad njene integritete in neodvisnosti pripisujeta »močnemu poudarku na nespremembi in vsesplošni konservativnosti Aboriginov« (Berndt v Cowlshaw 1988, 66). Njuni opisi značilnih institucij in ideologij družbe poudarjajo stabilnost v času. Ugotovita, da so povsod, kjer koli so se Evropejci naselili v večjem številu, Aborigini začeli izumirati, preživeli pa so vsaj na zunaj pričeli povzemati nekatere evropske navade. Ob tem je raslo število mešancev, potomcev evropskih in drugih očetov in aboriginskih mater. Ta, dvojni proces se je nadaljeval po vsem južnem ozemlju celine. Rezultat je vse manjša »aboriginskost« v fizičnem pogledu in v kulturnem smislu. V obeh primerih so Aborigini vse bolj podobni Evropejcem. Tiste, ki sledijo tradiciji, je namreč težje najti kot prej, vendar to ne pomeni, da bodo tradicionalni elementi kot način življenja izginili. Aboriginstvo v glavnem ne pomeni nič več kot skupni identifikacijski znak v fizičnem smislu in predstavlja naključje aboriginskega nasledstva. V mešanju bioloških in kulturnih pojmov govorita o Arnhemski zemlji in zahodni puščavi kot o zadnjem družbenem in kulturnem rezervoarju. Čeprav ne razložita, zakaj se dogajajo spremembe, se predpostavlja, da je izumiranje nekakšna naravna posledica prisotnosti Evropejcev (Cowlshaw 1988).

Maddock svojega besedila *The Australian Aborigines* (1972) ni začel z izvorom in s fizičnimi značilnostmi, ampak z uvodom, v katerem zatrjuje, da se bo omejil na tisto, kar je »živega v aboriginski tradiciji« (Maddock v Cowlshaw 1988, 66), pri tem pa se navezuje tudi na tisto, ker je že izginilo. Avtorica članka meni, da gre za antropološko zapuščino in manj za spomine njegovih sogovornikov in da je tisto, kar je živo, samo kup še živečih idej, ki se včasih dokažejo v praksi. Namen knjige je bil ugotoviti nekaj splošnih značilnosti aboriginske družbe, ki po mnenju avtorja živi samo še na severu Avstralije. Gre za posebno tradicijo, čeprav se je tudi ta, kot priznava, že nekoliko spremenila. V različnih kultih vidi načine izboljšanja aboriginskega življenja in prizadevanje za ohranitev ostankov tradicionalne kulture. Domorodna simbolika in način

⁶¹ Leta 1941 sta začela delati na istem območju, v Ooldei, kjer je pred tem delovala Bates. V svojem poročilu *From Black To White* sta kritizirala misijonarje, češ da zamenjujejo krščanstvo z navadami evropskega srednjega razreda (Lindqvist 2008, 146).

mišljenja sta tako ostala življenjskega pomena tudi takrat, ko sta se premešala z novimi sestavinami (Cowlshaw 1988, 67–68).

Maddock meni, da v nobenem primeru ti ljudje niso hoteli sprejeti, da njihova družba izumre. Njihovi poskusi se zdijo kot zabloda. Čeprav tovrstna gibanja lahko ohranjajo pokončnega duha svojih privrženecv in tako pomagajo ohraniti identiteto aborighinskih skupnosti, so njihove predpostavke in načini preveč oddaljeni od resničnih okoliščin, da bi se lahko zares spopadli s pravimi vzroki revščine, proti kateri so uperili svoje moči. To je sporočilo o nečem, kar bi lahko označili kot poraz samih sebe, ki pa ga morajo antropologi šele razvozlati (Cowlshaw 1988, 66–70).

Maddockovo poročilo o odgovoru Aborighinov na evropski izziv tako ne vsebuje veliko posluha za dinamiko upora. Prav tako pa ničesar ne pove o resničnih vzrokih zanj in o tem, kako so simboli staroselcev postali del nečesa, kar vodi v zablodo. Meni, da odkrito nasprotovanje ne more dolgo trajati, ampak bo zatrto. Interesi staroselcev so bili v primeru z interesi priseljencev tako nizko na lestvici prioritet, da so večinoma izginili izpred oči. Te teorije ohranjajo skupno domnevo, da so Aborigini po tistem, kar imenujejo kulturni stik, začeli izgubljati svojo kulturo (Cowlshaw 1988, 70–72).

Glavna skrb antropologov je še vedno veljala stvarem, ki se ne spreminjajo, in uporaba etnografskega sedanjika v njihovih pričevanjih je samo konvencija, ki antropologu omogoča pretvarjanje, da je mogoče opisovati, še več, sodelovati v nespremenljivi družbi. Tako Gillian Cowlshaw meni, da novo skovani termin »tradicionalno orientiran« samo maši razpoko celotne konceptualne zgradbe in dovoli ohranjanje pojmovne konstrukcije kulture kot stabilnega zbira idej in praks, ki so značilne za Aborigine in jih torej definirajo. Zveze med specifičnimi značilnostmi tradicionalne aborighinske kulture in politično usodo aborighinskih skupin so zato neveljavne. Zgodovina literature o Aborighinih je zgodovina antropološke hegemonije. Večino avstralske antropologije bi lahko točneje opisali kot arheologijo antropologije (Cowlshaw 1988, 73).

4.4 Boji Aboriginov

Prvo znano skupino aborighinskih protestnikov The Aborigines Progressive Association so ustanovili v Novem Južnem Walesu. Zveza se je sprva upirala vplivu belcev, potem pa je začela sklepati zaveznitva s posamezniki in strankami belcev, predvsem z avstralsko delavsko stranko in s komunistično partijo. To politično gibanje je doseglo vrh z uvedbo dneva objokovanja (Day of Mourning), ki ga je 26. januarja 1938 organizirala avstralska liga za Aborigine. Na kraju, kjer so pred stoletjem in pol Britanci ustanovili prvo kazensko kolonijo in mesto Sydney, so Aborigini pripravili komemoracijo v spomin na ta, za prvobitno prebivalstvo žalostni dan in napisali manifest, v katerem so zahtevali aborighinske državljanske pravice. Do danes je to eden redkih pisnih dokumentov o aborighinski zgodovini upora. V njem so zapisali, da je 150-letnica v resnici praznovanje bele avstralske zgodovine, ki ji pravijo napredek, in obenem 150-letnica degradacije in revščine, ki so jo beli prebivalci prinesli staroselcem (Muecke in Shoemaker 2004, 70).

Druga svetovna vojna je zaustavila aborighinske zahteve po državljanskih pravicah, poleg tega pa je avstralska vojaška policija mobilizirala več kot tisoč pripadnikov avstralskih sil, ki so bili potomci Aboriginov, vključno s posebnim bataljonom 740 prebivalcev Torresovega preliva in s posebno enoto petdesetih temnopoltih prebivalcev Severnega teritorija. Pod vodstvom antropologa Donalda Thompsona je bila v stalni pripravljenosti, če bi Japonci napadli Arnhemsko deželo, za kar se jim je država oddolžila s precej nizkim plačilom, cigaretami (Macintyre 2004, 187; Muecke in Shoemaker 2004, 72–73).⁶²

V sredini petdesetih let 20. stoletja so se številni Aborigini in drugi aktivisti začeli tesneje združevati v boju za staroselske pravice. V Adelajdi je bil denimo ustanovljen Zvezni svet za razvoj Aboriginov, Federal Council for Aboriginal Advancement (Pintarič 2006). Takrat so resneje opozorili v mednarodni areni, oblasti pa so jim morale prisluhniti, saj so Aborigini zahtevali vrnitev zemlje, se zavzemali, da rezervati pridejo v njihove roke, konec mora biti asimilacijske politike in rasnega razlikovanja, na vrsti je

⁶² Vsi ti fantje so do tedaj sodili med *invisible people*, nevidne ljudi, potem pa tudi, saj za sodelovanje na strani avstralskih oboroženih sil vse do osemdesetih let prejšnjega stoletja niso dobili nobenega denarnega nadomestila (Muecke in Shoemaker 2004, 72–73).

bilo tudi izboljšanje življenjskih pogojev in osnovnih socialnih in političnih pravic (Dnevnik 2000a; Muecke in Shoemaker 2004).⁶³

V naslednjih letih so se temnopolti delavci po zgledu Ameriškega gibanja za državljanske pravice borili za enako plačilo vsem, zahtevali so, da se izplačila nakazujejo neposredno delavcu, in ne delodajalcu, da morajo stanovanja Aboriginov izpolnjevati enake zahteve kot stanovanja belcev, da žaljivi rasistični izrazi, kot je niger, niso dovoljeni. Zveza severnoavstralskih delavcev, North Australian Workers Union, je bila organizacija, ki je ustanovila Svet za pravice Aboriginov, Council for Aboriginal Rights (Macintyre 2004, 226; Lindqvist 2008, 82).⁶⁴

Skupni večletni pritiski staroselskih organizacij in združenj ter drugih borcev in aktivistov za človekove pravice so v šestdesetih letih omogočili izobraževanje, porodniški dopust in pokojnino. Poleg tega je zvezna administracija leta 1967 sprejela sklep o prenehanju prakse izolacije staroselcev v rezervatih, zato da bi lahko postali del sodobne avstralske družbe.⁶⁵ Na referendumu, ki se ga je udeležilo 90 odstotkov volivcev, so se Avstralci izrekli za spremembo ustave in za upoštevanje Aboriginov kot prebivalcev Avstralije (Pintarič 2006). Vlada pa je s sredstvi podprla tudi urad za aboriginske zadeve v Canberri, pisarno, kamor naj bi se neposredno stekale informacije o potrebah in problemih Aboriginov, kar je pomagalo k oblikovanju vladne politike do njih. Enotna zakonodaja je predvidela priznavanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin na vseh področjih življenja (Macintyre 2004, 237, 234–235; Lindqvist 2008, 203).

V sedemdesetih letih, ko so jih pri popisu prebivalstva prvič vključili v štetje, so Aborigini ustanovili organizacijo Australian Black Power Group, ki se je zgledovala po

⁶³ Leta 1965 so se neenakopravnega položaja Aboriginov začeli zavedati študenti, ki so se z avtobusi vozili po državi in javno opozarjali na položaj domorodcev, na diskriminacijo, ki jo doživljajo v raznih klubih, na avtobusih, v plavalnih bazenih in drugih javnih prostorih. Gibanje, ki je doživelo precejšnjo medijsko pozornost, se je imenovalo Freedom Ride, na čelu katerega je bil Charles Perkins, poznejši vodja samoupravne aboriginske organizacije ARSIC (Muecke in Shoemaker 2004; Lindqvist 2008).

⁶⁴ Delodajalci so namreč velikokrat trdili, da nimajo dovolj dobička, da bi temnopolte izplačali enakovredno belim delavcem. Menili so, da črni ne znajo ravnati z denarjem, razlika v plači pa je vprašanje usposobljenosti. Ko so delavci dvignili glas, se je leta 1966 dvignilo tudi pleme Gurindji iz Wave Hill Stationa, ki ni pozabilo, da na svoji zemlji služijo novemu lastniku. Upor je prerastel v zahtevo po vrnitvi majhnega dela zemlje veliko večjega ozemlja, kar se je obrestovalo šele leta 1975, ko je pleme dobilo nazaj 3200 kvadratnih kilometrov zemlje (Lindqvist 2008, 82–83).

⁶⁵ Tega leta, ko so Aborigini prvič smeli voliti, je bil namreč izpeljan referendum, ki je zvezni parlament pooblastil, da so pravice Aboriginov zapisane tudi v zakonih. Zvezna vlada je imela pooblastila, da sprejema zakone po vseh državah in teritorijih, prej je namreč to delala vsaka država posebej (Lindqvist 2008).

ameriških Črnih panterjih, vodila pa sta jo aktivista za aboriginske pravice Denis Walker in Gary Foley. Poudarjala sta, da vlada Aborigine primerja z avstralsko favno in floro, vendar ne tako, kot bi se z njima želeli primerjati sami. Zbrani v tej aboriginski organizaciji so menili, da morajo sami odločati, ali se bodo v sodobno avstralsko družbo integrirali, asimilirali ali pa bodo iznašli načine ločenega bivanja (Muecke in Shoemaker 2004; Lindqvist 2008).⁶⁶

Medtem ko so se zahteve po samoodločanju Aboriginov okrepile, je na oblast prišla laburistična stranka, in leta 1972 je mesto predsednika vlade zasedel Gough Whitlam. Politično življenje v Avstraliji je prineslo reforme socialnega sistema in spremembe na področju zdravstvene oskrbe. Rezultat je bil splošno zdravstveno zavarovanje, premier pa je z Aborigini začel vzpostavljati dialog, da bi dosegli dogovore o njihovem samoodločanju (Macintyre 2004, 236).

4.4.1 Samoodločanje

Premier Whitlam je Aborigine proglasil za polnopravne državljane in obljubil obnovo odvzete pravice do samoodločanja v ekonomskih, socialnih in političnih zadevah. Uradno se je končalo približno trideset let dolgo obdobje asimilacije, ki je bila proizvod globalne dekolonizacije. Vladna administracija je z načeli družbene pravičnosti, ekonomske enakosti, kulturne identitete, vzpostavila formalne pogoje za življenje z enakimi pravicami in dolžnostmi, kot so jih imeli drugi prebivalci, vendar se je praksa diskriminacije nadaljevala (Macintyre 2004; Muecke in Shoemaker 2004, 78–81).

Leta 1975 se je tako za Aborigine začela politika samoodločanja. Tri leta pozneje je avstralska vlada sprejela Zakon o rasni diskriminaciji, Racial Discrimination Act, v katerem je zapisano, da je protizakonito vsako rasno razlikovanje, ki je v preteklosti temeljilo na diskriminaciji prebivalstva zaradi razlik v barvi kože ali zaradi rasnega, etničnega in nacionalnega izvora (Macintyre 2004; Muecke in Shoemaker 2004).

⁶⁶ Eno izmed pomembnih dejanj Aboriginov je bila simbolno-diplomatska postavitev šotora pred parlamentarno hišo v Canberri. V mestu, v katerem je bilo več kot sto diplomatskih predstavništev, so postavili središče svojega političnega protesta. 27. januarja 1972 so pripravili konferenco, na kateri so govorili o blagostanju Aboriginov in polkastnih Aboriginov, ki želijo uživati pravice in privilegije in sprejemati enake odgovornosti kot drugi državljani Avstralije, in sicer z upoštevanjem njihovih posebnih prepričanj in navad (Muecke in Shoemaker 2004, 75–79).

4.4.2 Zemlja – sodba Mabo

Domačini so v Avstraliji živeli v majhnih, polnomadskih plemenskih skupnostih, ki so prebivale v preprostih bivališčih iz lubja in lesa. Ko je začelo primanjkovati hrane, so se redno selili na nova območja, le Karnaji iz jugovzhodne Avstralije so živeli v stalnih naselbinah. Svojo podedovano zemljo, ki je niso krčili, da bi se stalno naselili, so večkrat požgali, upajoč, da bo ob vrnitvi na njej spet kaj zraslo (Ogrizek 1978, 299).

Staroselci, ki so še ohranjali svojo kulturo in niso pozabili na dediščino prednikov, so v šestdesetih letih zasnovali gibanje za vrnitev na domačo zemljo, poudarjali, da imajo do nje naravno pravico in jo zato smejo uporabljati. Vse do takrat so bili namreč obsojeni na misijone in rezervate (Macintyre 2004; Muecke in Shoemaker 2004).

Šele ko je junija 1992 to presodilo tudi Vrhovno sodišče v Canberri, so avtohtoni prebivalci Avstralije doživeli prvo zmago v boju za počasno vračanje zemlje. Do takrat je bila namreč Avstralija edina nekdanja britanska kolonija, ki staroselcem ni zakonsko priznala, da so lastniki zemlje, na kateri živijo (Macintyre 2004; Muecke in Shoemaker 2004).

Avstralski staroselec Eddie Koiki Mabo se je od osemdesetih let prejšnjega stoletja v dolgotrajnih procesih silovito boril za pravico do zemlje na otoku Murray v Torresovem prelivu, kjer je živel že lepo število generacij njegovih prednikov. Eddie žal ni dočakal zgodovinskega dne, 3. junija 1992, ko je avstralsko vrhovno sodišče s precendenčno sodbo presodilo v njegovo korist. Primer Mabo vseeno predstavlja zgodovinsko odločitev sodišča, ki je priznalo dejstvo, da so Aborigini suvereni lastniki zemlje, ki so jo zasedali že dolgo, preden so otok kolonizirali belci. Sodna odločitev je pomenila tudi zavrnitev doktrine belih priseljencev, ki so ozemlje najprej razglasili za *terro nullius*, potem pa za svojo last. Tako so revidirali zgodovinsko in pravno osnovo Avstralije kot naroda (Lindqvist 2008). Sodba Mabo, najodmevnejši primer doslej, pa je seveda imela določene vplive na sodno prakso in avstralsko zakonodajo, ki urejata pravice Aboriginov. Avstralski parlament je že naslednje leto sprejel Zakon o naravni pravici do zemlje, ki je stopil v veljavo leta 1994. S tem zakonom so se odprle možnosti za uresničitev odločitve. Ustanovili so tudi sodišče za ugotavljanje, komu pripada

naravna pravica do zemlje. A vendar, sodba Mabo se je kmalu zatem, po sprejetju znanega zakona Native Title Act leta 1993 in z novo vlado leta 1996, izkazala za vredno manj, kot so upali staroselci (Macintyre 2004, 293; Lindqvist 2008, 189).

Avstralska konservativna vlada premierja Johna Howarda je zasledovala predvsem ekonomske interese. Naravne pravice Aboriginov naj bi prešle v roke rudarskih in drugih družb, ki izkoriščajo naravne vire. Aborigini bi namreč lahko omejili dostop so svoje zemlje, kar bi otežilo gospodarsko izkoriščanje. Interes države in korporacij velikokrat zmaga, poleg tega pa lahko Aborigini zemljo zasedajo le tam, kjer lahko dokažejo, da jo tradicionalno naseljujejo od začetka kolonizacije do danes. Gre seveda za svojevrsten absurd, saj zemlje staroselci niso zapustili prostovoljno. Tisti ljudje, ki so bili z zemlje pregnani zaradi poselitev, kmetijstva ali drugačnega izkoriščanja tal ali bili ukradeni svojim staršem in so zato izgubili tradicionalni način življenja, zdaj nimajo pravice do lastništva ali do vračila zemlje (Macintyre 2004).

Včasih gre za več deset let trajajoče sodne bitke. V zahodnem delu Avstralije je šlo skoraj za 8000 kvadratnih kilometrov zemlje, za katero je sodišče je presodilo, da polovica te zemlje pripada prvotnim prebivalcem Avstralije, in sicer dvema plemenoma z oddaljenega območja Kimberley. Sicer pa si Aborigini prizadevajo za približno 40 odstotkov avstralskega ozemlja, ki so jim ga ob prihodu nasilno odvzeli prišleki. Popolno uresničenje te pravice bi pomenilo, da se vsi Aborigini, ki živijo v mestih, lahko vrnejo tja, kjer so nekoč živeli njihovi predniki. Tega seveda ne gre pričakovati – ne da bi se vsi staroselci iz urbanih središč izselili nazaj niti da bi se z ozemljem izselili potomci tistih, ki so se od leta 1788 priseljevali v Avstralijo (STA 1997; STA 2003b, 11. december).

Sicer pa je bil zakon o zemljiških pravicah Aboriginov na zvezni ravni sprejet že leta 1976. Urejal je zemljiške pravice Aboriginov na vsem avstralskem ozemlju, čeprav vse države in teritoriji temu niso bili enako naklonjeni. Na Severnem teritoriju so Aborigini na osnovi dokazila o tradicionalni navezanosti na zemljo sploh prvič lahko zahtevali tudi vračilo ozemlja zunaj rezervatov. Sicer pa lahko staroselci svobodno razpolagajo z zemljo, ki so jo uporabljali še pred sprejetjem tega zakona. Gre za precej revno in nerodovito zemljo rezervatov, misijonov in nekaterih svetih krajev; pripadal naj bi jim določen delež prihodkov iz rudnikov na njihovem ozemlju (First Peoples Worldwide b. l.; Muecke in Shoemaker 2004).

4.4.3 *Bringing them home*

Številni Avstralci dandanes obžalujejo krajo otrok, drugi pa mislijo, da neopravičljivega početja nekdanjih priseljencev ni treba obsojati, saj je potekalo pod okriljem države, krščanske cerkve in z dobrimi nameni (Dnevnik 2000b, 24).

V poznih osemdesetih letih so zakonsko predpisali, da morajo oblasti odvzetemu otroku poiskati zatočišče v krogu širše družine ali med znanci. Če to ni mogoče, naj otroka dobi tuja črna družina; vendar takih, ki bi bile finančno dovolj močne za oskrbo rejniških ali posvojenih otrok, ni bilo dovolj (Dnevnik 2000b, 24).

Leta 1992 se je v Canberri prvič sestal Nacionalni svet za spravo. To je bilo tudi mednarodno leto, posvečeno domorodnemu prebivalstvu z vsega sveta, ki so ga sponzorirali Združeni narodi. Avstralija je praznovala leto prvobitnega ljudstva in uvedla desetletni proces sprave med belimi in temnopoltimi. Takratni laburistični predsednik vlade Paul Keating se je opravičil zaradi odvzema otrok in drugih krivic. »Vzeli smo jim njihova tradicionalna ozemlja, ki jim pripadajo, in uničili izvorni način življenja. Prinesli smo jim bolezen, alkohol, zagrešili smo umore. Materam smo vzeli otroke. Uveljavili smo diskriminacijo in jih izločili iz družbe. Nismo opazili, da je vse, kar smo počeli, poniževalo tudi nas« (Macintyre 2004, 8). Keating je zgodovinske krivice navajal v duhu pomiritve, češ da se s priznanjem zgodovinske krivice ni treba ukvarjati s strahovi, da bo kdo kaj izgubil (Macintyre 2004, 8, 264; Lindqvist 2008, 189).

Dve leti pozneje je zvezna vlada ustanovila preiskovalno komisijo. *Bringing them home* je obsežno poročilo o stiskah odvzete generacije in njihovih sorodnikih, ki so jo parlamentu predstavili maja 1997. Poročilo je navajalo, da so bili v času izvajanja asimilacijske politike in odtujevanja otrok v vseh državah in teritorijih Avstralije sprejeti zakoni, ki so predstavljali legalno podlago izvajanja takšne politike. Od 1910 do 1970 je bila od družin staroselcev nasilno ločena tretjina otok, večina ni nikoli več videla svojih staršev. Ločevanje otrok od njihove kulture se je izvajalo sistematično; oddani so bili v državne ustanove, v misijone ali posvojitev, kjer so imeli raztrgano življenje. Prepričevali so jih, da so se jim matere odrekle in njihova rasa nima prihodnosti in bo izumrla, jih zlorabljali in izkoriščali (Dnevnik 2000a). Komisija je obsodila asimilacijsko politiko in predlagala javno obžalovanje in opravičilo uradne politike za napake preteklih generacij

posameznikom in družinam žrtev te politike. Njena dolžnost je bila izplačati odškodnino, vendar je takratna vlada formalno nacionalno poročilo uradne preiskave zavrnila. Premier John Johna Howard je ovrigel tudi priporočila Sveta za spravo in omejil obseg lastniškozemljiških zahtevkov (Macintyre 2004, 264). Leta 1999 je v zveznem parlamentu dejal, da današnji generaciji Avstralcev ni treba prevzeti krivde za pretekla dejanja in ukrepe (Macintyre 2004).

Oporekli so tudi sodbi v zadevi Mabo, in sicer z novim zakonom Native Title Act, ki je določil, da lahko lastniško pravico do zemlje zahtevajo le Aborigini, ki so na njej živeli nepretrgoma od davnih časov. Večina ukradenih otrok in njihovih potomcev je stike z zemljo seveda izgubila. Aborigine so preseljevali po različnih taborih, nekatere sta lakota in brezposelnost prignali v mesta, drugi so ostali tam kot zapuščeni otroci. Vsi ti so izgubili tudi pravico do zemlje (Muecke in Shoemaker 2004).

Besede obžalovanja in osebnega sočutja do ljudi, ki so jih prizadeli v tem umazanem poglavju zgodovine, so bile izrečene predvsem na zahtevo takrat edinega aborignskega poslanca v avstralskem parlamentu, Adena Ridgewaya, pri tem pa se je ministrski predsednik izogibal besedam, kot so »opravičilo« in »ukradena generacija« (Economist 1999; Dnevnik 2000e).⁶⁷ Zato je maja 2000 proti Howardovi aborignski politiki v Sydneyju protestiralo 150.000 Aborignov, skupaj z belci pa so prav tam demonstrirali za narodno spravo. Čakajoč na odškodnino zaradi prisilne asimilacije, Aborigini niso pričakovali občutka krivde današnjih belcev. Računali so na odkrito priznavanje preteklosti in ne na njeno zanikanje ter opravičilo, podobno papeževemu (Dnevnik 2000b). Takratni papež Janez Pavel II. se je leta 1998 opravičil za slab vpliv krščanske misijonske dejavnosti, ki je s svojim duhovnim genocidom povzročila tudi fizičnega, čeprav so bili prav misijonarji tisti, ki so zapisali številne značilnosti staroselskega življenja, ki bi bile sicer izgubljene⁶⁸ (Muecke in Shoemaker 2004).

⁶⁷ Odnosi med vlado Johna Howarda in več kot 300.000 potomci prvotnih prebivalcev so precej poslabšali, ko je minister John Herron zanikal obstoj »ukradene generacije«, s tem ko je dejal, da je bilo v akciji zajetih le 10 odstotkov temnopoltih otrok (čeprav naj bi jih brez stikov s starši ostalo najmanj dvakrat več). Zato ni mogoče govoriti o nikakršni »ukradeni generaciji«. Ministru so očitali, da tako uničuje desetletja trajajoč proces sprave med temnimi in belimi prebivalci Avstralije (Dnevnik 2000e; Desert News 2015).

⁶⁸ Papež Janez Pavel II. je podpisal posebno listino, v kateri katoliška cerkev obžaluje napake, ki so jih njeni predstavniki zagrešili nad avstralskimi in drugimi domorodci v Oceaniji. Papež je listino z naslovom *Ecclesia in Oceania* pripravil na podlagi sklepov in predlogov škofovske sinode o Oceaniji. Sinoda je bila

Tudi Kevin Rudd, avstralski premier leta 2008, se je javno opravičil Aboriginom za eno najhujših krivic sodobnega zahodnega sveta – krajo otrok staroselcem. 13. februarja se je v zgodovinskem govoru Aboriginom opravičil za več kot dvesto let diskriminacije in zlorab domorodnega prebivalstva ter nesrečo, ki so jo prinesli (Soban 2013a). V svojem govoru je takrat posebej izpostavil »ukradene generacije tisoče otrok, ki so jih nasilno ločili od njihovih družin« (Australian Human Rights Commission 1997).

Po šokantnem poročilu, ki je merilo za poskus genocida, po dolgotrajnem pregovarjanju avstralskih politikov, prelaganju krivde, iskanju opravičil in neposrednem zanikanju se je vlada nazadnje le uradno opravičila in sprejela zakon, po katerem lahko aboriginske otroke dajo v rejo ali posvojitev samo znotraj njihove skupnosti (Dnevnik 2000b). Zadnja leta po avstralskih mestih in zaselkih znova tava na tisoče zapuščenih aboriginskih otrok, predvsem zaradi alkoholizma staršev in odvisnosti od vdihavanja bencina. Vse glasnejši so pozivi, naj vlada omogoči belopoltim parom, da bi lahko te otroke posvojili. Aktivisti zdaj lobirajo za spremembo zakonodaje, da bi tako pomagali otrokom, ki so povsem prepuščeni sami sebi in ulici. Zdaj namreč družine jemljejo otroke z ulic kar brez uradnega dovoljenja. Središče te, novodobne aboriginske tragedije je Tennant Creek, mesto, v katerem je slabih 50 odstotkov prebivalstva Aboriginov. Mestece je prežeto s kriminalom in z alkoholizmom. Velikokrat tudi otroci sami posežejo po prepovedanih substancah (RTV SLO 2013).

4.4.4 Dokazovanje genocida

Colin Tatz o preganjanju, pobijanju in iztrebljanju Aboriginov v zadnjih dvesto letih ugotavlja, da je šlo v Avstraliji za nenačrten, a nameren genocid nad prvotnim prebivalstvom. Včasih je prevzel obliko zasebnega genocida – to pomeni, da so pobijali zasebniki, predvsem pašni veleposestniki –, včasih obliko državnega ali uradnega genocida – tega so izvajali različni oddelki državnih milic, ustanovljenih v ta namen – in včasih obliko dobrodelnega genocida, ki so ga s politiko »ukradenih otrok« izvajale različne dobrodelne in socialne službe, katerih namen ni bil ugotovljivo sovražen do

sklicana konec leta 1998. Katoliška cerkev je obljubila tudi podporo tamkajšnjim domorodcem v njihovih prizadevanjih za pravično priznanje njihove samobitnosti (Dnevnik 2001, 14).

Aboriginov, ampak posledica tedanjih družbenih nazorov in s predsodki obremenjenih politik pristojnih ustanov. Pravna podlaga za dokazovanje genocida nad avstralskimi Aborigini je Konvencija Združenih narodov o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948.⁶⁹ Avstralija je Konvencijo ratificirala leta 1949, v veljavo pa je stopila dve leti pozneje (Tatz 2011, 14). Tatzova uporaba termina genocid je tako skladna s pravno definicijo v Konvenciji o genocidu, kjer je zapisano, da genocid pomeni katerega koli od dejanj, storjenih z namenom v celoti ali deloma uničiti nacionalno, etnično, rasno ali versko skupino, na primer: pobijanje članov skupine, povzročanje hudih telesnih in duševnih poškodb pripadnikom take skupine, naklepno izpostavljanje take skupine življenjskim razmeram, ki naj privedejo do njenega uničenja v celoti ali delno, uvajanje ukrepov, ki preprečujejo rojstva v skupini in prisilno odstranitev otrok iz skupine v drugo skupino (Tatz 2011, 15). Tatz trdi, da so politike, ki so jih uresničevale kolonialne uprave posameznih držav in zvezne vlade, in ukrepi, sprejeti v zvezi z naseljenci, od britanske kolonizacije do leta 1970 pomenili genocid nad Aborigini. Šlo je namreč za sistematični poskus, kako na različne načine uničiti pomembne temelje določene skupine. Avstralija je kriva vsaj za tri, morda štiri dejanja genocida:

- morilci so bili civilisti in policijske enote, medtem ko so državni organi v večini tiho stali ob strani,
- v 20. stoletju so izvajali uradno državno politiko, ki je prisilno odstranjevala aborignske otroke in jih iz ene skupine premeščala v drugo, z izrecnim namenom, da se izbriše njihova avtohtonost,

⁶⁹ Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948 je prvi dokument, ki je pomembno vplival na preprečitev in zatiranje dejanj genocida. Po sprejemu konvencije je preteklo vrsto let, preden so bili narejeni nadaljnji koraki v smeri preprečevanja tega mednarodnega hudodelstva, in sicer šele leta 1993 z ustanovitvijo Mednarodnega kazenskega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo in leto kasneje Mednarodnega kazenskega sodišča za Ruando. Izraz 'genocid' je zasnoval poljski pravnik židovskega rodu Raphael Lemkin kot odgovor na nacistične pokole Judov ob koncu druge svetovne vojne. V zgodovini se je namreč zgodila vrsta pobojev, za katere ni bilo pravega imena. Nekateri avtorji priznavajo holokavst kot edini genocid v celotni zgodovini, drugi so mnenja, da h genocidu nesporno spadata še armenski in ruandski genocid, spet drugi pa menijo, da se je v zgodovini zgodilo že mnogo genocidov, med njimi tudi poboji v Bosni in Hercegovini ob krvavem razpadu SFRJ. Med genocidom in hudodelstvi zoper človečnost kot sorodnimi kaznivimi dejanji je le tanka meja, zato moramo biti posebej previdni, da so izpolnjene vse ključne predpostavke. Dosedanja definicija genocida ostaja podvržena številnim kritikam, še posebej zaradi dejstva, da zajema le stabilne skupine. Kljub prizadevanjem, da bi vanjo vključili še družbene in politične skupine, do tega nikoli ni prišlo (Bratušek 2013).

- poskusi v 20. stoletju, s katerimi so hoteli doseči biološko izginotje polkastnih staroselcev,
- primer *prima facie*, ko so v Avstraliji uvajali ukrepe za zaščito staroselcev, kar jim je povzročilo veliko telesnih ali duševnih poškodb (sterilizacija žensk brez njihovega soglasja).

V Avstraliji še vedno razpravljajo o tem, kdaj je genocid po avstralskem pravu postal zločin. Avstralija je pristopila k Mednarodnemu kazenskemu sodišču in leta 2002 uskladila Kazenski zakonik Commonwealtha z mednarodnim pravom. Številni Avstralci niso sprejeli trditev v poročilu *Bringing them Home*, da so bile nasilne odtujitve otrok dejanja genocida. Zakonske podlage v času teh dogodkov so bile negotove in so takšne še danes. Znikovalci genocida še naprej trdijo, da ukradene generacije ni bilo. Naj so bili namenjeni oblasti pri tem dobri ali slabi, rezultat je sistematično pretrganje vseh stikov teh otrok z njihovimi družinami, kulturo, duhovnim in materialnim nasledstvom in dednimi pravicami (Tatz 2011, 7–9).

Ko je prva flota pod poveljstvom kapitana Arthurja Phillipa januarja 1788 vplula v zaliv Botany in prevzela posest nad zemljo, so častniki v ljudeh, ki so 60.000 let naseljevali celino, videli vsaj plemenite divjake. Od daleč so bili namreč domačini videti dovolj človeški, da so oficirjem ukazali z njimi vzpostaviti sporazumevanje »v dobri veri« in »življenje v prijateljstvu in dobroti«. V resnici so prišleki ozemlje obravnavali kot divjino s floro in favno, v kateri so sodili tudi staroselci. Med nomadskimi lovci-nabiralci niso opazili nobene oblike vladavine kraljev ali plemenskih poglavarjev, nobenih očitnih znakov vladavine prava, sodnega sistema in, še slabše, nobenega občutka za zasebno lastnino ali sposobnosti za obdelovanje zemlje. Tako so v jeziku politične antropologije Avstralijo klasificirali kot »brezdržavno družbo«, katere prebivalci ne premorejo izvršnih, zakonodajnih ali sodnih organov. Tako je Avstralija postala v njihovih očeh dežela naselitve, ne pa kolonija, pridobljena z vojaško osvojitvijo. Pobijanje je bilo posledica kolonialne invazije, zavzetja ozemlja in nasprotovanja temu. Nova družba je na splošno videla v Aboriginih drugačno, posebno vrsto. Za številne priseljence so obveljali za tarčo kot nadležne zveri, ki jih je treba poloviti in pokončati: »škodljivci«, »divje zveri«, »komaj človeške kreature«, »odvratni škandal človečnosti, vreden zaničevanja«, »nadloga«, ki je za belega lovca predstavljala ustrezno divjad (Tatz

2011, 19). V 19. stoletju, času ubijanja, se je slednje tako zelo razpaslo, da je bila kolonija Queensland prisiljena kot prva na svetu sprejeti statut, ki bi ljudstvo ubranil pred genocidom – Zakon o zaščiti Aboriginov in omejitvi prodaje opija. Britanski visoki komisar za Novo Zelandijo in Zahodni Pacifik Arthur Hamilton Gordon, večkratni guverner različnih kolonij, je dovolj zanesljiva priča o teh dogodkih. Leta 1833 je o njih pisal prijatelju, britanskemu premierju Williamu Gladstonu (Tatz 2011, 22).⁷⁰ Množične poboje so sprva zagrešili zasebniki – priseljenci, skvoterji ali nekdanji obsojenci –, kolonialne in kasneje državne oblasti pa so bile soudeležene kot pristranske opazovalke. Avstralija se tako ponaša z redko zgodovino zasebno izvajanega genocida. Kasneje so staroselske policijske sile Native Police Forces, črna vojska z belimi oficirji, postale ena najnasilnejših organizacij v avstralski zgodovini. Sistem je začel delovati v Viktoriji leta 1842, a je svojo morilsko naravo pokazal v Novem Južnem Walesu (1848) in v Queenslandu (1859). Brutalno, nenadzorovano so te policijske sile stregle željam posestnikov pašnikov tako učinkovito, da je vojska ostala orodje vladne politike vse do leta 1897 in postala »uradni« oddelek za ubijanje (Tatz 2011, 22–23). Včasih se je za kulturni genocid kot posledico kolonialnih praks nasproti izvornemu prebivalstvu uporabil izraz 'etnocid'. Za številne strokovnjake predstavlja etnocid drugačno vrsto dejanj, do katerih je prihajalo, ko so kolonizatorji spoznali, da so jim prvotni prebivalci na poti pri transportu svile, začimb, semen, sandalovine ali srebra. Aboriginska izkušnja se je pogosto omejila na gledanje, po katerem so vnaprej obsojeni lovci-nabiralci potegnili kratko, ker se niso uspeli ubraniti pred kmetijstvom, živinorejo in strojno mehanizacijo modernega kapitalizma. Individualna dejanja pobijanja so tako videti kot postranska škoda, skoraj kot naključje in posledica nečesa drugega (Tatz 2011, 40).

Toda avstralski primer ni zgodovina naključij ali spleta okoliščin. Gre za delovanje iz nagiba kot posledice vedenja, ki je mnogo bolj premišljeno in zavestno kot naključno, bolj stvar vednosti kot nevednosti, bolj namerno kot nenamerno. Avstralija je poleg tega klasičen primer zatekanja k biološkim kot političnim in družbenim rešitvam. Šla je skozi

⁷⁰ »Običaj, da v domorodcih vidijo zgolj škodljivce, ki jih je treba iztrebiti z obličja zemlje, daje povprečnemu prebivalcu Queenslanda pri ukvarjanju z 'zamorci' pridih brutalnosti in krutosti, ki je nekemu, ki je ni videl od blizu kakor jaz, težko doumljiva. Slišal sem prefinjene in kulturne može, sposobne največje človečnosti in dobrote do svojih belih tovarišev, govoriti ne le o vsesplošnem pokolu, ampak o individualnih umorih domorodcev čisto tako, kot bi govorili o svoji dnevni športni dejavnosti ali o potrebi, da ubijejo nadležno žival« (Tatz 2011, 23).

faze ubijanja, segregacije z zapiranjem, asimilacije, vse do točke izničenja. Aboriginstvo je bilo videti kot patološki problem v tkivu države, zato se ga je bilo treba znebiti in ga ne rešiti (Tatz 2011, 40).⁷¹

4.5 Dvesto let Avstralije

Avstralci so o krivicah, ki so jih prizadejali domorodnemu prebivalstvu, začeli govoriti šele v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko ni bilo mogoče več spregledati posledic izkoreninjenja tavajočih, bolnih, alkoholiziranih in omamljenih ljudi, nasilnih in nagnjenih k samomorilnosti, spet potisnjenih na obrobje družbe. To so bile posledice uničevanja in razdiranja družinskih vezi, sorodstvenih skupin in njihove celotne kulture.

Vsekakor se Aborigini niso hoteli udeležiti proslav ob dvestoletnici Avstralije. Priredili so posebna zborovanja, kjer so se spominjali svojih žrtev. Po cestah in zidovih so se pojavljali napisi »Bela Avstralija ima črno zgodovino«, pred parlamentom so izobesili svojo zastavo. Vsi, ki so demonstrirali pred parlamentom, so trdili, da državno praznovanje dvestoletnice Avstralije zanje nikakor ne velja. Ni šlo za revanšizem, ampak za protest, ker jih večina še vedno potiska na obrobje in od lepih besed ne preide k dejanjem (Zalokar 1991, 65).⁷²

⁷¹ Štirideset znanih masakrov: Risdon Cove (Tasmanija, 1804); zaliv Twofold (Novi Južni Wales, 1806); Appin-Bringelly (Novi Južni Wales, 1816); Bathurst (Novi Južni Wales, 1824); rt Grim (Tasmanija, 1824); Fremantle (Zahodna Avstralija, 1830); Portland (Viktorija, 1833–34); Pinjarra (Zahodna Avstralija, 1834); reka Darling (Novi Južni Wales, 1835–1865); Myall Creek (Novi Južni Wales, 1838); reki Gwydir in Namoi (Novi Južni Wales, 1838); Waterloo Creek (Novi Južni Wales, 1838); Murdering Gully (Viktorija, 1839); Gippsland (Viktorija, 1840–1851); Fighting Hills in Fighting Waterholes (Viktorija, 1840); Long Lagoon (Queensland, 1840); Butchers Creek (Viktorija, 1841); reka Rufus (Južna Avstralija, 1841); Wonnerup (Zahodna Avstralija, 1841); Lubra Creek (Viktorija, 1842); Butchers Tree (Novi Južni Wales, 1849); Hornet Bank in Upper Dawson (Queensland, 1857); Cullin-la-Ringo (Queensland, 1861); Pigeon Creek (Queensland, 1862); Flying Foam, poznan tudi kot Jaburrara (Zahodna Avstralija, 1868); Barrow Creek (Severni teritorij, 1874); Goulbolba Hill (Queensland, 1876); jezero Eyre in puščava Simpson, Clifton Hills (Južna Avstralija, osemdeseta leta 19. stoletja); otočje Keppel (Queensland, osemdeseta leta 19. stoletja); Battle Mountain (Queensland, 1884); reka McKinlay (Severni teritorij, 1884); Canning Stock Route (Zahodna Avstralija, 1906–1907); Mistake Creek (Zahodna Avstralija, 1915); otok Bentinck (Queensland, 1918); Bedford Downs (Zahodna Avstralija, 1924); reka Forrest (Zahodna Avstralija, 1926); Coniston Station (Severni teritorij, 1928) (Tatz 2011, 100).

⁷² Humornejši je dogodek, ki so ga ob dvestoletnici Avstralije Aborigini priredili v opomin angleškemu zavojevalcem. Njihov takratni voditelj Burnum Burnum je odpotoval v Anglijo, in kot je kapitan Cook pred dvesto leti zasadil angleško zastavo v aboriginsko zemljo, je zdaj on dvignil staroselsko zastavo v Dovru ter priključil Anglijo k Avstraliji, kraljico pa sprejel za svojo podanico (Zalokar 1991, 70).

V tem času je bilo v zaporih po Avstraliji ugotovljeno neobičajno visoko število »samomorov«. Od začetka leta 1980 je namreč v osmih letih v zaporih nenadno umrlo kar 110 Aboriginov. Ni minil mesec dni, da ne bi objavili vesti o smrti Aborigina v čudnih okoliščinah, zato so se pojavili dvomi, ali Aborigini res tako hitro strežejo po svojem lastnem življenju ali pa je za tem še kaj drugega. Na dan so prišle resnične razmere, predvsem je bilo osvetljeno stanje policijskih zaporov v Queenslandu. Aborigine so zapirali v nekakšne kletke, podobne tistim v živalskih vrtovih, ali pa so jih sredi puste pokrajine, brez zaščite pred vročim soncem, natrpali v kabine, podobne kioskom, tako da se ljudje v njih sploh niso mogli gibati. Znan je primer, ko se je v prostoru devetih kvadratnih metrov drenjalo trinajst ljudi, kot tudi primer, ko je staroselec zaradi slabega počutja sam poiskal zdravniško pomoč v bolnišnici, vendar so zdravniki ugotovili le, da je precej pijan. Poklicali so policijo, ki ga je odvedla v zapor, kjer je v celici umrl zaradi hude, nezdravljene pljučnice. Sistem je namreč omogočal, da so staroselce zaprli zaradi malenkosti, za aretacijo je bila dovolj opitost na javnem mestu. Leta 1970 je bilo obsojenih kar 669 od 1000 staroselcev, medtem ko pri drugih narodnostih le 16 od 1000.⁷³ V času pred vojno je policija Aborigine včasih lovila le zato, ker se je bližala zima in so potrebovali delavce za pripravo kurjave (Zalokar 1991, 69).⁷⁴

V devetdesetih letih je Odbor Organizacije združenih narodov za odpravo rasnega razlikovanja objavil poročilo, v katerem je kritiziral Avstralijo, ker ni odpravila mandatnih kazni, zaradi katerih se v zaporu znajde precej večji odstotek staroselcev kot belcev. Žrtve tega so predvsem mladi aboriginski prebivalci, in sicer zaradi manjših prekrškov. Ti kazni težje prenašajo, zato jih veliko naredi samomor. Zaradi tako visokega števila umrljivosti v zaporih je bila leta 1991 ustanovljena posebna komisija, ki naj bi ugotovila, čemu tolikšna smrtnost. Poročilo ni bilo nikoli razkrita (Zagorac 2000, 10; Pintarič 2006).

⁷³ Po podatkih naj bi pred tridesetimi leti v zaporih umrlo 21 odstotkov Aboriginov (Zalokar 1991, 70).

⁷⁴ V Loomi na severu Zahodne Avstralije si je marca 2016 vzela življenje desetletna aboriginska deklica, najmlajša od devetnajstih pripadnikov avtohtonega ljudstva. Gre za eno najmlajših žrtev samomora med Aborigini po smrti enajstletnega Petra Littla leta 2014, ki je spodbudila deželno vlado k vzpostavitvi 26 milijonov dolarjev vrednega programa za preprečevanje samomorov (RTV SLO 2016c).

4.5.1 Diskriminacija in rasizem danes

Predvsem borci za človekove pravice in sami Aborigini v Avstraliji, tako kot slovenski antropolog Borut Telban, izpostavljajo izredno rasisitične odnose med belci in staroselci v številnih predelih Avstralije. Tudi v novem tisočletju segregacija še ni izkoreninjena, saj je bil Aboriginom še nedavno vstop v določene lokale, trgovine in črpalke prepovedan. V Queenslandu, kjer navadno podpirajo desničarsko in rasistično nastrojene politike, so bili denimo lokali ločeni v dva dela (Rogelj 1999, 90–91).

4.5.2 Pojem rasizma

V zvezi s pojmom in z definicijo rasizma je predvsem na področju družboslovja veliko težav. Družboslovci so potrditev tega, da rase znanstveno gledano ni, prenesli na ramena biologov.⁷⁵ »Tako biologi kakor družboslovci v tem oziru praktično nasedejo domnevi, da rasizma brez obstoja ras ni, čeprav družboslovci, ki se z rasizmom pobliže ukvarjajo, zelo dobro vedo, da rasizem lahko obstaja tudi brez obstoja rase in prav tako brez sklicevanja na raso« (Baskar 2004).

Ozka definicija rasizma, kot jo podaja Baskar, vključuje »diskurz o višjih in nižjih rasah kot zafiksiranih dednostnih entitetah« (Baskar 2004). Pri tem opzarja na agresiven odnos do skupin, ki jih razglašujemo za manjvredne. Če govorimo o najširši definiciji, je »rasizem vsako govorjenje o razlikah med človeškimi skupinami. Po teh pojmovanjih je rasizem vsepovsod; srečujemo ga na vsakem koraku, je tudi v nas samih, zato ga moramo nenehno izganjati iz sebe« (Baskar 2004).

4.5.3 Pauline Hanson in kukluksklan

Zadnja leta, ko svet ogrožajo vseh vrst krize, je nestrpnost do staroselcev in drugih prebivalcev, ki ne sodijo med večinsko prebivalstvo ali so imigranti, narasla tudi v Avstraliji. Na prelomu tisočletja je gospodarska kriza tam prizadela predvsem

⁷⁵ V »rasizmu brez ras, je tako »mesto rase zasedla kultura« (Baskar 2004). Priseljenci zdaj pripadajo drugim kulturam in ne drugim rasam (Baskar 2004).

poljedelsko podeželje, tako da je pri omembi Aboriginov belska prikrita nestrpnost nemalokrat prešla v besen rasizem. Beli brezposelni so bili jezni, ker je vlada z denarjem davkoplačevalcev podpirala manjšino. Take izjave seveda padejo na plodna tla. Konservativni lokalni politiki, ki zatrjujejo, da vlada z vrečami denarja polni »črne riti«, še bolj razpihujejo razpoloženje med prebivalci (Seunig 2000, 29).

Med njimi je rasna nasprotovanja netila tudi nekdanja gospodarstvenica, potem pa rasistično nastrojena političarka Pauline Hanson. Malo pred volitvami leta 1996 je v nekem lokalnem časopisu najbolj konservativne avstralske države Queensland objavila pismo, v katerem oblasti obtožuje, da Aborigini na račun trdega dela belih diskriminiranih Avstralcev uživajo veliko prednost. Trdila je, da jih vlada obsipava z denarjem, jim ponuja podporo in najrazličnejše možnosti. Pomanjkanje uglajenosti in njena ignoranca do uradne nacionalne politike ter številne pomanjkljivosti v avstralskih zakonih so najverjetnejši razlogi, zakaj je postala priljubljena in zanimiva medijska osebnost. Povzpela se je do mesta med poslanci in ustanovila svojo stranko, One Nation Party, En narod, ki je v enem letu zbrala 25.000 članov, leta 1998 pa na volitvah v državni parlament Queenslanda dobila 23 odstotkov glasov. V enem svojih najpomembnejših govorov je Hansonova poudarila, da ne sodi med olikane političarke, pač pa med navadne ženske Avstralije, ki hočejo to državo ohraniti močno in neodvisno. Njeno načelo je »enakost za vse državljane Avstralije«, kar pa v resnici pomeni konec »obratnega rasizma«, ki naj bi ga povzročila politika multikulturalizma. Medtem ko je Organizacija združenih narodov avstralskim oblastem očitala, da ilegalne priseljence v času, ko proučujejo njihove prošnje za podelitev statusa begunca, zapirajo v taborišča, se je Hanson zavzela za konec azijskega priseljevanja, saj so jih Azijci preplavili, in za konec »aboriginske industrije«. Ministrski predsednik John Howard je v njenih prizadevanjih ni podprl, je pa v nekem intervjuju dejal, da marsikaj od tega, kar izraža, ljudje tudi mislijo (Macintyre 2004, 265–266).

Ameriška rasistična organizacija kukluksklan je leta 1999 začela uradno delovati tudi v Avstraliji, ko so se člani, oblečeni v standardne uniforme z belimi kapucami, prvič predstavili v časopisju. Kot je povedal ustanovitelj Peter Coleman, nekdanji član desničarske stranke Pauline Hanson En narod, je njihov cilj lepa in bela Avstralija. To potrjuje prepričanje, da so nekatere rase gensko programirane za zločine: »Žida lahko

najdeš že pod vsakim kamnom, homoseksualci so nenormalni in avstralskim domorodcem ni več pomoči« (Večer 1999, 32).

Avstralce zadnja leta skrbijo azijska imigracija in naselitev drugih, nebelih priseljencev ter dejavnosti ekstremističnih islamističnih skupin. V avstralskih večjih mestih delujejo desničarske nacionalistični in ekstremistične skupine, ki očitno nasprotujejo vedno večjemu številu priseljencev na avstralski celini. V ozadju vsega je strah, da bodo državo odvzeli evropskim naseljencem. Prirejajo javne shode, kar zadnje čase vodi v spopade med podporniki in nasprotniki rasizma.

4.5.4 Aborigini in novi, novi priseljenci

Woomera je majhno bungalovsko naselje, ki so ga zgradili leta 1947. Britanci so ga potrebovali za bivanje, medtem ko so preizkušali vodene izstrelke na območju, ki se je od tega kraja raztezalo vse do Port Hedlanda, kar pomeni približno 2400 kilometrov. Ko so leta 1955 začeli preizkušati rakete *black knight*, so na nevarnih območjih zgradili zaklonišča za belce ali jih izselili ter ob izstrelitvah pošiljali opozorila. Za staroselce jim ni bilo mar, čeprav so jim v tridesetih letih malo vredno zemljišče predali v trajno last. V štiridesetih letih prejšnjega stoletja je to ozemlje nenadoma postalo »prepovedano območje« (Lindqvist 2008, 19).

Mesto Woomera slovi še po nečem, je kraj, v katerem so se znašli nebeli in nezakoniti priseljenci. Po znanem zakonu Migration Act iz leta 1958 so pridržali in tam zaprli vsakega tujca brez vize. Seveda je to veljalo le za begunce iz neevropskih držav, usmerili so se predvsem na tiste iz azijskih držav.⁷⁶ V osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja je iz držav, kot so Afganistan, Irak, Kitajska in Kambodža, v Avstralijo prispelo približno 3000 beguncev. Kar 2300 so jih pridržali in označili kot »neprispele«, nastanili so jih v šest zbirnih centrov v precej odročnih krajih, tudi v Woomero. Zbirni center je od leta 1999 deloval kot koncentracijsko taborišče, v katerem je med prosilci azila prišlo do številnih incidentov in protestov, saj dolgo niso dobili

⁷⁶ Pred tem je veljal zakon iz leta 1901, Immigration Restriction Act, ki je bil pri zavračanju neevropskih priseljencev posebej učinkovit. Po nareku so morali pisati besede katerega koli evropskega jezika. Če je Azijec denimo dobro obvladal angleščino, so mu naložili napisati petdeset besed v madžarščini, hrvaščini, španščini (Lindqvist 2008, 19).

odločb. Po tem, ko je 500 zapornikov pobegnilo, so taborišče obdali z bodečo žico, stražili so jih oboroženi čuvaji, tudi obiskov niso smeli sprejemati (Lindqvist 2008, 20). Leta 2002 so mediji poročali, da si je v Woomeri skupina afganistanskih priseljencev zašila usta in tako protestirala proti izolaciji. Začeli so gladovno stavko, nekateri pa so zaužili mešanico čistilnih sredstev. Prosilci za azil, med njimi so bili tudi otroci, so tam ostajali dolga leta, niso jih seznanjali s pravicami in ne reševali njihovih primerov, poleg tega so jim onemogočali stik z zunanjim svetom. Avstralski konservativni premier John Howard se je odločil, da se na pritiske za izboljšanje razmer v begunskih taboriščih ne bo odzval, so se pa s simbolno gesto odzvali Aborigini. Kot prvi naseljenci celine so ilegalnim prebežnikom zaradi krutih pogojev, nehumanosti in ponižujočega ravnanja samovoljnih avstralskih oblasti in zaradi uporov, pobegov in poskusov samomorov ponudili »politični azil«. Begunska taborišča v avstralskem zaledju so imeli Aborigini za sodobna koncentracijska taborišča. S tem so opozorili tudi na to, da je avstralska praksa zbirnih centrov nezakonita (24ur 2002). Približno leto dni po uporih je morala avstralska vlada Woomero zapreti (STA 2003a).

4.5.5 Avstralski centri za pridržanje

O avstralskih centrih za pridržanje prebežnikov tudi v zadnjem obdobju ni slišati dobrih novic. Od tam poročajo o nemogočih, celo poraznih razmerah, ko izčrpane, lačne, žejne in od sončne pripeke povsem izmučene ljudi avstralske oblasti zapirajo v nekakšne centre za pribežnike. V teh kompleksih ostajajo nezakoniti priseljenci zelo dolgo – včasih eno ali dve leti, včasih več let. Ti centri so v zelo slabem stanju, veliko je umazanije; v sobah je precej ščurkov. Slišati je tudi o fizičnih in spolnih zlorabah, skrajni obup pa ljudi vodi do poskusov samomorov. Vsakogar, ki poskusi z ladjo ali s čolnom nezakonito doseči Avstralijo in zaprositi za azil, pošljejo v enega od centrov na pacifiškem otoku Nauru ali otoku Manus v Papui Novi Gvineji, za kar Avstralci plačujejo zajetno količino denarja. Konservativna vladna stališča imajo, po anketah sodeč, podporo tamkajšnje javnosti, saj je leta 2014 kar 60 odstotkov Avstralcev menilo, da bi morala biti politika varovanja njihovih meja še strožja. Tudi višje sodišče je odločilo, da je preusmerjanje prosilcev za

azil v centre na otokih zunaj državnih meja zakonito.⁷⁷ Vlada sicer poskuša zajezi uhanje informacij iz teh centrov (RTV SLO 2015). Tako je 1. julija 2015 začela veljati nova zakonodaja, ki grozi, da bo dveletna zaporna kazen doletela vsakogar, ki bi sedmi sili razkril kakršen koli interni podatek. O dogajanju in razmerah kljub temu pričajo pretreseni zdravniki in drugo medicinsko osebje.⁷⁸ Že preden so sprejeli novo zakonodajo, so morali vsi zaposleni v teh centrih za pribežnike, med njimi zdravniki, socialni delavci, medicinske sestre in drugi, podpisati pogodbo o nerazkrivanju podatkov. To seveda pomeni, da so jih sodno preganjali, če so spregovorili v javnosti, preti pa jim je tudi poklicna škoda. Prikrto in v strogi tajnosti potekajo tudi operacije avstralske mornarice, ki že na morju poskuša prestreči migrante in jih vrača nazaj v Indonezijo, Šri Lanko in drugam. Vlada premierja Tonyja Abbotta je sicer že prej poskušala zapreti vrata pribežnikom iz Afganistana, Iraka, Šrilanke in Mjanmara, vendar čolni še vedno plujejo iz Indonezije, ki je glavna tranzitna država za prosilce za azil z Bližnjega vzhoda in iz Južne Azije (RTV SLO 2014a; RTV SLO 2015).

Nekdanji avstralski premier Kevin Rudd, ki je priseljeniško politiko začel zaostrovati kmalu po tem, ko se je avstralskim staroselcem opravičil za storjene krivice, predvsem tistim, ki so bili žrtve politike odvzemanja otrok, je v svojem drugem mandatu leta 2013 sprejel odločitev o nameščanju prosilcev za azil v Papuo Novo Gvinejo. Že v svojem prvem mandatu je negodoval nad obnašanjem migrantov, ki so se slabo prilagodili avstralskim zakonom. Jezo je usmeril na muslimane, ki so želeli živeti po islamskih zakonih. Bili so naprošeni, naj zapustijo državo, češ da jih tja nihče ni vabil, s čimer je želel tudi preprečiti morebitne teroristične akcije. V svojem govoru je dejal, da je avstralska kultura s težkim delom in trdom ter z zmagami nastajala dvesto let. Izpostavil

⁷⁷ Malcolm Turnbull je v govoru pred parlamentom branil sporno politiko varovanja meja. Dejal je, da je takšna politika nujna, da se prepreči tihotapljenje ljudi, ki tako ne bo »prevladalo nad avstralsko suverenostjo«. Dodal je, da so meje varovane in da je v takšnem primeru treba nekje potegniti črto. »Ta črta je naša meja,« je pristavil (RTV SLO 2016a).

⁷⁸ John-Paul Sangarran, zdravnik, ki je v teh centrih opravljal prakso, se je odločil razkriti šokantne razmere, predvsem zdravstveno oskrbo na Božičnem otoku. Zdravnik pravi, da bo novi zakon imel hude posledice. »Jasno je, da si želijo utišati ljudi, jih ustrahovati in prestrašiti,« je dejal. Poleg tega je vladi poslal odprto protestno pismo. Podpisalo ga je 40 zdravnikov, ki so delali v centrih, kjer so pazniki pribežnikom zaplenili nujna zdravila, na nujne posege, zaradi katerih bi na celini človeka odpeljali na urgenco, pa so morali čakati po več tednov (RTV SLO 2015).

je, da se v Avstraliji govori predvsem angleško, zato se morajo priseljenci naučiti tega jezika. Adaptirati se morajo priseljenci, in ne Avstralci, zato naj nehajo protestirati in žaliti avstralski način življenja, zastavo, čast in vero, je dejal. Po njegovih besedah je namreč dejstvo, da večina Avstralcev veruje v krščanskega boga, ki je del njihove kulture (Questionable topic 2009).

V času Ruddovega vladanja so leta 2013 na tihoocanskem otoku Nauru izbruhnili nemiri, ko je več kot sto prosilcev za azil, največ Irancev, v begunskem centru zažgalo več stavb in uničilo zdravstveni center. V času vladavine laburistov, ki so prej nasprotovali vladi premierja Howarda in njeni pacifiški rešitvi, ko so iskalce azila poslali na tihomorske otoke, je prišlo še do številnih spornih odločitev. Med drugim so v Malezijo pošiljali otroke, ki so do Avstralije prispeli brez spremstva staršev. Tako se je Avstralija iz države, ki je nekoč pozdravljala priseljence, spremenila v državo, ki prišleke zavrača (RTV SLO 2011).

Ob prepolnih begunskih centrih so vladajoče strukture največkrat našle izgovor v skrbi, da ne bi potonilo še več ljudi – ena izmed nesreč se je zgodila pri Božičnem otoku, kjer je potonilo trideset prosilcev za azil. Med drugim so pred leti nehali osveževati informacije o prihodih čolnov. Mornarji, ki izvršujejo dolžnosti na morju, ko usmerjajo čolne proč od avstralske obale, so dobili pooblastila, podobna tistim v vojnem stanju, saj so pravno opravičeni svojih običajnih obvez zagotavljanja lastne varnosti in varnosti iskalcev azila. Z zavračanjem beguncev na morju naj bi Avstralija kršila mednarodno pravo, prav tako ko gre za zaščito pravic otrok, saj v azilnih centrih ne zagotavlja ustrezne zaščite, zdravstvenih razmer, socialnega varstva in izobrazbe. Avstralija je prosilcem za azil ponudila tudi več tisoč evrov, če se odpovedo statusu begunca in se vrnejo domov (RTV SLO 2016b).

4.6 Multikulturalizem in migracije v globalnem svetu

Nove migracije, ki jih pozna Avstralija so del globalizacijskih in transnacionalnih procesov tudi drugod in jih lahko razumemo le ob upoštevanju nasprotujočih si procesov vključevanja in izključevanja. Tudi v Evropi se številne družbe preobražajo. Iz tradicionalno izseljeniških se spreminjajo v tipično priseljeniške. Pozablja se na univerzalno upoštevanje človekovih pravic. Migrantom, ki jih obravnavajo rasistično, se vse prevečkrat odtegujejo človekove in državljanske pravice. Tu je še ideološko definiranje »drugih«, ki jih določa predvsem to, da niso beli in kristjani (Milharčič Hladnik 2009).

Neuporabni se zdijo tudi koncepti asimilacije in integracije, saj so novi migranti vpeti v različne nacionalne prostore in državne meje, ki jih prečkajo, cilji njihovih poti pa so dinamični. Spremenljive so tudi oblike njihove politične participacije, etnične identifikacije in denimo kulturnih povezanosti. Tudi koncept multikulturalizma ne predvideva obravnavanja kulturnih razlik le v smislu asimilacije in marginalizacije (Milharčič Hladnik 2009).⁷⁹

4.6.1 Multikulturalizem in kulturni rasizem v Evropi

Adekvatnost multikulturalizma, ki predstavlja strategijo, kako se spopadati z oblikami pluralizma kot nove družbeno-politične preobleke Evrope, dandanes zahteva zelo širok in kompleksen premislek. Kulturni rasizem, ki sodeluje z novimi neoliberalnimi praksami v okvirih multikulturene družbe, je aktualno vprašanje, saj izkorišča ohlapnost pojma »kultura« (Gulič 2011).

Čeprav poskušamo upravičiti kulturo kot politično vrednoto v okvirih multikulturalizma, se položaj migrantov ne izboljšuje (Gulič 2011). Švedska velja za

⁷⁹ Švedska je edina evropska država, ki je načelo multikulturalizma vnesla vgradila v politični in družbeni sistem. Gre za načela enakosti življenjskega standarda, svobode izbire, koliko želi biti imigrant integriran v švedsko družbo. V tej košari so še pravice do zaposlovanja, izobraževanja, stanovanja in socialnih oblik pomoči. Imigranti imajo tudi volilno pravico za tujce, brezplačne prevajalce, tečaje švedskega jezika in poučevanje maternega jezika v šolah, kamor vstopajo otroci. Društveno organiziranje in sodelovanje priseljencev pa sta dobila veliko finančno pomoč in politično spodbudo (Milharčič Hladnik 2009).

državo, ki je edina v Evropi prenesla načelo multikulturalizma v ustavo in priseljence sprejela v skupnost, pod pogojem, da spoštujejo politična pravila, hkrati pa sprejema njihovo kulturno drugačnost ter jim dovoli združevanja in organizacije po etničnem ključu (Gulič 20011). Kljub temu je poročilo 2006 o rasizmu in ksenofobiji Agencije Evropske unije za temeljne pravice po raziskavi v tej državi pokazalo, da ima oseba z arabskim imenom pri iskanju dela veliko manjše možnosti za zaposlitev. Tudi v drugih državah so poleg diskriminacije pri zaposlovanju ugotovili tudi diskriminacijo pri iskanju stanovanj in v izobraževanju, priseljence z začasnim delovnim dovoljenjem in tiste brez dokumentov pa spremlja še pravna negotovost (Evropski parlament 2007, 29. avgust).

Zahodne demokracije že več kot dvesto let tako ali drugače poskušajo integritati različne skupine ljudi. Te izkušnje ne govorijo o tem, da bi zakoniti priseljenci lahko ogrozili enotnost ali trdnost liberalne demokracije (Kymlicka v Gulič 2011). Guličeva tako meni, da je sedanja teorija multikulturalizma neuspešna pri ponujanju rešitev za aktualne oblike, s katerimi se sooča pluralizem v kontekstu evropskih držav in se pri tem naslanja na Kymlicko, ki pravi, da je zelo težko ohraniti podporo javnosti multikulturalizmu, če so priseljenci v veliki večini brezposelni ali celo ilegalci (Kymlicka v Gulič 2011). Osnova vsega naj bi bil medkulturni dialog, saj se ustvarja občutek, da multikulturalizem ni pošten do večine, hkrati pa je pomembna kritična presoja tradicionalnih praks večine v odnosu do manjšine. Tudi dominantne družbene skupine bi morale spoznati, da jim multikulturalizem ničesar ne odvzema, pač pa doprinaša k utrjevanju njihove nacionalne identitete. Bistvo multikulturalizma namreč ni, da nekatere ugodnosti daješ le manjšini, pri večini pa se nič ne spremeni, opozarja Will Kymlicka (Horvat 2011).

Bistveno vprašanje je, kako se multikulturalizem povezuje s kulturnim rasizmom. Zelo velik problem tiči v samem raziskovanju. Teoretiki so se zaradi odsotnosti biološke razlage rasnega razlikovanja in rasne neenakosti obrnili h kulturi (Gulič 2011).⁸⁰ O tem, da so novi rasizem označili za »rasizem brez ras«, mesto rase pa je zasedla kultura, trdi že Baskar, ko pravi, da priseljenci niso več nesprejemljivi, ker bi pripadali drugim rasam,

⁸⁰ »Ko se družboslovci želijo izogniti spornim pojmom, ki označujejo kolektivitete, se najpogosteje zatečejo k izrazu populacija. Slednji izraz je v družboslovju namreč na splošno percipiran kot nevtralen in 'nezaznamovan'. Takšna percepcija pa je možna le ob popolni neobveščenosti o tem, kaj počnejo biologi in kakšna je teža populacijske genetike v sodobni biologiji« (Baskar 2004).

temveč ker pripadajo drugim (in povsem drugačnim) kulturam (Baskar 2004). Zgodovinsko in kulturno vlada odnos superiornosti in inferiornosti, čeprav so ponekod predvsem zaradi aktivizma rasnih manjšin v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja začeli sprejemati in celo slaviti kulturne razlike rasnih skupin (Gulič 2011).

Zdi se, da asimilacija nima bistvenega pomena za družbeni napredek, zato so se rasne manjšine, vključno z domorodci in imigranti, oprijele lastnih kulturnih korenin in zavrnilo do sedaj prevladujoče razmisleke (Gulič 2011). Vsaj v teoriji se je uveljavil kulturni relativizem, kar pomeni, da kulture vrednotimo enako in je tako družba postala »barvno slepa«. Ko govorimo o multikulturalizmu, gre za zahteve ljudi, ki se razlikujejo od modela vladajoče večine, se pravi drugačne od »nacionalnih« (Gulič 2011).

Kulturni rasizem opisuje kulturo kot nepremostljivo oviro za manjšine in kot prednost za dominantne skupine ljudi, predvsem za rasne etnične skupine. Guličeva ugotavlja, da se tako »ohranjajo rasna razmerja in stereotipi, ki so se oblikovali v obdobju kolonializma«, s kulturnim rasizmom pa močnejši znova upravičujejo dominacijo ideje o kulturni superiornosti in inferiornosti. Tu se je mogoče takoj navezati na vse vrste podrejenosti, zato Guličeva izpostavlja politično in ekonomsko podrejenost domnevno ekonomsko zaostalih »držav tretjega sveta in njihovih posameznikov, katerih velik del predstavljajo ravno imigranti« (Kymlicka v Gulič 2011). Kulturni rasizem je povezan tudi z neoliberalnimi praksami. Ta implicitno uporablja kulturnorasistične razlage, kako so ekonomsko manj uspešne države kulturno nesposobne, v tem smislu nevedne in kulturno nezmožne reševanja lastnih problemov ter same odgovorne za slabo stanje in težke razmere. »Kulturni rasizem je nadomestil biološko razlago za rasno/etnično neenakost, saj je bilo treba opravičilo za rasno/etnično neenakost v obdobju postkolonializma in globalizma 'posodobiti', da bi lahko dalje upravičevali nove transformacije, kot je globalni konkurenčni trg« (Gulič 2011).

V različnih državah lahko pričakujemo, da bodo manjšinske skupnosti v prihodnje postajale statusno in ekonomsko vedno bolj podrejene. Kulturni rasizem namreč postaja retorična strategija za doseganje političnih ciljev, kar pomeni, da vstopa na področja migracij in multikulturalizma. Kultura je postala tista spremenljivka, ki se tudi v evropskih državah spreminja glede na potrebe družb in njihovih ekonomij, zato se omejenost multikulturalizma pojavlja ravno v zvezi s pojmom kultura. Kulturni rasizem

se je prisesal na teorijo multikulturnih družb in jo »spretno izrablja za ohranitev družbenih struktur sveta«, zato je takrat, ko se »narodotvorna država na razredni in statusni ravni identificira z nacionalno državo neokolonialne zavesti«, vsaka oblika multikulturalizma nemogoča (Gulič 2011).

5 VEČKULTURNA AVSTRALIJA

5.1 Kratek pregled obdobja multikulturalizma v Avstraliji

Z zmago Gougha Whitlame na volitvah leta 1972 se je v Avstraliji vsaj na načelni ravni začelo obdobje multikulturalizma, na kar je vplival tudi ugoden gospodarski položaj. Čez dobro desetletje, leta 1984, so zelo odmevali razmisleki zgodovinarja Geoffreyja Blaineyja, ki je podvomil v učinkovitost nediskriminatornih načel, ki jih je razglašala Avstralija. Opazil in trdil je, da raven priseljevanja azijskih migrantov očitno obremenjuje vpliva na družbo in prenapenja javne odnose, in izjavil, da je multikulturalizem, za kakršnega se je zavzemala avstralska politika, Avstralijo popeljal v stanje »plemenske nacije«, poleg tega je multikulturalizem kot tak omogočal notranjo segregacijo na zunaj homogenih etničnih skupin (Čebulj Sajko 2000; Macintyre 2004, 277).

Proti koncu osemdesetih let se je s tem, da je azijskih priseljencev preveč, strinjal tudi John Howard, ki je položaj ministerskega predsednika zasedel leta 1996. Kritiziral je politiko multikulturalizma, da je brezciljna in spodbuja sovražnost med ljudmi. Z nastopom položaja premierja je ukinil določene urade in začel zmanjševati sredstva, namenjena uresničevanju multikulturalizma. Čeprav se je avstralska zvezna vlada po letu 1996 oddaljila od prejšnjih idealov, se jim ni povsem odrekla; že čez nekaj let jih je preoblikovala v načela, med katerimi je bilo tudi načelo produktivne raznolikosti. Politiko multikulturalizma v novem tisočletju je potrdil tudi John Howard. Avstralija, ki naj bi se, kot so nekateri menili, iz »talilnega lonca« spremenila v »skledo solate«, se je zavezala, da bo uresničevala multikulturno politiko in načela zapisala tudi v vladni dokument (Čebulj Sajko 2000; Macintyre 2004).

Poleg tega, da danes številni nasprotujejo imigraciji, je veliko tistih, ki so prepričani, da je multikulturalizem zelo nejasen koncept, ki vzdržuje rasno politiko. Obstaja tudi bojazen, da se bo Avstralija vrnila na pota bele, monokulturne politike, predsodkov, etničnega sovraštva, k oživitvi diskriminacije določenih skupin, in ne bo več vztrajala pri multikulturni nacionalni identiteti, ki temelji na različnosti in jo določajo posebnosti (Macintyre 2004, 276–278).

5.1.1 Avstralska večkulturna družba

Avstralska družba je nedvomno multikulturna, saj je tudi jezikovno zelo raznolika; priseljenci in staroselci namreč govorijo več sto različnih jezikov in pripadajo najrazličnejšim veroizpovedim. Vprašanje pa je, ali je ideja multikulturne družbe, torej koristno in odprto prepletanje raznih kulturnih vplivov na podlagi pravne enakosti vseh državljanov in priseljencev, sploh uresničljiva, še posebej v razmerah, ko se razraščajo ideje novega rasizma. Koliko prebivalcev se počuti Avstralce, ali so različne jezikovne skupine ohranile svojo kulturno in etnično pripadnost in kakšno mesto v tej družbi imajo Aborigini (Čebulj Sajko 2000)?⁸¹

Avstralska identiteta je v primerjavi z identitetami drugih narodov drugačna in posebna, ker se zdi tako nedoločljiva. »Nekateri jo pojmujejo kot 'prazno škatlo brez dna, ki sprejme vse, kar pade vanjo', drugi opozarjajo na dvomljivost definicij, ki izključujejo temnopolte domorodce, Neanglosaksonce in ženske (ker so v primerjavi z moško populacijo v manjšini), po katerih je avstralska identiteta bela, anglokeltska in moška« (Čebul Sajko 2000, 68).

Kaj torej lahko multikulturna politika omogoči Aboriginom, ki se počutijo kot ločen del skupnosti? Aboriginske dileme se zdijo drugačne od tistih, ki so jih s seboj prinesli evropski in azijski priseljenci. Pozicija Aboriginov je zgodovinsko in tudi sicer povsem drugačna od pozicije in stališč drugih manjšin in nacionalnosti, ki so v Avstralijo prišle v zadnjih naselitvenih valovih. To je njihova druga domovina, Aborigini pa so v Avstraliji doma, to je njihova prva domovina. Prav tako so tu nastali njihovi domačinski jeziki in vsa kultura, ki se je spreminjala tu, in ne kje drugje. V domovinah in prejšnjih kulturah novih priseljencev pa se ne bo zgodilo nič, kar bi bilo odvisno od njihovega položaja v novi domovini. Njihova kultura bo tam živela še naprej, čeprav so oni tu, v Avstraliji.

⁸¹ Vse kulture se ukvarjajo s fenomenom multikulturalizma, tudi če ga zanikajo, saj gre za zahteve ljudi, ki se razlikujejo od modela vladajoče večine in so identitetno drugačni od predvidenega »nacionalnega« modela. Gre za zelo splošen izraz, ki osmišlja in podpira različnost kulturnih praks, na načelni ravni zagovarja pluralizem in strpnost med ljudmi, lahko ustvarja pogoje za obnovo neke nacionalnosti ali tradicionalnih odnosov med ljudmi. Med te različne identitete prištevamo tudi prvotne prebivalce, ne le etnično drugačnih manjšin, narodnih manjšin ali migrantov. Vsi ti zahtevajo priznanje svojega načina življenja in vrednot, ki je drugačen od dominantnega (Milharčič Hladnik 2009).

Novi priseljenci za razliko od Aboriginov nimajo vpliva na svojo domačinsko kulturo v svoji stari domovini (Cooray 1985).

5.1.2 Aboriginstvo kot nacionalnost

Zanimivo je stališče avstralske pisateljice in raziskovalke Germaine Greer, ki pravi, da bi morali pojmovati Aborigine kot nacionalnost, enako vsem drugim, in ne kot posebno raso ali kulturo (Greer 2004). Ta mentalna pretveza bi takoj spremenila stališče do njih in morda bi bil to tudi edini mogoči poskus vključitve v sistem multikulturalnosti, ki se ji sicer ne zdi uresničljiv.

Večina Avstralcev, ki niso staroselci, namreč že zdavnaj ne čuti več svojih evropskih korenin (vsi jih niti nimajo, med tistimi z njimi pa so ljudje s predniki različnih evropskih nacionalnosti). Zakaj torej ne bi preprosto prevzeli občutka za aboriginstvo? To naj ne bi pomenilo vzpostavitve in prevlade ene same kulture. Aboriginstvo bi vključevalo množico kultur in jezikov, kar bi bila boljša osnova za Avstralijo 21. stoletja kot pa načelno širokousten multikulturalizem, ki streže le povečanju nadvlade tistih, ki podpirajo britansko elito. Vedno znova se poudarja razlika med belimi in temnopoltimi Avstralci, čeprav so si priseljenci od nekdaj prizadevali vplivati na Aborigine in jih prisiliti, da bi prevzeli avstralski značaj in življenjski slog. Avstralci v nasprotju s tem, kar s konceptom multikulturalizma razglša uradna politika, niso niti pristni, kaj šele pravi kozmopoliti. Avstralci tudi niso Britanci in ne posedujejo britanskih manir in britanskih vrednot. Če bi Avstralci to želeli biti, naj odpotujejo v Anglijo, kjer se bodo zagotovo počutili manj doma, kot kjer koli drugje na tem svetu, meni Greer. Po njenem mnenju avstralski nacionalni karakter izhaja iz sitnega aboriginskega karakterja, ki se je zoprno in trmasto upiral uvozu neprave kulture in je zato na vso drugo raznotero avstralsko kulturo vplival bolj, kot bi si lahko mislili. Že na začetku kolonizacije so se določene avtoritete bale, da bi se belci degenerirali in postali nativci. Po čudežno skritih poteh so do tega tudi prišli, le na drugačen način, pravi Greerova (Greer 2004).

5.1.3 Aboriginska identiteta: aboriginstvo

Poleg priseljencev, ki prihajajo od vsepovsod, v Avstraliji želi svojo identiteto, pojmovanja, ki jih ima o svoji kulturi, znova vzpostaviti tudi aboriginska manjšina, ki se je delno že asimilirala v družbo večine evropskih korenin in večnacionalno družbo, čeprav v Avstraliji narašča število ljudi, ki se prištevajo med Aborigine. Nekateri med njimi imajo imajo staroselske prednike in se sami opredeljujejo za Aborigine, lahko pa jih za Aborigine spoznajo drugi. Če upoštevamo zadnje podatke, v Avstraliji danes živi približno 600.000 Aboriginov.⁸²

Mudrooroo piše o tem, kako želijo Aborigini odločati o svoji usodi, kulturi in identiteti, biti nosilci svojih lastnih pomenov in njihovi avtorji, odločevalci tega, kako bodo svojo etiko in pojmovanja o svetu širili med ljudi (Mudrooroo 1995, 36–38). Aboriginstvo pomeni, da njihove kulture ne more predstavljati nekdo drug in jih imeti za objekte in predmete razprave (Cowlshaw 1988).

Aborigini se nikoli niso poistovetili s skupnim imenom, ki so jim ga dali priseljenci, vendar se še niso poenotili in poiskali novega, bolj primernega. Eno izmed največjih težav predstavlja beseda, ki bi morala izražati »aboriginsko osebo«, odraslega člana njihove družbe in vsebovala osebo nasploh, ljudstvo, telo in resničnost; besedo, ki bi predstavljala in zaobljela aboriginstvo v celoti. Med staroselci, ki tudi v jezikovnem smislu niso bili nikoli homogena skupnost, se je namreč do danes ohranilo približno 150 jezikov in 500 narečij; približno 80 jezikov govori manj kot sto ljudi (Mudrooroo 1995, Pribac 2003, 85). Danes sicer večina Aboriginov govori več jezikov: aboriginskih in neaboriginskih, med temi seveda prevladuje angleški, knjižni jezik. Sebe pogosteje imenujejo denimo Koori, Yanangu, Walypella, Pilatapa, Pangkala, kar so hkrati tudi izrazi za posamezne sorodstvene skupine (Fact Index b. l.).

⁸² Leta 2001 se je za ljudi, ki imajo aboriginske korenine ali pa so potomci ljudstev Torresovega preliva, identificiralo že 410.000 prebivalcev Avstralije, kar predstavlja približno dva odstotka ljudi v Avstraliji. Točnih podatkov, koliko Aboriginov je živelo na tej najbolj osamljeni celini pred belsko invazijo, ni mogoče najti. Ocene se gibljejo od 300.000 do milijon, avstralski učbeniki pa navajajo številko 750.000 (Čuka 2005).

5.1.4 Kultura kot teren razrednega konflikta pri avstralskih staroselcih

Pri aboriginski kulturi ne gre za to, kdo je ali ni Aborigin in v kolikšni meri se kdo prilagaja tipičnim oblikam aboriginske kulture, saj težko govorimo o skupni identiteti vseh. Čeprav se danes veliko aktivistov s poskusi procesa etnogeneze bojuje za vseaboriginsko identiteto, so med Aborigini v resnici velika nasprotja v iskanju identitete. »Večina tistih, ki živijo v notranjosti Avstralije, zagovarja 'kulturno', 'tradicionalno' ideologijo, drugi, predvsem tisti, ki živijo v mestih, pa 'politično', ki belce obtožuje rasizma, izključevanja Aboriginov iz družbenega in političnega življenja ter stalnega zatiranja« (Telban v Rogelj 1999, 90–91).

V primeru avstralskih staroselcev pojem kulture lahko prenesemo tudi na teren razrednega konflikta, saj je njihova kultura stvaritev ali izraz odgovora na njihovo življenje v avstralski družbi, kot meni Gillian Cowlshaw, ki se je oprla na na evropske izkušnje antropologov in njihov pojmovni aparat metodološko ustrezno prenesla v domače okolje, kjer aplikacija ni imela le akademskih posledic, ampak je vplivala na to, kako je aboriginsko družbo dojemala širša javnost – avstralski intelektualci, politiki, novinarji in ne nazadnje tudi sodna in druge veje oblasti. Ko so biologi sredi 20. stoletja odločno ovrgli rasne kategorije, se je pokazalo, da v avstralski družbi kljub napredku živi kultura rasizma, ki preveva vse pore družbe, vključno z znanstvenimi in vzgojnimi ustanovami. Gillian Cowlshaw se je v svoji kritiki avstralske antropologije lahko sklicevala na svojega predhodnika na sydneyjski univerzi, Radcliffe-Browna, in na druge, a jim je hkrati očitala terminološko zmedo. Dokazala je, da je identifikacija Aboriginov z določenimi kulturnimi praksami vodila do številnih problemov, ki so posledica inherentnega rasnega mišljenja, tj. nepojasnjene uporabe rasne terminologije v besedilih, ki naj bi bila »kulturne študije«. Zaradi tega so zveze med specifičnimi značilnostmi tradicionalne aboriginske kulture in politično usodo aboriginskih skupin neveljavne. Zgodovina literature o Aboriginih je po njenem zgodovina antropološke hegemonije. Večino avstralske antropologije bi lahko točneje opisali kot arheologijo antropologije. Po njenem so Aborigini žrtve kapitalizma, od njega odvisni in izkoriščani, njihov upor pa je upor proti evropski invaziji in hegemoniji (Cowlshaw 1988, 74–76).

Doslej so bili Aborigini prikazani kot poražena stran, ki je izgubila svojo kulturo ali pa se patetično oklepa njenih ostankov. Ničesar ni bilo povedanega o tem, kako so se aktivno upirali in zavračali kulturne oblike kot del strategije političnega boja. [...] Naj sprejmemo razredno naravo tega konflikta ali ne, moja poanta je, da gre za povsem različen koncept pogleda na kulturo v primerjavi s tradicionalno ali z izgubljeno kulturo. Če je kultura stvaritev ali izraz odgovora skupine ljudi na njihovo družbeno eksistenco, spremenjeni pogoji eksistence ne pomenijo izgube kulture. Aborignski odgovor na spremembe je po definiciji kulturen (Cowlshaw 1988, 74–76).

Aborigini, ki si niso izbrali niti orožja niti arene, v kateri se odvija njihov boj, lahko sami definirajo, kdo so. Njihova kultura se spreminja, razvija in razširja. Njihov boj ni preprost poskus oklepanja tradicionalne preteklosti, ampak ustvarjanje novih oblik kulturnega preživetja. Del tega je tudi spor, kdo bo na novo definiral kategorijo aborignstva, meni Gillian Cowlshaw (Cowlshaw 1988, 73–76).

5.1.5 Sodobna avstralska družba in izobraževanje staroselcev

Sodobna avstralska multikulturalna družba, tako kot druge, temelji predvsem na močnem gospodarskem razvoju, uspeh v družbi pa je definiran z rastjo materialnega življenjskega standarda in s položajem posameznika. Kot vemo, v aborignskem svetu prevladuje zavest o duhovnem, in ne materialnem, zato se Aborigini teže prilagajajo urbanim, zahodnocivilizacijskim okoliščinam (Čuka 2005).

Avstralska vlada je v preteklih letih namenila milijarde dolarjev, da bi Aboriginom zagotovila enakovredno šolanje, izboljšala raven pismenosti, nasploh je spodbujala izobraževanje in primerno nagradila rezultate boljših študentov. Po letu 1996 se je raven izobrazbe med Aborigini zelo dvignila. V izobraževanje jim je uspelo vključiti 25 odstotkov več Aboriginov kot prej, kar pomeni, da je bilo leta 1996 med vsemi, ki so se izobraževali v Avstraliji, 2,9 odstotka Aboriginov. V prejšnjem desetletju je delež zrasel na 3,5 odstotka, in sicer predvsem zaradi večjega števila osnovnošolske populacije. Zelo se je povečalo tudi število mladih ljudi, starih od 18 do 24 let, ki se vpisujejo v poklicno

izobraževanje in usposabljanje, povišal pa se je tudi vpis v srednješolsko izobraževanje. Aborigini predstavljajo 2,7 odstotka vse srednješolske mladine v Avstraliji.⁸³ Kljub prizadevanjem ostaja nizka stopnja izobraženosti in nezaposlenost med odraslimi Aborigini. Po podatkih iz leta 2000 naj bi bilo nezaposlenih približno 38 odstotkov, v zadnjih letih pa se je število vendarle zmanjšalo na 20 odstotkov. Avstralsko povprečje je približno 7 odstotkov (Australia Now 2005; Čuka 2005).

Aborigini sicer trdijo, da morajo otroci v izobraževalni sistem Avstralije vstopiti, da bi bili podružbljeni po merilih vodilne kulture, ki gospoduje na tem ozemlju. Zaradi mračne preteklosti avstralskega rasizma in asimilacije tudi zdaj med obema stranema ni prišlo do konstruktivnejših dogovorov, kako bi izboljšali poučevanje Aboriginov v smislu proučevanja njihove kulture v okviru sodobnega izobraževalnega sistema. Aborigini so predlagali dvosmerni izobraževalni sistem. Vladna komisija, ki je konec osemdesetih let oblikovala aboriginsko izobraževalno politiko, ga ni sprejela. Predlagani izobraževalni sistem naj bi deloval v aboriginskem procesu socializacije, in sicer kot izobraževanje aboriginskih otrok z vključevanjem staršev, aktivnostmi v naravi in utrjevanjem njihovih vrednot, hkrati pa bi se otroci izobraževali v sistemu ustanov, ki delujejo po evropskih načelih⁸⁴ (Čuka 2005).

Vzgoja otrok za življenje in izobraževanje pri avstralskih staroselskih skupinah, ki živijo na tradicionalen načinje gradi človeka v samostojno in odgovorno osebo.⁸⁵ V ospredju ni intelektualiziranje, analiziranje, povzemanje, poenostavljanje in trpanje vsebin v kalupe. Znanje in veščine se prenašajo s starejših na mlajše. Z aboriginskimi metodami se podobe, pomeni in vzdušja, počasi vtisnejo v človeka.

Mladi ljudje, ki so izkusili izobraževanje, v katerem so njihovi učitelji poudarjali pomen strukture moči v družbi in pomen znanja, ki jo podpira, danes veliko več vedo o

⁸³ Približno 15 odstotkov mladih Aboriginov ima zaključeno srednjo šolo ali univerzitetno diplomu, medtem ko ostali prebivalci to dosegajo v 35 odstotkih (Čuka 2005).

⁸⁴ Na zahteve sodobnega časa jih sicer želijo navaditi že v vrtcih, saj Aborigini težko sledijo pričakovanim zahtevam in delovnim navadam, ki se danes štejejo za samoumevne. Po aboriginskih nenapisanih pravilih velja, da ne moreš začeti drugega dela, če nisi končal prvega. V številnih vzgojno-izobraževalnih ustanovah pa vzgojitelji in učitelji premalo poznajo kulturo staroselcev, zato se denimo večkrat zgodi, da jih potem, ko otroci nehajo risati, vzgojitelji pošljejo na igrišče. Po navadi odidejo vsi, razen aboriginskih otrok, ki si za dokončanje svojega dela vzamejo več časa. To se šteje za neposlušnost, za kar so kaznovani (Čuka 2005).

⁸⁵ Le staroselci iz Gibsonove puščave – precej jih živi blizu raketnega oporišča Woomera –, še vedno uporabljajo kamnito orodje, kakršnega so poznali že pred tisočletji (Lindqvist 2008).

neaboriginskem svetu kot njihovi starši in stari starši. To je povzročilo medgeneracijske konflikte, ki so jih v svoji tradicionalni kulturi Aborigini imeli rešene, ali pa se sploh niso pojavljali. Procesi poučevanja so orientirani na končne učinke, velikokrat gre za selekcijo določenih znanj, poudarkov, sposobnosti in vrednot po meri belcev. Določeno vlogo igrajo tudi ideološki in politični dejavniki, ki ravno tako oblikujejo končne vsebine programov, ti pa so že tako osnovani na kulturni tradiciji zahodnoevropskega srednjega razreda. Poleg tega zasramovanje in diskriminacija aboriginskih otrok v šolah ni preteklost⁸⁶ (Mudrooroo 1995, 113–125).

5.2 Kje in kako živijo Aborigini

Po desetletjih razseljevanj precej Aboriginov ne najde poti do kraja, ki bi jim predstavljal dom, zato večina živi v primestnih naseljih, večjih mestih, v regionalnih središčih, nekaj pa tudi v oddaljenejših krajih, ki niso blizu urbanih središč, v nekdanjih misijonih in bolj agrarnih in odročnejših predelih Avstralije ter na tradicionalnem ozemlju, ki je v rokah aboriginskih skupnosti. Še vedno je najmanj Aboriginov na Tasmaniji, največ pa na vzhodni, južni in zahodni obali, čeprav jih je mogoče srečati povsod. Vsekakor aboriginski ljudje na obrobjih mest kažejo precej žalostno podobo.

Sredi nepregledne grmičaste divjine, v geografskem središču Avstralije, leži živahno, moderno mesto Alice Springs, v katerem sta kulturo Aboriginov nekdaj spoznavala in preučevala Spencer in Gillen, zdaj pa so tam prvorazredni hoteli, nakupovalna središča in galerija, največ z aboriginsko umetnostjo, imitacije angleških klubov, zabavišni parki. Tu Aborigini stanujejo na mestnem obrobju v nizkih vrstnih hišah, ki so zgrajene po naročilu vlade in precej zanemarjene. Kadar ni prevroče, se počasi premikajo po mestnih ulicah, stopijo v trgovino ali kino in begajo zdaj ven, zdaj noter. Belci so se jih navadili in jih to ne moti, zato ni opaziti nestrpnosti med njimi. Vseeno pa opazijo, kako izgubljeno tavajo po ulicah, nepremično zrejo v nič, sedijo in tolčejo s palicami, igrajo karte, praznijo steklenice in poležavajo v parkih. Neradi navezujejo stike s turisti. Če to storijo,

⁸⁶ »Neka aboriginska deklica, ki ji je kljub temu uspelo, da je postala najboljša učenka na višji šoli, ni mogla na zaključno šolsko proslavo v glavno mesto okraja. Beli sošolci so ji zagrozili, da jo bodo vrgli iz avtobusa, če bi le poskušala vstopiti. Staroselski otroci morajo neprestano poslušati, da so 'coons', 'nigers', 'bongs' itd.« (Zalokar 1991, 67).

zahtevajo plačilo že za skop podatek, na fotografiranje pa ne pristanejo (Marinšek 1999, 11).

5.2.1 Zdravstvo in alkoholizem

Glede na razmere, v katerih živi mnogo staroselcev, je pričakovati, da sta zdravstveno stanje Aboriginov in njihova telesna kondicija slabša kot pri drugih prebivalcih Avstralije, ki imajo v primerjavi z njimi tudi boljšo zdravstveno oskrbo.⁸⁷ Pred stoletji so bili zelo dobro prilagojeni okolju, način življenja jih je silil k vsakodnevni telesni aktivnosti, zato ni bilo ljudi s prekomerno težo. Danes mnogo Aboriginov ničesar več ne nabira in ne lovi divjih živali za meso. Njihov dnevni ritem je počasen in lenoben, v prehrano pa so vključili sladkor, precej masti in soli, kar povzroča bolezni srca in ožilja ter diabetes. Odrasli zbolevalo tudi za sifilisom. Evropskemu načinu prehranjevanja s premalo vitamini in minerali se je pridružil še alkohol, temu droge in navada vdihavanja bencinskih hlapov (Zalokar 1991, 68).

Omenjenim boleznim so Aborigini podvrženi že zelo zgodaj in vedno obstaja nevarnost, da bodo zboleli že v zgodnji mladosti. Do zgodnjih sedemdesetih let prejšnjega stoletja aboriginski otroci niso bili le kakovostno slabo hranjeni, ampak so bili tudi podhranjeni, živeli so tudi v zelo slabih higienskih razmerah. V sedemdesetih in tudi še v osemdesetih letih je Avstralska komisija za človekove pravice navadno našla prenatrpane hiše, zasilna bivališča brez vode, sanitarij in kanalizacije, vsepovsod pa nesnago ter prah in blato. Aborigini niso imeli trgovin in zdravstvenih domov (Zalokar 1991, 67).

To je povzročalo visoko stopnjo smrtnosti med aboriginskimi otroci. Kar 23 odstotkov takoj po rojstvu umrlih otrok je še dandanes aboriginskih, medtem ko kar 53 odstotkov aboriginskih moških umre pred petdesetim letom starosti, kar predstavlja 13

⁸⁷ Mnogo izmed njih nima urejenega zdravstvenega zavarovanja, kar je eden izmed razlogov, da dosegajo nižjo življenjsko dobo. Moški povprečno živijo do 57. leta, ženske pa do 62. leta, kar je kar 20 let manj od drugih prebivalcev (Zalokar 1991, 67).

odstotkov ljudi celotne zgodaj umrljive populacije.⁸⁸ Otroci umirajo za boleznimi, značilnimi za »tretji svet« (Čuka 2005).⁸⁹

V vladnih programih so zato spet začeli načrtovati politiko systemskega reševanja staroselskega zdravstva. V vseh državah in teritorijih so, da bi preprečili oziroma zmanjšali število smrti ter zdravili obolele Aborigine, ustanovili posebne zdravstvene centre, kjer ponujajo tako preventivo kot prvo pomoč in klinično oskrbo. V okolju, kjer prebivajo Aborigini, pa si prizadevajo za boljšo in čisto vodo ter izgradnjo kanalizacije. Poleg tega za Aborigine, stare nad 50 let, izvajajo cepljenja proti nalezljivim boleznim, skrbijo za rehabilitacijo ljudi, ki so po zdravljenju izpuščeni iz bolnic, za obolele za diabetesom, mlade matere in dojenčke in druge. Izvajajo tudi izobraževalne programe, v katerih se ljudje naučijo večje odgovornosti do lastnega zdravja. Še vedno pa jih revščina, brezdelje, dolgočasje in brezizhodnost že v mladosti silijo k steklenici: »Pil sem že vse, tudi kolonjsko vodo, le strupa za uničevanje mrčesa še ne,« je stavek, ki ga je dandanes mogoče slišati od še ne petdesetletnih »starčkov« (Seunig 2000, 29).

Aborigini v odvisnosti padajo zaradi izgube identitete in splošne demoralizacije, odvisni so tudi od družbe, ki jim zdaj ponuja vse mogoče programe, s katerimi pa ni mogoče popraviti in pozdraviti uničene preteklosti, ki je le malo njihova (Zalokar 1991).

5.2.2 Kultura in umetnost

Čeprav preteklost »bele Avstralije« obremenjujejo številni zločini proti človeštvu, se zdi, da nekje še vedno tli vzvišen odnos do Aboriginov, poln kompleksov večvrednosti. Kot da bi bilo njihovo mesto prej v naravi kot v kulturi. V enem avstralskih spominskih centrov, v Vojnem memorialu v Canberri, so denimo skupaj razstavljeni glavi staroselske ženske in moškega ter odlitki glav avstralskih živali. Zgodovinar Humphrey McQueen

⁸⁸ Čeprav je stopnja urbanizacije Aboriginov visoka (72%), jih več kot v velikih živi v manjših naseljih in mestih, rezervatih, v katerih predstavljajo etnično večino. Aborigine, ki so se naselili v večja mesta in se poskušali prilagoditi ostalemu prebivalstvu, zdaj navadno najdemo v revnih getih, polnih kriminala. Največji problem v zadnjih letih predstavlja Sydney, kjer živijo Aborigini z zelo nizko izobrazbeno strukturo, velikokrat ne končajo nobene šole, saj so se nedavno tega priselili iz avstralske divjine. Hitro posežejo po alkoholu, ki ga slabo prenašajo, in drugih drogah. Takšne četrti se po avstralskih urbanih džunglah vedno bolj širijo (Čuka 2005).

⁸⁹ Po podatkih Zdravniškega združenja Avstralije je leta 1960 na tisoč rojenih umrlo kar 173 otrok, leta 1980 pa 37 (Zalokar 1991, 68).

razlaga, da oblast tako cinično pravi, da sta za to vsaj dve razlagi. Po eni strani je oblast s tem uradno priznala, da so Aborigini v resnici del omenjene domače flore in favne, po drugi pa da gre morda za trofeji glav, ki so jih belci zaplenili med osvajalskimi pohodi in jih nato preprodajali za »znanstvene namene« (Delo 2013b).

Od leta 2000 dalje se britanska in avstralska vlada dogovarjata o vrnitvi določene kulturne lastnine, sporazumeli sta se tudi za vrnitev okostij oziroma posmrtnih ostankov aboriginskih prednikov. Današnji staroselski starešine še vedno denimo čakajo na obljubljeni glavo Pemulwuya, legendarnega bojvnika naroda Eora, ki je najverjetneje ostala v enem britanskih muzejev (Foley 2000).

Tudi aboriginska skupnost na Tasmaniji od britanskih ustanov zahteva repatriacijo aboriginskih ostankov že od šestdesetih let 20. stoletja, saj verjamejo, da so vez z zgodovino in s tradicijo. Gre za popravilo zgodovinskih krivic, tudi krivic, ki se dogajajo dušam umrlih; vsak poseg v telo prednikov imajo namreč staroselci za napad na kulturno in duševno integriteto. Vrniti morajo tudi skrivnostno svete predmete in predmete, ki so jih hranili državni in teritorialni muzeji znotraj avstralske zveze (Petrović-Šteger v Podkrižnik 2013, 20–23).

Aborigini so zelo občutljivi tudi, ko gre za njihove svete kraje, kamor nepovabljeni gost ne sme vstopiti.⁹⁰ (ATSIS 2015). V preteklosti, ko se je avstralska vlada trudila zbuditi radovednost turistov za aboriginsko kulturo in s tem ustvariti nekaj dodatnega prihodka, so bili namreč turisti precej nasilni in niso spoštovali njihove tradicije. Plezali so na goro Uluru. Skalnati monolit leži več kot 400 kilometrov južno od Alice Springsa. Gre za kraja, v katerih se je stekalo veliko za kulturo ali zgodovino pomembnih poti (Delo 2000, 10).

Aborigini se lahko ponašajo tudi s svojimi slikami in pesmimi, ki so evropske »odkritelje« velikokrat precej zmedle. Ko so naleteli na jamske slikarije in risbe, ki so jih imeli za grafite, so menili, da jih je ustvaril nekdo drug, in ne Aborigini. Tudi Spencer in Gillen sta želela dobiti jasne razlage o pomenu slik, vendar sta na koncu sklenila, da gre

⁹⁰ V tradicionalnem staroselskem pravu je bil vstop na takšne kraje prepovedan in celo nevaren. Ne gre le za praznoverje, kot bi si mislil evropski človek, ki se ni menil za njihova verovanja. Za neki kraj v Severni Avstraliji so staroselci verjeli, da bo vsak, ki bo stopil vanj, dobil rane po telesu. Pozneje je bilo ugotovljeno, da gre za močno radioaktivno območje z veliko koncentracijo plina radona, ki je prihajal iz zemlje (Ferfila 1995).

za dekoracijo, katere pomena ustvarjalci niti sami ne poznajo, realizem pa jim je tako ali tako tuj (Lindqvist 2008, 163).

Nekdaj so Aborigini barve nanašali na telo, tla in stene votlin, zdaj pa je to postala umetnost, ki je razstavljena v številnih galerijah in muzejih po svetu, saj na pobudo belcev slikajo tudi na slikarska platna. Že pred desetletji se je odprl tudi trg za aboriginsko umetnost. Leta 2003 je v ljubljanskem Cankarjevem domu denimo aboriginske umetnine, grafike, skulpture, slike na lubju, kipce, platna in fotografije, razstavljala kustos Stephane Jacob. Povedal je, da aboriginska umetnost postaja vse bolj cenjena. Nekateri umetniki so, kot je dejal Jacob, zelo prodorni in že zelo prepoznavni, zato so se cene precej zvišale. Za Aborigine je to način seznanjanja ljudi po svetu z njihovo kulturo. Njihova umetnost ne zadovoljuje le očesa, marveč ima svoj dodatni pomen (Hočevár 2003, 23).

V sedemdesetih letih so Aborigini začeli pisati in izdajati poezijo. Prej se tradicionalna aboriginska in staroselska kultura Avstralije in njenih otokov ni nikoli izražala v pisni obliki. Domačini književnosti niso poznali, angleški, nemški, poljski, ruski in drugi antropologi pa niso znali prevesti izročila tako, da bi ohranilo svojo izrazno moč. Med zapisovalce in interpretere njihove poezije je sodil tudi Theo Strehlow, ki je zbiral pesmi totemske pokrajine. Bil je eden redkih, ki je obladoval jezik domačinov, vendar njegovi zapiski niso bili dovolj natančni, da bi iz njih lahko razbrali, kje in kdaj so te pesmi nastale ter kdo jih je pripovedoval (Pribac 2003; Lindqvist 2008).

Staroselci, ki niso govorili enotnega jezika, so se svetu lahko predstavili šele, ko je medsebojni občevalni jezik postal angleščina. Njihova tradicionalna plemenska poezija je je neločljivo povezana tudi z glasbo, saj gre za plemenske zgodbe, ki so jih prepevali in spremljali s tolkali, z didžeridujem, izvirnimi piščalmi in drugimi glasbili (Pribac 2003).

Aboriginski pesniki danes poezijo povezujejo tudi z aktivističnim in političnim delovanjem. Prva knjižno objavljena aboriginska pesnica je bila Kate Walker, ki je leta 1964 objavila zbirko *We are going* in se iz protesta in zaradi gospodarskega, fizičnega in duhovnega nasilja belcev preimenovala v prvotno plemensko ime Oodgeroo Noonuccal; tudi pisatelj Colin Johnson se je preimenoval v Mudroorooja Narogina. Z močno protestno noto je prežeta tudi poezija literatov Jacka Davisa in Kevina Gilberta, v vrhove avstralske poezije sega tudi Lionel Fogarty (Pribac 2003).

Poezija je zajeta tudi v sodobnih glasbenih slogih, ki vsebujejo melodična in besedilna ponavljanja. Prav v glasbi je največ zlitja med belo in staroselsko kulturo ter predstavlja spravo med belskim in temnopoltim prebivalstvom avstralske celine. Nekatere druge skupine se lotevajo tematik pokristjanjevanja aboriginskih plemen in nasilnega odvzemanja otrok, tako da se v glasbi in pesništvu epičnost in liričnost prepletata z aktivizmom in zagrenjenostjo. Sicer pa so Aboriginom posvetili pesmi ali o njih pisali tudi nekateri belopolti pesniki (Pribac 2003, 88–89).

Številni belci sicer Aboriginom ne napovedujejo lepe in srečne prihodnosti v prevladujoči družbi Avstralije, ki se drži zahodnih načel in vrednot. Čeprav niso več ljudje iz sanjskih časov in niso bili ustvarjeni za zahodni svet, tudi z umetnostjo, predvsem pa z novimi oblikami kulturnega preživetja vztrajajo, da bodo nekoč povsem neodvisni gospodarji svojega življenja.

6 SKLEP

Zgodovina kolonializma, raziskovanj in trgovanj, ki so poganjala novoveško civilizacijo in v prejšnjem stoletju omogočila prehod v globalno ekonomijo in informacijsko družbo, je zgrajena na nasilju in suženjstvu, na uničevanju habitata in poskusih izkoreninjenja staroselskega prebivalstva, na nikoli popravljenih krivicah, na zamolčani zgodovini. Avstralija ni izjema. Na Tasmaniji so beli kolonizatorji floro in favno, kamor so uvrščali tudi prvobitne naseljence, že v 19. stoletju počistili do te mere, da so iz nje izbrisali domala vse staroselsko prebivalstvo. Podobno so v Queenslandu tako ali drugače iztrebili 95 odstotkov tamkajšnjih Aboriginov.

Redki potomci preživelih še vedno trpijo za posledicami travm pokolov, poskusov izkoreninjenja in razosebljenja izgubljenih generacij, obenem pa kot depriviligirana manjšina sami doživljajo nove. Večina jih živi pod pragom revščine ali pa se ne morejo rešiti iz začaranega kroga alkoholizma in bolezni, ki so jih prinesli belci in še vedno predstavljajo pglavitni vzrok zgodnje umrljivosti med aboriginsko populacijo. Razseljene po nekdanjih rezervatih in misijonih ali odrinjene na obrobja industrijskih in mestnih površin nove generacije vzpostavljajo identiteto, ki je prežeta tako z mentaliteto in kulturo belih naseljencev kot z dediščino večtisočletne aboriginske kulture. Avstralska vlada se jim je sicer uradno opravičila in jih leta 1967 po številnih zapletih priznala za svoje državljane, toda pot do njihove dejanske enakopravnosti se je izkazala za dolgotrajno in ne enako uspešno v vseh avstralskih državah. Zadnji registrirani pojavi institucionalizirane kraje otrok segajo v sedemdeseta leta, odločitve sodišč, ki jih glede na njihov značaj in po pričevanjih prizadetih lahko s prvimi *de facto* enačimo, pa so še kasnejšega datuma.

Politični model, ki v navezavi na britansko kolonialno zakonodajo po eni strani ohranja ostre razredne delitve, po drugi pa podrazumeva vztrajanje pri določenem standardu človekovih pravic in svoboščin, je s priznavanjem državljanskih in iz njih izvirajočih nasledstvenih in socialnih pravic Aboriginom napravil korak k modernemu, postkolonialnemu razumevanju človekovih pravic. Vendar pa so vprašanja, kdo in v kolikšni meri naj jih bo deležen, ponovno izpostavila akutni rasni vidik avstralske družbe

in služila kot dobrodošel izgovor oblastem za odlaganje že večkrat sprejetih političnih odločitev, socialnih ukrepov in sodnih odločb.

Toda ne glede na težave, zastranitve in nasprotovanja je Avstralija v poskusih reševanja aboriginskega vprašanja v zadnjih petdesetih letih vsaj v obrisih izoblikovala načine sobivanja ljudi in kultur, ki so bili daleč od nepristranskosti, a so vendarle naslovili nekatere osnovne potrebe manjšinskega prebivalstva. Ti obrisi se zdijo izvirni, saj tamkajšnji realnosti ni zadoščal nobeden od znanih modelov, vključno z britanskim postkolonialnim modelom mnogokulturnosti.

V zadnjih dveh desetletjih pa se je s spremenjenim geopolitičnim in ekonomskim položajem v svetu spremenila tudi avstralska politična realnost. Multikulturalizem, ki je bil v krizi že pred ekonomijo, tudi v Avstraliji dobiva slabšalen prizvok. Podobno kot v Evropi tudi tam prepričujejo volilce, da je multikulturalizem spodletel oziroma bil že od začetka zgrešen. Tako kot Evropa se tudi Avstralija ograjuje pred priseljenci in se jih boji, poglobljajo pa se mnogokrat rasistično obravnavane razlike med belimi kristjani in vsemi drugimi, čeprav jih pogosto razlagajo z ekonomskimi kategorijami.

Dejavnik ekonomskega interesa, ki je v kapitalističnih, v veliki meri pa tudi v t. i. socialističnih družbah dolgo veljal za najuporabnejši skupni imenovalac s prevlado finančnega kapitala in monetarističnih politik na podlagi neoliberalistične filozofije vrednot, vse bolj izgublja na pomenu. Dejstvo je, da multikulturalizem v etnično različni in kulturno tako razdeljeni družbi, kot je avstralska, ni zlahka uresničljiv, še posebej ne v razmerah, ko si politične elite prizadevajo za večjo integracijo in asimilacijo novih priseljencev, če jih že ne morejo vrniti tja, od koder so jih pregnale nemogoče življenjske razmere. Podobno kot v Evropi, ki jo pretresajo teroristična dejanja doma vzgojenih islamskih skrajnežev, se tudi v Avstraliji krepijo ekstremistične rasistične skupine, ki so naperjene tako proti staroselcem kot proti imigrantom. Njihovo retoriko zaznamuje lahko izsledljiva demagogija, ki vsaj v primeru potomcev prvotnih prebivalcev nima nobene primerljive podlage v družbeni realnosti, vendar pa zato ni nič manj učinkovita med tistimi sloji prebivalstva, ki jim je neoliberalni model spodjedel eksistenčni potencial in jim hkrati podtaknil svoj odnos do kulturnih vrednot.

Čeprav so staroselski prebivalci v Avstraliji prestali vsa obdobja diskriminacije ter poskusov izničenja in so se v sedemdesetih letih za njihove potomce začeli kazati boljši

časi, ostaja njihova usoda negotova. Vse bolj je očitno, da politika multikulturalizma ne more rešiti ali preseči problemov, ki so se tam in drugod po svetu nakopičili kot posledica vseh kolonizacij novoveškega sveta in neokolonizacije prevladujočega ekonomskega modela.

7 LITERATURA

1. 24ur. 2002. *Aboridžini ponujajo beguncem azil*. Dostopno prek: <http://www.24ur.com/novice/svet/aboridzini-ponujajo-beguncem-azil.html> (25. januar 2002).
2. 7D. 1999. Otroci izgubljenega sveta, 32–33 (15. september).
3. ATGIS. 2015. *Aboriginal and Torres Strait Island Services (ATGIS)*. Dostopno prek: <https://www.cqu.edu.au/about-us/structure/governance/glossary/items/aboriginal-and-torres-strait-island-services-atgis> (7. maj 2015).
4. Australia Now. 2005. *Australia Now – Indigenous programme: Education, Health and Housing*. Dostopno prek: http://www.dfat.gov.au/fact/indg_education.html (2. avgust 2005).
5. Australian Human Rights Commission. 1997. *Bringing Them Home Report: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islander Children from Their Families*. Dostopno prek: <https://www.humanrights.gov.au/news/speeches/indigenous-affairs-australia> (4. april 2016).
6. Bates, Daisy. 1938. *The Passing of the Aborigines: a Lifetime among the Natives of Australia*. Dostopno prek: ebooks.
7. Baskar, Bojan. 2004. Rasizem, neorasizem, antirasizem: dvojni esej o tranzitivnosti navidezno protislovnih pojmov. *Časopis za kritiko znanosti* 32(217/218): 126–149.
8. Bratušek, Sabina. 2013. *Pravna opredelitev pojma genocid in ustanovitev ad hoc mednarodnih kazenskih sodišč za nekdanjo Jugoslavijo in Ruando*. Diplomsko delo. Maribor: Pravna fakulteta Univerze v Mariboru.
9. Cooray, Mark. 1985. *Multiculturalism in Australia*. Dostopno prek: <http://www.civilisationis.com/cooray/multicult/index.htm> (11. julij 2005).
10. Cstl-cla.semo.edu. 2005. *Chronological History of Australia: an Aboriginal Perspective..* Dostopno prek: <http://cstl-cla.semo.edu/zeller/tln.html> (10. oktober 2005).
11. Cowlshaw, Gillian. 1988. Australian Aboriginal Studies: The Anthropologists' Accounts. *Sydney Studies in Society and Culture* 4. Dostopno prek:

- <http://openjournals.library.usyd.edu.au/index.php/SSSC/article/viewFile/7340/775>
9 (20. april 2016).
12. Čebulj Sajko, Breda. 2000. *Razpotja izseljencev*. Ljubljana: Založba ZRC.
 13. Čuka, Anica. 2005. *Problem asimilacije domorodaca u suvremeno kapitalističko australsko društvo*. Dostopno prek: <http://www.geografija.hr/svijet/problem-asimilacije-domorodaca-u-suvremeno-kapitalisticko-australsko-drustvo/> (8. junij 2005).
 14. Delo. 2000. Ne ulezite se na Uluru!, 10 (11.februar).
 15. Desert News. 2015. *Stolen generation denial angers Aborigines*. Dostopno prek: <http://www.desertnews.com/article/812265/stolen-generation-denial-angers-aborigines.html> (25. maj 2015).
 16. Dnevnik. 2000a. Igre v senci krvave preteklosti, feljton, 18 (23. avgust).
 17. --- 2000b. Igre v senci krvave preteklosti, feljton, 24 (24. avgust).
 18. --- 2000c. Igre v senci krvave preteklosti, feljton, 18 (25. avgust).
 19. --- 2000č. Igre v senci krvave preteklosti, feljton, 16 (26. avgust).
 20. --- 2000d. Igre v senci krvave preteklosti, feljton, 10 (28. avgust).
 21. --- 2000e. Iskanje ukradenega časa, 3 (12. april).
 22. --- 2001. Opravičilo katoliške cerkve avstralskim domorodcem, 14 (23. november).
 23. *The Economist*. 1999. The hardest word, 9. september. Dostopno prek: <http://www.economist.com/node/238399> (18. avgust 2005).
 24. Elkin, Adolphus Peter. 1974. *The Australian Aborigines*. Sydney: Angus & Robertson.
 25. Evropski parlament. 2007. *Iz najmanj osmih držav članic EU poročajo o povečani rasni nestrpnosti*, 29. avgust. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=sl&type=IM-PRESS&reference=20070823STO09821> (5. junij 2016).
 26. Fact Index. B. I. *List of Australian Aboriginal tribes*. Dostopno prek: http://www.fact-index.com/I/li/list_of_australian_aboriginal_tribes.html (28. marec 2016).
 27. Faulkner, Joanne. 2014. *Stolen generations*. Dostopno prek: <http://eugenicsarchive.ca/discover/connections/53d8321a4c879d0000000012> (22. april 2016).
 28. Ferfila, Bogomil. 1995. *Indonezija, Avstralija, Nova Zelandija*. Radovljica: Didakta.

29. First Peoples Worldwide. 2014. *Land rights in Australia*. Dostopno prek: http://firstpeoples.org/land_rights/australia/land_rights_in_australia.htm (14. januar 2014).
30. Foley, Gary. 2000. *The Enlightenment, Imperialism, and the Evolution of Museums*. Dostopno prek: http://www.kooriweb.org/foley/essays/essay_3.html (30. marec 2016).
31. Frances, Realene. 1994. *The history of female prostitution in Australia*. Dostopno prek: <http://www.hartford-hwp.com/archives/24/230.html>.
32. Freud, Sigmund. 2007. *Spisi o družbi in religiji*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
33. Greer, Germaine. 2004. *White Australians must embrace Aboriginal roots*. Dostopno prek: <https://www.theguardian.com/world/2004/jun/19/australia.bookextracts> (7. avgust 2005).
34. Gulič, Priscila. 2011. Multikulturalizem in kulturni rasizem. *Agregat*, 13. maj. Dostopno prek: <http://www.sociologija.si/agregat/multikulturalizem-in-kulturni-rasizem/> (15. maj 2011).
35. Harenberg, Bodo, Raphaela Drexhage, Jens Firsching, Petra Gallmeister, Cordula Grüner, Ingrid Reuter in Ernst Christian Schütt, ur. 1997. *Kronika človeštva*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
36. Hočevar, Barbara. 2003. Čas sanj avstralskih staroselcev. *Delo*, 23 (1. april).
37. Horvat, Marjan. 2011. *Dr. Will Kymlicka: »Obstaja občutek, da multikulturalizem ni pošten do večine, kar pa ne drži«*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/53464/dr-will-kymlicka-obstaja-obcutek-da-multikulturalizem-ni-posten-do-vecine-kar-pa-ne-drzi/> (25. april 2016).
38. Lindqvist, Sven. 2008. *Terra nullius: potovanje po nikogaršnji zemlji*. Ljubljana: Založba Sanje.
39. --- 2009. *Iztrebite vse divjake: odiseja nekega moža v srce teme in izvori genocida v Evropi*. Ljubljana: Založba Sanje.
40. Macintyre, Stuart. 2004. *A Concise History of Australia*. Cambridge: Cambridge University Press.

41. Mann, Michael. 2001. *The colonial darkside of democracy*. Dostopno prek: <http://www.theglobalsite.ac.uk/press/103mann.htm> (1. februar 2016).
42. --- 2005. *The Dark Site of Democracy: Explaining Ethnic Cleansing*. Cambridge: Cambridge University Press. Dostopno prek: Google books.
43. Milharčič Hladnik, Mirjam. 2009. Multikulturalizem v kontekstu migracij. *Knjižnica* 53(1–2). Dostopno prek: <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/Izvodi/K0912/Milharcic-Hladnik.pdf> (17. maj 2016).
44. Manne, Robert. 2000. *The Stolen Generation*. Dostopno prek: http://www.tim-richardson.net/misc/stolen_generation.html (27. maj 2005) in http://www.tim-richardson.net/links2/pages/Writing/Opinion_and_essays/index.shtml (27. maj 2005).
45. Marinšek, Marjan. 1999. Cigarete za pogovor, za fotografiranje ne. *Delo*, 11 (5. avgust).
46. Markus, Andrew. 1994. *Australian Race Relations, 1788–1993*. Sydney: Allen & Unwin.
47. Mitchell, Adrian. 1990. *Dampier's Monkey: the South Seas Voyages of William Dampier*. Dostopno prek: http://www.wakefieldpress.com.au/files/extracts/Dampiers_Monkey_extract.pdf (17. maj 2014).
48. Mudrooroo. 1995. *Us Mob: History, Culture, Struggle: an Introduction to Indigenous Australia*. Sydney: Angus & Robertson.
49. Muecke, Stephen in Adam Shoemaker. 2004. *Aboriginal Australians: first nations of an ancient continent*. London: Thames & Hudson.
50. Nooteboom, Cees. 2016. *Raj izgubljeni*. Ljubljana: Beletrina.
51. Ogrizek, Dušan. 1978. *V sanjskem času: bakanja in verovanja avstralskih rjavih ljudstev*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
52. Pintarič, Ana. 2006. *Multikulturna država Avstralija*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
53. Podkrižnik, Mimi. 2013. Intervju: Maja Petrović-Šteger. *Emzin* 3–4. Dostopno prek: http://www.emzin.si/uploads/files/emzin_3-4_2013_intervju-maja-petrovic-steger.pdf (15. maj 2016).

54. Pribac, Bert. 2003. *Konec sanjske dobe: antološki prerez sodobne avstralske aboriginske poezije*. Ljubljana: Založba 2000.
55. Questionable topic.worldpress.com. 2009. *Prime Minister of Australia Kevin Rudd on muslim immigrants*, 29. november. Dostopno prek: [https://questionabletopic.wordpress.com/2009/11/29 /prime-minister-of-australia-kevin-rudd-on-muslim-immigrants/](https://questionabletopic.wordpress.com/2009/11/29/prime-minister-of-australia-kevin-rudd-on-muslim-immigrants/) (4. maj 2016).
56. Richardson, Michael. 2001. *A Witness From Australia's »Stolen Generation«*. Dostopno prek: http://www.tim-richardson.net/misc/stolen_generation.html (27. maj 2005).
57. Rogelj, Barbara. 1999. Smo zreli za avstralske učitelje?: intervju z Borutom Telbanom. *Stop*, 90–91 (7. september).
58. Rowley, Charles Dunford. 1980. *The destruction of Aboriginal society*. Victoria: Penguin Books.
59. RTV SLO. 2011. *Avstralija neusmiljena do beguncev brez spremstva*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/avstralija-neusmiljenja-do-mladoletnih-beguncev-brez-spremstva/259103> (4. junij 2011).
60. --- 2013. *Preti Avstraliji nova generacija ukradenih otrok?*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/preti-avstraliji-nova-ukradena-generacija-aboriginov/313699> (22. julij 2013).
61. --- 2014a. *Avstralija ponuja beguncem denar, da se vrnejo domov*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/avstralija-ponuja-beguncem-denar-da-se-vrnejo-domov/339964> (21. julij 2016).
62. --- 2014b. *Avstralske igrice na morju: vračanje beguncev kršenje mednarodnega prava?*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/avstralske-igrice-na-morju-vracanje-beguncev-krsenje-mednarodnega-prava/341334> (14. julij 2014).
63. --- 2015. *Avstralija skuša utišati vse, ki razkrivajo zlorabe v njenih zloglasnih centrih*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/avstralija-skusa-utisati-vse-ki-razkrivajo-zlorabe-v-njenih-zloglasnih-centrih/369579> (4. maj 2016).
64. --- 2016a. *Avstralija bi prosilce za azil še vedno pošiljala na otoke*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/avstralija-bo-prosilce-za-azil-se-naprej-posiljala-na-otoke/384965/> (3. februar 2016).

65. --- 2016b. *Avstralska vlada z vojsko nad iskalce azila*. Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/svet/avstralija-bo-prosilce-za-azil-se-naprej-posiljala-na.../384965> (16. februar 2016).
66. --- 2016c. *Samomor 10-letne aboriginke razkril temčno epidemijo*, Dostopno prek: <http://www.rtvsl.si/svet/avstralija-samomor-10-letne-aboriginke-razkril-temacno-epidemijo/387869> (10. marec 2016).
67. Seunig, Peter. 2000. Raznolika obraza dežele kengurjev. *Nedeljski dnevnik*, 29 (19. marec).
68. Soban, Branko. 2013a. Ukradena generacija aboriginov. *Delo*, 20. julij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/ukradena-generacija-aboriginov.html> (5. maj 2016).
69. --- 2013b. Neznosna tišina o genocidu. *Delo*, 24. avgust. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/neznosna-tisina-o-genocidu.html> (5. maj 2016).
70. STA. 1997. *Avstralski senat za večje pravice aboriginov*. Dostopno prek: <https://www.sta.si/313169/avstralski-senat-za-vecje-pravice-aboriginov> (27. december 2015).
71. --- 2003a. *Avstralska vlada bo zaprla razvpiti zbirni center Woomera*. Dostopno prek: <https://www.sta.si/717950/avstralska-vlada-bo-zaprla-razvpiti-zbirni-center-woomera> (12. marec 2003).
72. --- 2003b. *Po desetih letih boja aborigini dobili nazaj del zemlje*, 11. december. Dostopno prek: <https://www.sta.si/788969/zanimivosti-po-svetu> (11. december).
73. Tatz, Colin. 2011. *Genocide in Australia: By Accident or Design?* Dostopno prek: https://www.monash.edu/__data/assets/pdf_file/0020/141554/tatz-essay.pdf (14. maj 2016).
74. *Večer*. 1999. »Naš cilj je bela, lepa Avstralija«, 32 (5. junij).
75. Verbinc, France. 1982. *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
76. Watchtowerjeva spletna knjižnica. 2002. *Avstralska zloglasna doba kaznjencev*. Dostopno prek: <http://wol.jw.org/sl/wol/d/r64/lp-sv/102002285> (22. april 2016).

77. What-when-how. 2016. *Aboriginal Australia (Anthropology)*. Dostopno prek: <http://what-when-how.com/social-and-cultural-anthropology/aboriginal-australia-anthropology/> (16. april 2016).
78. Wikipedia. 2016a. *Bennelong*. Dostopno prek: <https://en.wikipedia.org/wiki/Bennelong> (14. maj 2016).
79. --- 2016b. *François Bernier*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Fran%C3%A7ois_Bernier (14. maj 2016).
80. --- 2016c. *Herbert Basedow*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Herbert_Basedow (14. maj 2016).
81. --- 2016č. *Herman Klaatsch*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Hermann_Klaatsch (14. maj 2016).
82. Wilton, David. 2008. ***Word Myths: Debunking Linguistic Urban Legends***. Dostopno prek: amazon.com.
83. Zagorac, Dean. 2000. Ukor priseljeni beli večini. *Dnevnik*, 10 (2. avgust).
84. Zalokar, Jurij. 1991. *Mavrična kača*. Radovljica: Didakta.